5

การเมืองเบื้องต้น

320
ป17ก
จ.10

.351
ม197ก
ค.10

การเมืองเบื้องต้น

บรรจบ เนียมมณี

พ.ม., ว.ทบ., พบ.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์)

22 พ.ย. 2522

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สุขุมวิท 23 ถนนโยธี กรุงเทพฯ 11 โทร. 3821375, 3815078

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน

77400

คำนำ

เอกสารประกอบการศึกษาฉบับนี้ ผู้เขียนรวบรวมขึ้นเพื่อสำหรับผู้เริ่มเรียนวิชาทางรัฐศาสตร์เป็นครั้งแรก หรือเพื่อเป็นการปูพื้นฐานก่อนการเรียนเท่านั้น ผู้ที่ศึกษาวิชาในสาขานี้จำเป็นจะต้องศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมต่อไปอีก เพื่อจะได้เกิดความรู้ ความเข้าใจที่กว้างขวางยิ่งขึ้น

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาภรณ์ จำปาทอง รองคณบดีคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์และเป็นกำลังใจมาตลอด ขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธาดาศักดิ์ วชิรปรีชาพงศ์ และอาจารย์อีกหลายท่านที่กรุณาให้ความช่วยเหลือผู้เขียนตลอดมาเสมอมาด้วยดี

บรรจบ เนียมมณี

มิถุนายน ๒๕๒๑

ภาควิชารัฐศาสตร์

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางเขน

สารบัญ

		หน้า
บทที่ 1	ว่าด้วยรัฐ	1
	องค์ประกอบของรัฐ	2
	การรับรองรัฐ	3
	กำเนิดรัฐ	5
	วัตถุประสงค์ของรัฐ	10
	หน้าที่ของรัฐ	10
	สิทธิของรัฐในกฎหมายระหว่างประเทศ	16
2	รูปของรัฐและรัฐบาล	
	รูปของรัฐ	21
	รูปของรัฐบาล	22
	รัฐบาลแบบกษัตริย์	23
	รัฐบาลแบบอภิชนาธิปไตย	25
	รัฐบาลแบบประชาธิปไตย	26
	รัฐบาลแบบเผด็จการ	29
3	วิวัฒนาการระบบการปกครอง	32
	การปกครองโดยคนคนเดียว	33
	การปกครองโดยคนกลุ่มน้อย	33
	การปกครองโดยประชาชนส่วนใหญ่	33
	สาระของลัทธิเทวสิทธิ์	35
	ประชาธิปไตยในประวัติศาสตร์	35
	การสิ้นสุดระบบราชาธิปไตย และการเริ่มต้นระบบประชาธิปไตยยุคปัจจุบัน	38

หน้า

โทมัส ฮอบส์ 38
จอห์น ลอค 39
มองเตสกิเออร์ 40
จอห์น สจวท มิลล์ 40
การเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย และไม่เป็นแบบสมบูรณาญา
สิทธิราช 42
เผด็จการธรรมดา 42
เผด็จการเบ็ดเสร็จ 43
เผด็จการชวาจัก 44
ลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจ 45
ระบบการปกครองกับลัทธิเศรษฐกิจ 45
ความรู้เกี่ยวกับทรัพย์สิน 46
ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพย์สินกับระบบการปกครอง 48
ระบบการปกครองกับวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจ 48
ประชาธิปไตย 52
ความหมายประชาธิปไตย 52
รูปแบบของประชาธิปไตย 53
ประชาธิปไตยโดยตรง 53
ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน 54
ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนและกลุ่มหลากหลาย 54
บัญญัติสิบประการของประชาธิปไตย 55
ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อประชาธิปไตย 59
ประชาธิปไตยในฐานะเป็นวิถีชีวิต 63
ประชาธิปไตยกับระบบเศรษฐกิจ 65

หน้า

เผด็จการ 68
หลักการปกครองของเผด็จการ 69
ระบบเศรษฐกิจของเผด็จการ 72
เสรีนิยม 77
เสรีนิยมกับการจำกัดเสรีภาพ 77
ข้อดีของเสรีนิยม 79
ข้อเสียของเสรีนิยม 79
เปรียบเทียบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมและสังคมนิยม 82
เศรษฐกิจแบบทุนนิยม 83
ข้อบกพร่อง เศรษฐกิจแบบทุนนิยม 84
สังคมนิยม 86
สังคมนิยมแบบอุดมคติ 86
สังคมนิยมแบบอุตมรัฐ ของเพลโต 87
แซงต์ ซิมอง 88
ฟูริเยร์ 89
บลองก์ 90
สังคมนิยมแบบประชาธิปไตย 91
สักขยะสังคมนิยมแบบประชาธิปไตย 91
แนวคิดสังคมนิยมประชาธิปไตยแบบสมาคมเฟเบี้ยน 91
สังคมนิยม 94
มาร์ก ซิสม์ 95
เลนินนิสม์ 96
ตารางเปรียบเทียบสังคมนิยมสามประเภท 98
เศรษฐกิจสังคมนิยมแบบบังคับ 99

หน้า

ระบบเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียต 99
ระบบเศรษฐกิจของจีนคอมมิวนิสต์ 101
สรุปเศรษฐกิจกับลัทธิการเมือง 103
อุดมการและความมั่นคงของชาติไทย 105
ความหมาย อุดมการ 105
ความมั่นคงของชาติ 109
ความมั่นคงทางการเมืองระหว่างประเทศ 110
อุดมการและความมั่นคงของชาติ 112
สิ่งผูกพันคนในชาติเข้าด้วยกัน 114
ชาตินิยม 118
ประวัติความเป็นมาของชาตินิยม 119
ความเจริญเติบโตของชาตินิยม 120
ชาตินิยมกับลัทธิคอมมิวนิสต์ 122
พลังอำนาจของชาติ และปัจจัยแห่งอำนาจของชาติ 123
ความหมายของคำว่า อำนาจของชาติ 124
ปัจจัยแห่งอำนาจของชาติ 125
สรุปเรื่องปัจจัยแห่งอำนาจของชาติ 131

บทที่ 1
ว่าด้วยรัฐ

รัฐ คือแว่นแคว้นบ้านเมือง ตรงกับคำว่าประเทศซึ่งมีคำจำกัดความว่า แว่นแคว้นเหมือนกัน (ราชบัณฑิตสถาน, 2503:467)

รัฐ หมายถึงกลุ่มคนที่รวมกันเป็นระเบียบและอาศัยอยู่ในอาณาเขตที่แน่นอน มีอำนาจอธิปไตยสูงสุดในอาณาเขตนั้น (Lasswell and Kapland ,1963:181)

องค์ประกอบของรัฐ รัฐต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย สี่ประการดังนี้คือ

1. มีอาณาเขตที่แน่นอน ปกติธรรมดามักมีอาณาเขตติดต่อเป็นแผ่นดินผืนเดียวกัน แต่บางครั้งก็แตกต่างไปบ้าง เช่นประเทศปากีสถานในอดีตก่อนเกิดบังคลาเทส มีแผ่นดินแยกอยู่ห่างจากกัน หรือบางประเทศมีลักษณะเป็นเกาะใหญ่น้อย พวกเร่ร่อน เช่นพวกยิปซี พวกโจรสลัดที่พบปะกันชั่วครั้งชั่วคราว บนเกาะกลางทะเล เช่นนี้ไม่เรียกว่าเป็นรัฐ เพราะไม่มีอาณาเขตที่แน่นอน อาณาเขตหมายถึงพรมแดนซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในนานาประเทศทั้งโดยข้อเท็จจริงและโดยสัญญาหรือการรับรองจากองค์การระหว่างประเทศ อาณาเขตของแต่ละชาติไม่อาจที่จะกำหนดขนาด (size)ได้ บางประเทศก็มีขนาดใหญ่มีพื้นที่ถึง 8,576,000 ตารางไมล์ สหรัฐอเมริกามีขนาด 2,977,000 ตารางไมล์ แต่ลักเซมเบอร์กมีขนาด 998 ตารางไมล์ และสิงคโปร์มีขนาดเพียง 225 ตารางไมล์เท่านั้น (กระมล ทองธรรมชาติ,2516:51) ขนาดของประเทศที่ต่างกันแต่ก็มีความเป็นรัฐเท่ากัน คำว่าอาณาเขตนี้หมายรวมถึงส่วนที่เป็นอากาศเหนือแผ่นดินและส่วนที่เป็นผืนน้ำติดแผ่นดินด้วย

2. ประชากร จำนวนประชากรของแต่ละประเทศไม่มีกำหนดแน่นอน เช่นเดียวกับขนาดของประเทศ บางประเทศมีมาก เช่นจีน มีเกือบพันล้านคน สหรัฐอเมริกามีประมาณสองร้อยล้านเศษ อิสราเอลและนิวซีแลนด์มีเพียงสองสามล้านคนเท่านั้น นอกจากจำนวนจะแตกต่างกันดังกล่าวแล้ว ยังมีเชื้อชาติต่างกันอีกด้วย กล่าวคืออาจจะมีเชื้อชาติเดียวกันทั้งประเทศ หรืออาจจะต่างเชื้อชาติกันก็ได้ เช่นสหรัฐอเมริกา มีทั้ง นิโกร ยิว และเชื้อชาติต่าง ๆ อีกมากมาย

ภาษาก็เช่นเดียวกันประเทศหนึ่งอาจจะมีเพียงภาษาเดียว หรืออาจจะมีภาษา

แตกต่างกันก็ได้ เช่นอินเดียมีภาษาต่าง ๆ ที่ใช้มากกว่าร้อยภาษา ในทางรัฐศาสตร์มีความเห็นตรงกันว่า ในหลักทั่วๆไปนั้นรัฐที่มีเชื้อชาติเดียวกัน พูดภาษาเดียวกันมีแนวโน้มที่จะเข้าใจในปัญหาการเมืองได้ดีกว่าหลายเชื้อชาติหลายภาษา

3. รัฐบาล รัฐจะต้องมีรัฐบาลเพื่อทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน คุ้มครองรักษาความสงบเรียบร้อย คอยรักษาเอกราชอธิปไตย พัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ฯลฯ ของชาติให้เจริญก้าวหน้า รัฐบาลผู้ทำการบริหารประเทศ อาจจะมีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน เช่น คณะปฏิรูป คณะปฏิวัติ ฯ ถ้าทำหน้าที่บริหาร (Administration)แม้จะมีชื่อเรียกอย่างอื่นก็ถือได้ว่าเป็นรัฐบาล รัฐบาลย่อมเป็นสัญลักษณ์ของการอยู่รวมกันของประชาชนอย่างมีระเบียบเรียบร้อย สงบ เคารพและปฏิบัติตามข้อบังคับของกฎหมาย (Law and order)

ตำราบางเล่มเน้นถึงความสำคัญของรัฐบาลมาก ให้ความเห็นว่ารัฐจะมีความเป็นรัฐอยู่ได้ก็เพราะมีรัฐบาล รัฐบาลเกิดจากความปรารถนาของประชาชนที่ต้องการอยู่รวมกันเป็นรัฐ และยอมรับโดยทั่วกันว่ารัฐบาลมีอำนาจในการใช้กำลังบีบบังคับให้ประชาชนเชื่อฟังได้ด้วย

รัฐบาลอาจจะหมายถึงระเบียบหรือแบบแผนการปกครองก็ได้ เช่น รัฐบาลแบบรัฐสภา รัฐบาลแบบประธานาธิบดี เป็นต้น

4. อธิปไตย อธิปไตยคืออำนาจสูงสุดในการปกครองของรัฐ ทำให้รัฐสามารถดำเนินนโยบายทั้งภายในและภายนอกประเทศของตนเองได้อย่างเต็มที่ เป็นอิสระปราศจากการควบคุมแทรกแซงของรัฐอื่น ๆ อำนาจอธิปไตยทำให้รัฐอิสระทั้งหลายสามารถจะเป็นตัวของตัวเองได้

องค์ประกอบของรัฐจะต้องมีครบทั้งสี่ประการ ถ้าขาดข้อใดข้อหนึ่งไปเพียงข้อเดียว รัฐนั้นก็จะสูญความเป็นรัฐไปในทันที

ในเรื่องของรัฐนี้มีคำที่น่าสนใจอยู่สามคำคือ รัฐ ชาติ ประเทศ บางครั้งก็อนุโลมใช้สลับกันได้ แต่ความหมายที่แท้จริงนั้นเน้นต่างกัน กล่าวคือ

รัฐมักเน้นถึงความผูกพันธ์ทางการเมืองที่ประชาชนอยู่ภายใต้ระบบการเมืองเดียวกัน มีอธิปไตยเดียวกัน มีรัฐบาลเดียวกัน ใช้มากในภาษากฎหมาย

ชาติ เน้นถึงความผูกพันทางวัฒนธรรม อาจจะเป็นสายสัมพันธ์ทางเผ่าพันธุ์ ภาษา ศาสนา ประเพณี และประสพการณ์ในประวัติศาสตร์ร่วมกันมา

ส่วนคำว่าประเทศนั้น เน้นในเรื่องสภาพทางภูมิศาสตร์ (บรรพต วีระสัย และสุขุม นวลสกุล, 2516:26 - 28)

การรับรองรัฐ (Recognition)

การรับรองเป็นเรื่องของการให้ความเห็นชอบ การรับรองว่าเป็นรัฐก็หมายถึงว่า รัฐนั้นมีคุณสมบัติครบถ้วนที่จะเป็นรัฐได้ การรับรองที่เกิดขึ้นแต่ละครั้งนั้นเป็นความสมัครใจที่รัฐหนึ่งให้กับอีกรัฐหนึ่ง ไม่ใช่การบังคับ รัฐทุกรัฐในโลกจะต้องได้รับการยอมรับหรือการรับรองจากสังคมรัฐของโลก

ประเภทของการรับรองรัฐ แบ่งออกได้ 2 ประเภทคือ

(1) การรับรองตามข้อเท็จจริง (de facto)

เป็นการรับรองรัฐใดรัฐหนึ่งที่รัฐนั้นเกิดขึ้นมาจริง ๆ แต่ยังไม่ได้รับรองตามหลักของกฎหมายระหว่างประเทศ คือยังไม่ได้ให้สัตยาบัน เพราะรัฐอื่น ๆ ยังสงสัยในลักษณะบางอย่างของรัฐใหม่จึงยอมรับเพียงแต่ว่ารัฐนั้นจริง แต่ยังไม่ยอมรับรองตามกฎหมาย

(2) การรับรองรัฐตามกฎหมาย (de jure)

การรับรองรัฐตามกฎหมายหรือนิตินัย (Legitimate) เป็นการรับรองที่เกิดขึ้นภายหลังการรับรองรัฐตามข้อเท็จจริง เพราะการรับรองตามกฎหมายเป็นการยอมรับสภาพที่ถูกต้องของรัฐ ว่าประเทศที่เกิดใหม่นั้นมีสภาพถูกต้องครบถ้วนบริบูรณ์ จึงเป็นการรับรองที่ให้ยากกว่าการรับรองตามข้อเท็จจริง ตัวอย่างเช่นในปี ค.ศ.1948 สหรัฐอเมริกาให้ความรับรองทางข้อเท็จจริงแก่อิสราเอล ต่อมาเมื่อแน่ใจว่าอิสราเอลมีคุณสมบัติเป็นรัฐถูกต้องตามกฎหมาย ในปีต่อมาจึงให้การรับรองตามนิตินัย (จรูญ สุภาพ, 2518:186)

ถ้าจะเปรียบเทียบการรับรองรัฐทั้งสองรูปแบบจะเห็นได้ว่าการรับรองตามหลักนิตินัย เป็นการรับรองแบบทางการ (formal) และมั่นคงถาวร (permanent)

กว่าการรับรองแบบข้อเท็จจริง เมื่อมีประเทศเกิดใหม่ขึ้นในโลกประเทศเกิดใหม่ก็ปรารถนาที่จะได้รับการรับรองจากทั้งสองประเภทจากสังคมนานารัฐของโลก เพื่อจะได้แลกเปลี่ยนผู้แทนทางการฑูต และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศซึ่งกันและกัน การรับรองรัฐโดยทั่วไปนั้น การรับรองตามข้อเท็จจริงเกิดก่อนการรับรองตามนิตินัย แต่บางครั้งก็เกิดพร้อม ๆ กันเลยก็ได้

การรับรองรัฐบาลใหม่ ถ้าเป็นการผลัดเปลี่ยนรัฐบาลโดยชอบด้วยกฎหมายของรัฐที่ได้รับการรับรองแล้ว เช่นการเปลี่ยนรัฐบาลภายหลังการเลือกตั้งทุก ๆ สี่ปีของสหรัฐอเมริกา ประเทศต่าง ๆ ที่เคยรับรองรัฐบาลชุดเก่ามาแล้วไม่จำเป็นต้องรับรองอีก การรับรองรัฐบาลอาจจะจำเป็นในกรณีของรัฐที่ได้รับการรับรองแล้วแต่เปลี่ยนรูปการปกครองอย่างมากมาย หรือรัฐบาลของรัฐที่เกิดขึ้นมาใหม่

การรับรองรัฐจากองค์การระหว่างประเทศ (International Organization) หมายถึงองค์การระหว่างประเทศยอมรับรองว่ารัฐใดรัฐหนึ่งมีคุณสมบัติครบถ้วนถูกต้องของความเป็นรัฐ โดยองค์การระหว่างประเทศนั้น ๆ ยอมรับรองประเทศนั้นเป็นสมาชิก การรับรองรัฐขององค์การระหว่างประเทศมีข้อสังเกตดังนี้คือ

(1) องค์การระหว่างประเทศรับรองรัฐใด ก็แสดงว่ารัฐนั้นมีฐานะเป็นรัฐโดยสมบูรณ์

(2) บางโอกาสองค์การระหว่างประเทศรับรองรัฐเพราะเหตุผลการเมืองระหว่างประเทศ เช่น องค์การสหประชาชาติยอมรับรองรัฐบางรัฐในโซเวียตเป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติ คือรัฐยูเครน และบิเอโลรุสเซีย ทั้ง ๆ ที่องค์การนี้รับโซเวียตรุสเซียเป็นสมาชิกขององค์การแล้ว องค์การสหประชาชาติมีเหตุผลอย่างเดียวคือ ให้โซเวียตให้ความร่วมมือในการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติในตอนแรก (จรูญ สุภาพ, 2518: 187)

(3) องค์การสหประชาชาติไม่ยอมรับรองความเป็นรัฐของรัฐใด ไม่ได้หมายความว่ารัฐนั้นขาดคุณสมบัติความเป็นรัฐอย่างสมบูรณ์ เช่นกรณีของจีนคอมมิวนิสต์เป็นต้น

กรณีของจีนคอมมิวนิสต์เป็นตัวอย่างอันดีที่จะช่วยเสริมความเข้าใจในการศึกษาเรื่องการรับรองรัฐได้ การรับรองรัฐใดรัฐหนึ่งนอกจากพิจารณาคุณสมบัติของรัฐนั้น ๆ แล้ว บางโอกาสการรับรองรัฐยังเป็นกุศโลบายทางการเมืองที่ใช้บีบบังคับให้รัฐใดรัฐหนึ่งปฏิบัติตนให้เหมาะสมในสังคมนานารัฐของโลก เช่นการที่สหรัฐอเมริกาลงวนท่าที ไม่ยอมรับรองความเป็นรัฐของจีนคอมมิวนิสต์ ในตอนแรก เพราะต้องการบีบบังคับให้จีนแสดงตนให้เหมาะสมเสียก่อน แล้วจึงให้ความรับรองในตอนหลัง เมื่อสหรัฐรับรองจีนแล้ว จีนก็ได้เข้าเป็นสมาชิกของสหประชาชาติด้วย ตามสภาพข้อเท็จจริงจีนมีคุณสมบัติครบถ้วนของการเป็นรัฐก่อนที่สหประชาชาติหรือสหรัฐอเมริกาจะยอมรับเสียอีก การรับรองรัฐจึงเป็นเอกสิทธิ์ของรัฐผู้รับรองว่าจะรับรองหรือไม่รับรองด้วยเหมือนกัน

กำเนิดของรัฐ (Origin of State)

นานแล้วที่บรรดานักรัฐศาสตร์ได้พยายามหาคำตอบว่า รัฐเกิดขึ้นมาได้อย่างไร แต่ก็ไม่มีหลักฐานใด ๆ ที่พอจะให้คำตอบได้อย่างแน่นอนได้ นักคิดทางรัฐศาสตร์จำต้องยอมรับเอาทฤษฎีหลาย ๆ ทฤษฎีเกี่ยวกับการกำเนิดของรัฐ เช่นรัฐเกิดโดยเจตนาร่วมในการก่อตั้งรัฐ รัฐเกิดจากทฤษฎีวิวัฒนาการ ฯลฯ มาเป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องกำเหนิดของรัฐ

ระยะหลัง เมื่อมนุษย์มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเกินกว่าจำนวนอาหารที่มีอยู่โดยธรรมชาติจะพอเลี้ยงได้ มนุษย์จำต้องตั้งหลักแหล่งเพื่อทำการเกษตรกรรมเลี้ยงชีวิต ณ แหล่งที่อุดมสมบูรณ์ การถือครองกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินและปัจจัยการผลิตรวมกับความผูกพันธ์ทางสายโลหิตของวงศาคณาญาติเผ่าพันธุ์ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกันน่าจะเป็นปัจจัยที่ชักจูงโน้มน้าวให้มนุษย์ที่อยู่ร่วมกันก่อร่างสร้างรัฐขึ้นมา เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต สร้างระเบียบแบบแผนของสังคมและป้องกันการรุกรานจากภายนอกประเทศ

ทฤษฎีเกี่ยวกับการกำเนิดแห่งรัฐ

ทฤษฎีคือบทสรุปหรือข้อยุติกว้าง ๆ ชุดหนึ่ง ซึ่งได้รวบรวมไว้พอเป็นระเบียบ โดยมีรากฐานมาจากการวิเคราะห์ข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้ (Friedrich,

1963:1) ทฤษฎีเกี่ยวกับกำเหนิดของรัฐมี ดังนี้คือ

(1) ทฤษฎีเทวสิทธิ์ (Divine Right Theory)

ทฤษฎีนี้มีความเก่ามาก อ้างถึงว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างรัฐขึ้นมา แล้วมอบหมายให้กษัตริย์เป็นผู้ทำการปกครอง

ทางตะวันออกมีแนวคิดแนวเดียวกัน เช่น:- ตำนานอินเดียนกล่าวว่ากษัตริย์ถือว่าเป็นอวตารของพระนารายณ์ กษัตริย์จีนถือว่าปกครองแผ่นดินเพราะมีอาณัติจากสวรรค์ (Mandate of Heaven)ญี่ปุ่นเคยมีความเชื่อว่าพระเจ้าจักรพรรดิก็คือโอรสแห่งพระอาทิตย์เทพ

ทางยุโรปสมัยกลาง กษัตริย์แถบยุโรปถือว่ามีสิทธิปกครองไพร่ฟ้าประชาชนทั้งหลาย เพราะถือว่าตนเองเป็นตัวแทนของพระผู้เป็นเจ้าที่สถิตย์อยู่ในสวรรค์

โดยทั่ว ๆ ไปทฤษฎีเทวสิทธิ์ถือว่า มนุษย์เป็นเพียงองค์ประกอบของรัฐที่จะต้องเชื่อฟังคำสั่งของผู้ปกครอง การละเมิดคำสั่งผู้ปกครองถือว่ามีโทษ และบาปอีกด้วย ดังนั้นประชาชนจะต้องยอมรับอำนาจของผู้ปกครอง โดยปราศจากข้อโต้แย้งใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อมนุษย์มีการศึกษาและพัฒนาเจริญขึ้นทฤษฎีเทวสิทธิ์ก็คอย ๆ เสื่อมลงไปตามลำดับ ถ้าดินแดนใดด้อยพัฒนาประชาชนยังล้าหลังทฤษฎีนี้อาจจะมีอยู่บ้าง

(2) ทฤษฎีประชาคม (Social Contract Theory)

ทฤษฎีนี้มีแนวคิดว่ารัฐเกิดจากมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้ก่อร่างสร้างรัฐขึ้นมา โดยมนุษย์ร่วมกันทำสัญญา และผลของสัญญาทำให้เกิดรัฐและรัฐบาลขึ้นมา รัฐและรัฐบาลมีพันธะผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามเจตนารมณ์ของประชาชนผู้ทำสัญญา ทฤษฎีสัญญาประชาคมนี้ยังแบ่งแยกออกไปได้อีกตามทัศนะของฮอบส์ ล็อก และรูซโซ ดังนี้คือ

โธมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes ค.ศ.1588 - 1679)

โลกทรรศน์ของฮอบส์นั้น ฮอบส์เห็นว่าในสภาพธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์เต็มไปด้วยความวุ่นวาย ผู้มีอำนาจและแข็งแรงย่อมกดขี่ผู้ที่อ่อนแอ ทุกคนมุ่งบำบัดความต้องการและความปรารถนาของตนโดยไม่ต้องคำนึงถึงความทุกข์ยากของคนอื่น ๆ ฉะนั้นตลอดชั่วชีวิตของคนจึงเต็มไปด้วยความว้าเหว่ (solitary)ความยากจน(poor)

สกปรก (nasty) และโหดร้าย (brutish) ดังนั้นเพื่อความมีระเบียบสันติสุขในสังคม มนุษย์ควรมอบสภาพสิทธิตามธรรมชาติของตนให้แก่ประมุข คือกษัตริย์ ความคิดของฮอบส์พอจะแบ่งแยกออกได้ ดังนี้คือ

(1) มนุษย์เป็นผู้สร้างรัฐขึ้นมา มิใช่พระเจ้าสร้างรัฐ

(2) สภาพธรรมชาติของมนุษย์เป็นภาวะการณ์ที่ต่างคนต่างอยู่โดยปราศจากระเบียบกฎเกณฑ์ มนุษย์จึงต้องมีอุปสรรคในการดำรงชีวิตนานาประการ เช่น ความว้าเหว่ ยากจน และความโหดร้ายทารุณ

(3) ถือว่าอำนาจเป็นธรรม (might is right) หมายความว่ามีอำนาจย่อมทำอะไรเป็นการถูกต้องเสมอ ถ้าใครมีอำนาจก็กระทำได ๆได้ตามใจชอบทำให้สังคมอลเวง

(4) สภาพการณ์ดังกล่าวนี้ มนุษย์จำเป็นจะต้องทำสัญญาสร้างรัฐและรัฐบาลขึ้นมาเพื่อสร้างระเบียบและกฎเกณฑ์ ให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบและสันติสุข

(5) มนุษย์มอบอำนาจให้แก่รัฐบาลซึ่งเรียกว่า "องค์อธิปัตย์" คือผู้ปกครองมีอำนาจสูงสุดและเด็ดขาด ทำให้รัฐบาลและพระมหากษัตริย์อยู่เหนือกฎหมายประชาชนไม่มีสิทธิปลด ปฏิวัติหรือต่อต้านใด ๆ ทั้งสิ้น

(6) ข้อบกพร่องของฮอบส์ก็คือ ประชาชนไม่สามารถจะควบคุมรัฐบาลได้

(7) โดยสรุปฮอบส์เป็นคนมองโลกแง่ค่อนข้างร้าย (pessmistic) คือเห็นว่าธรรมชาติของคนเป็นคนไม่ดี

จอห์น ล็อก (John Lock ค.ศ. 1632 - 1704)

ลอก มองโลกตรงข้ามกับฮอบส์ กล่าวคือ สภาพธรรมชาติของมนุษย์นั้นมนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผลและคีลธรรม สามารถจะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยดีได้ แต่มนุษย์ประสบปัญหาเรื่องความไม่สะดวกในกิจการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการดำรงไปตามธรรมชาติ ดังนั้นมนุษย์จึงตกลงใจพร้อมกันด้วยความยินดีในการทำสัญญาเพื่อก่อตั้งรัฐขึ้นมา เพื่อรักษาและส่งเสริมสิทธิธรรมชาติที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของมนุษย์

ความคิดของลอกจึงพอสรุปได้ดังนี้คือ

(1) สภาพธรรมชาติของมนุษย์นั้น มนุษย์อยู่อย่างมีความสุข มีความมั่นคงและปลอดภัย มนุษย์มีความพอใจในธรรมชาติ

(2) เวลาผ่านไปบุคคลอาจจะขัดแย้งกันได้ มนุษย์ต้องการหาหลักประกันเพื่อแก้ไขปัญหาการขัดแย้งกันโดยการจัดตั้งรัฐบาล

(3) รัฐบาลเกิดจากการทำสัญญามอบอำนาจการปกครอง ซึ่งรัฐบาลจะต้องรับผิดชอบต่อประชาชนผู้ทำสัญญา

(4) รัฐบาลต้องเคารพต่อเจตนารมณ์ของประชาชน ถือว่าเจตนารมณ์ของประชาชนย่อมสำคัญมากรัฐบาลจะละเมิดมิได้

(5) สรุปลอกมองโลกในแง่ดี (Optimistic) คือเห็นว่าธรรมชาติของคนนั้นดีอยู่แล้ว

รูซโซ (Jean - Jacques Rousseau)

รูซโซ เขียนสัญญาประชาคมในปี ค.ศ.1762 มีความเห็นอยู่ระหว่างกลางของลอกและฮอบส์ กล่าวคือ ธรรมชาติของมนุษย์ไม่น่าอยู่นัก จึงรวมตัวกันเพื่อตั้งชุมชนทางสังคมขึ้นใหม่ เพื่อเป็นแนวทางพัฒนาไปสู่รัฐที่เหมาะสม คือมีรัฐบาลที่ชุมชนควบคุมได้

รัฐบาลในแนวคิดของรูซโซเป็นรัฐบาลที่มีลักษณะประชาธิปไตย ยึดหลักเจตนารมณ์ (general will) เป็นหลักการบริหารกิจการบ้านเมือง อำนาจอธิปไตยเป็นของชุมชนที่จะมอบให้ใครไม่ได้แม้จะเป็นผู้แทนโดยชอบด้วยกฎหมายก็ตาม ประชาธิปไตยของรูซโซจึงเป็นประชาธิปไตยโดยทางตรง ซึ่งเป็นแบบที่เคยใช้ในนครรัฐเอเธนส์ในอดีตมานานแล้ว

ทฤษฎีสัญญาประชาคมมีจริงหรือไม่ ไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์พิสูจน์ได้ แต่เป็นทฤษฎีที่ยอมรับกันมากในสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะแนวคิดที่ว่ารัฐเกิดจากความยินยอมของประชาชน ประชาชนสามารถถอดถอนรัฐบาลได้ นั่นเป็นรากฐานของประชาธิปไตยในสมัยปัจจุบัน (จรูญ สุภาพ, 2518:193)

(3) ทฤษฎีกำลัง (Force Theory)

ทฤษฎีนี้เชื่อว่ารัฐเกิดเพราะใช้กำลังและอำนาจบีบบังคับ (Coercion) เริ่มแรกทีเดียวมนุษย์เผ่าที่เร่ร่อนพเนจร มีความก้าวร้าวดุดันกว่าเผ่าที่ประกอบการ - เกษตรและอยู่เป็นหลักแหล่ง เมื่อใช้กำลังพิชิตได้แล้วชนเผ่าพเนจรก็ถืออภิสิทธิ์ตั้งตน เป็นนายผู้ปกครอง เรียกเก็บภาษีและบริการต่าง ๆ ตามต้องการ

อำนาจหรือพลกำลังมิได้เป็นสิ่งชั่วร้ายเสมอไป ในศตวรรษที่ 19 ถือว่าชาตินิยมเป็นพลังสำคัญยิ่งของรัฐ ในประเทศเยอรมันเชื่อกันว่า อำนาจเป็นลักษณะสำคัญยิ่งของรัฐ อำนาจทำให้เกิดความถูกต้องและความชอบธรรม(Might made right) ฉะนั้น เผ่าชนที่มีร่างกายแข็งแรงย่อมเป็นเผ่าชนที่ดีที่สุดในโลก รัฐก็คืออำนาจรัฐ ต้องมีอำนาจเหนือกว่าองค์การต่าง ๆ ที่อยู่ภายในรัฐ ทฤษฎีเชื่อว่ารัฐเกิดขึ้นได้เพราะการใช้กำลังบังคับ ถ้าปราศจากการใช้กำลังบังคับก็เกิดรัฐไม่ได้ ความคิดเช่นนี้ก่อให้เกิดอำนาจนิยมขึ้นมาได้

(4) ทฤษฎีธรรมชาติ (Natural Theory)

ชุมชนชาวกรีกมีความเชื่อกันว่า รัฐสามารถทำให้คนมีชีวิตที่ดีได้ คนไม่สามารถแยกตัวออกจากรัฐได้ อริสโตเติ้ลกล่าวว่า ตามธรรมชาติมนุษย์มีลักษณะเป็นสิ่งมีชีวิตทางการเมือง (Political being) กล่าวคือมนุษย์สามารถสร้างรัฐเพื่อความเจริญก้าวหน้าและบำบัดความต้องการของตนเองได้ และสิ่งที่อยู่นอกรัฐ ถ้าไม่ใช่พระเจ้าก็ได้แก่สัตว์เดรฉานแต่มิใช่มนุษย์ ดังนั้น ธรรมชาติของมนุษย์จะต้องอยู่รวมกันเป็นรัฐอยู่แล้วจะอยู่นอกรัฐไม่ได้

(5) ทฤษฎีอินทรีย์ (Organismic Theory)

ทฤษฎีนี้เปรียบเทียบว่ารัฐเหมือนกับสิ่งมีชีวิต มีอวัยวะมีการเคลื่อนไหวและมีวงจรชีวิต กล่าวคือทฤษฎีนี้เห็นว่ารัฐเจริญเติบโตขึ้นมาเองตามธรรมชาติ แบบค่อยเป็นค่อยไปคล้ายร่างกายมนุษย์ บางครั้งก็มีการเจ็บป่วยและอุบัติเหตุบ้าง

การเปรียบเทียบว่ารัฐเป็นเสมือนร่างกายที่มีอวัยวะต่าง ๆ นั้น อวัยวะของรัฐก็คือองค์การหน่วยงานต่าง ๆ ภายในรัฐที่จะต้องทำงานให้สอดประสานคล้องจองกัน

นั่นเอง หากมีการเปลี่ยนแปลงอวัยวะชิ้นส่วนใด ย่อมกระทบกระเทือนถึงอวัยวะอื่นๆ ด้วย ทฤษฎีเป็นทฤษฎีการเกิดรัฐโดยยึดหลักชีววิทยาเป็นแบบอย่างซึ่งมีเหตุผลพอควร

วัตถุประสงค์และหน้าที่ของรัฐ

วัตถุประสงค์ของรัฐ

1. เพื่อสร้างสรรค์ความเจริญมั่นคงให้แก่ประเทศชาติทางด้านสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ฯ ให้แก่ชุมชน

2. เพื่อให้สวัสดิการสาธารณะ หมายถึงหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับประชาชนส่วนใหญ่เช่นกิจการสาธารณูปโภคต่าง ๆ ได้แก่ ไฟฟ้า ประปา ถนนหนทาง ฯลฯ เป็นสิ่งจำเป็นที่รัฐจะต้องวางหลักการเพื่อการใช้ประโยชน์ร่วมกันเอาไว้อย่างเหมาะเจาะ

3. สร้างและเพิ่มพูนศีลธรรมวัฒนธรรมอันดีงามในหมู่ชนภายในรัฐ ทั้งนี้เพราะศีลธรรมและวัฒนธรรมที่ดีจะช่วยส่งเสริมให้มนุษย์เป็นคนดีทำให้ชุมชนมีสันติสุขมีระเบียบเรียบร้อย

4. สร้างความเป็นระเบียบภายในรัฐ ทั้งนี้เพราะความเป็นระเบียบเป็นรากฐานของสันติสุขในสังคม ส่งเสริมให้ความสงบเรียบร้อยรวมทั้งสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคในการดำรงชีวิตอยู่ของรัฐ

หน้าที่ของรัฐ

มนุษย์ร่วมกันสร้างรัฐก็เพื่อให้รัฐอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้ตน ตามแนวคิดในระบอบประชาธิปไตยแบบตะวันตกถือว่ารัฐเกิดมาเพื่อมนุษย์ รัฐต้องอำนวยประโยชน์นานาประการแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ภายในรัฐ ถือเป็นความชอบธรรมที่ประชาชนจะเรียกร้องผลประโยชน์จากรัฐและถือเป็นความชอบธรรมที่รัฐมีหน้าที่บริการให้แก่ประชาชนของตน โดยทั่ว ๆ ไปหน้าที่ของรัฐจึงคล้าย ๆ กัน แต่ถ้าระบบการปกครองในรูปเผด็จการตรงข้ามกับประชาธิปไตย หน้าที่ของรัฐก็อาจจะแปรผันไป แต่อย่างไรก็ตามรัฐที่ดี น่าจะเป็นรัฐที่อำนวยผลประโยชน์ต่าง ๆ แก่ผู้อยู่อาศัยได้สูงสุดและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งรัฐ ในทำนองเดียวกันประชาชนผู้อาศัยอยู่ในรัฐที่ดีควรอำนวยประโยชน์สูงสุดให้แก่รัฐเช่นกัน

โดยสรุปหน้าที่ของรัฐ อาจจะแบ่งได้ดังนี้คือ (จรูญ สุภาพ, 2518:226-227)

1. หน้าที่ที่จำเป็น เป็นสิ่งที่รัฐต้องทำจะขาดเสียมิได้ เช่นการป้องกันประเทศรักษาความสงบสุข

2. หน้าที่ที่ควรกระทำ เป็นหน้าที่ที่ไม่จำเป็นมากนัก อาจจะไม่ปฏิบัติก็ได้ แต่ถ้าปฏิบัติแล้วจะเกิดผลดี

3. หน้าที่ในการส่งเสริม เป็นหน้าที่ที่รัฐไม่ต้องกระทำเองโดยตรง แต่ควรส่งเสริมให้เอกชนทำ

4. หน้าที่ในการให้บริการ หมายถึงบริการที่เป็นความจำเป็นและต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ของชาติ

5. หน้าที่ในด้านธุรกิจ เป็นหน้าที่ใหม่ที่รัฐต้องเข้าดูแลกิจกรรมของเอกชนให้ดำเนินไปด้วยดี เช่น ห้ามผูกขาดเอารัดเอาเปรียบ บำรุงการค้าให้แข็งพอที่จะต่อสู้ในเชิงการค้าระหว่างประเทศได้

หน้าที่ของรัฐอาจจำแนกได้ดังนี้คือ

1. หน้าที่รักษาความมั่นคงปลอดภัยและรักษาอธิปไตยของชาติ

2. หน้าที่ในการรักษาความสงบภายในและการระงับปราบปรามอาชญากรรม

3. หน้าที่ในการดำเนินงานติดต่อสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รวมทั้งการรักษาสัมพันธ์ไมตรีอันดีกับนานาชาติ และแก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นด้วย

4. หน้าที่ในการหารายได้ในการบำรุงประเทศชาติ เพราะรัฐต้องมีรายได้เพื่อสร้างตัวเอง

5. หน้าที่ในการให้บริการที่เป็นสาธารณูประโภค เพื่อความกินดีอยู่ดีของประชากรส่วนใหญ่ เช่น พวกไฟฟ้า ถนน ประปา ฯลฯ

6. หน้าที่ในการจัดการด้านธุรกิจ ปกติธุรกิจ เป็นหน้าที่ของเอกชนแต่บางครั้งรัฐก็ต้องเข้าไปดำเนินการทั้งนี้เพราะเหตุที่ว่า ประชาชนไม่สามารถดำเนินการได้ อาจจะมาจากขาดประสพการณ์ ขาดคนหรือขาดเงินทุน

กิจการบางอย่างถ้าปล่อยให้เอกชนดำเนินการแล้วจะเกิดการผูกขาดตัดตอน - หรือขูดรีดกำไรเกินความพอดี

กิจการบางอย่างที่กระทบกระเทือนความมั่นคงของรัฐ ถ้าปล่อยให้เอกชนดำเนินการ อาจจะไม่ปลอดภัยรัฐควรเข้าดำเนินการเสียเอง

ทฤษฎีว่าด้วยหน้าที่ของรัฐ (State Function Theories)

รัฐจะมีหน้าที่มากน้อยเพียงไร ย่อมขึ้นอยู่กับลัทธิและปรัชญาของการเมืองแต่ละระบบด้วย อาทิเช่น .-

ลัทธิอนาธิปไตย (Anarchy)

พวกอนาธิปไตยมีความคิดเห็นว่า รัฐบาลเป็นสิ่งไม่จำเป็น รัฐบาลเป็นของไม่สำคัญ รัฐบาลไม่มีประโยชน์ใด ๆ เลยแม้แต่น้อย รัฐบาลเกิดมาเพื่อออกกฎระเบียบข้อบังคับมาบีบบังคับประชาชน ทำให้ประชาชนที่ถูกบังคับต้องเสียเสรีภาพไป ดังนั้น ไม่ควรจะต้องมีรัฐบาล ถ้ามีก็ต้องหาทางล้มล้างโดยค่อย ๆ จำกัดหน้าที่ของรัฐบาลให้ลดลงทีละน้อย ๆ จนแทบไม่มีหน้าที่อยู่เลย

เมื่อไม่มีรัฐบาลแล้วใครจะบริหารงานที่เป็นส่วนรวม ได้มีการเสนอให้มีอาสาสมัครทำงาน แต่ก็มีการกัดก้านกันเอง เพราะให้อาสาสมัครทำงานในที่สุดอาสาสมัครก็จะกลายเป็นรัฐบาลไปเสียเอง

ความคิดที่ว่ารัฐบาลเป็นของไม่จำเป็น ไม่เหมาะสม ไม่ถูกต้องนั้นเป็นความคิดที่เลื่อนลอย เพราะรัฐบาลเป็นของจำเป็นต่อมนุษยชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นแนวคิดของพวกอนาธิปไตยจึงเป็นความคิดที่เลื่อนลอย หรือเป็นอุดมคติมากเกินไป คงเป็นไปได้ยากในแง่ของการนำไปปฏิบัติ แต่แนวคิดของพวกนี้อาจจะมีข้อดีต่อวิชารัฐศาสตร์ที่ว่า รัฐบาลควรพิจารณาหน้าที่ในการให้บริการแก่ประชาชนมากกว่าที่จะเข้าควบคุมประชาชน หรือกดขี่ข่มเหงรังแกราษฎร

ลัทธิปัจเจกนิยม (Individualism)

ลัทธิปัจเจกนิยมพอจะแบ่งออกเป็นพวกใหญ่ ๆ ได้ 2 พวก คือ

(1) พวกแรกเห็นว่าบุคคลเห็นแก่ตัว มุ่งที่จะรักษาผลประโยชน์ส่วนตัวให้มากที่สุด แต่ในขณะเดียวกันก็พยายามหลีกเลี่ยงการควบคุมของรัฐบาลให้มากที่สุดเช่นกัน

(2) พวกที่สองมีความเห็นว่ามนุษย์จะพัฒนาไปสู่ความสำเร็จได้ดีนั้น **รัฐจะ**ต้องมาเกี่ยวข้องให้น้อยที่สุด

พวกปัจเจกนิยมนี้คล้ายกับพวกอนาธิปไตย ต่างกันตรงที่ว่าพวกอนาธิปไตยไม่ต้องการให้มีรัฐบาลเลย แต่พวกปัจเจกนิยมถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น มนุษย์จะอยู่โดยปราศจากรัฐไม่ได้ แต่รัฐก็ดีที่สุดในทัศนะของพวกเขาก็คือ รัฐที่มีหน้าที่ทางการปกครองน้อยที่สุด คือทำหน้าที่ที่สำคัญ ๆ ที่เอกชนทำเองไม่ได้เท่านั้น เช่นการป้องกันประเทศ การออกกฎหมายพิพากษาอรรถคดี ฯ บทบาทและหน้าที่ของรัฐควรมีก็ต่อเมื่อมนุษย์มีการละเมิดกันมีผู้ที่แข็งแรงรังแกผู้ที่อ่อนแอ

ลัทธิปัจเจกนิยมมีความปรารถนาให้เอกชนได้มีโอกาสแข่งขันกันผลิตจำหน่ายสินค้าและบริการให้มากที่สุด การแข่งขันกันอย่างเสรีและยุติธรรมจะก่อให้เกิดดุลยภาพแห่งราคาไปในตัวของมันเอง รัฐไม่ต้องเข้ามายุ่งเกี่ยวมากนักจะเป็นการดี

สังคมนิยม (Socialism)

สังคมนิยมนั้นมีลักษณะ ดังนี้คือ

สังคมเข้าทำการควบคุมการผลิต หรือทำการผลิตเสียเอง บทบาทและหน้าที่ของรัฐเพิ่มขึ้น การที่รัฐต้องทำต้องขยายกิจการออกอย่างกว้างขวาง เพราะมีแนวความเชื่อที่ว่ากิจกรรมบางอย่างถ้าให้เอกชนทำแล้ว จะเกิดความเสียหายนานาประการ เช่น การเอารัดเอาเปรียบ หากำไรเกินควร ประชาชนจะได้รับบริการไม่ดีและไม่ทั่วถึง ฉะนั้นรัฐจึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าดำเนินการกิจกรรมบางประเภทเสียเอง เพื่อจะได้ตอบสนองเจตนารมณ์ของปวงชน และเป็นหลักประกันว่าปวงชนจะได้รับบริการโดยเท่าเทียมกัน รัฐจึงต้องเข้าควบคุมการผลิตและผูกขาดกิจกรรมบางประเภทเสียเอง

การที่รัฐเข้าควบคุมการผลิตและผูกขาดกิจกรรมบางประเภท ทำให้ภาระกิจของรัฐเพิ่มมากขึ้นกว่าปกติเป็นการขยายกิจการของรัฐ รัฐจึงมีความจำเป็นจะต้อง

ครอบครองปัจจัยการผลิตที่สำคัญ เช่นที่ดิน ทุน และกลไกการผลิตเป็นเอาไว้ส่วนหนึ่งด้วย

การที่รัฐควบคุมการผลิตและผูกขาดกิจกรรมบางประเภทนั้น มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม ขจัดการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน ขจัดผลร้ายต่าง ๆ ที่จะตามมาในสังคม รัฐบาลในระบบสังคมนิยมจึงพยายามสร้างสรรค์กฎเกณฑ์ที่ดีในสังคมสร้างโครงการเศรษฐกิจที่มีประสิทธิภาพ และต้องมีมาตราการให้ปวงชนสามารถบำบัดความต้องการของตนเองได้อย่างยุติธรรมด้วย

นอกจากเหตุผลดังกล่าวแล้ว รัฐบาลยังมีเป้าหมายอื่น ๆ อีกเช่น.-

1. ขจัดความซ้ำซ้อนของงาน (duplication) ซึ่งจะก่อให้เกิด - ความสับเปลี่ยนโดยเปล่าประโยชน์

2. ขจัดการสูญเปล่า (waste) หมายถึงการล้มเลิกการกระทำใดๆ ที่ไม่ก่อให้เกิดผลประโยชน์ใด ๆ เลย

3. ขจัดการแข่งขันโดยไม่จำเป็น (unnecessary competition) เพราะนอกจากจะไม่เกิดประโยชน์แล้วยังอาจจะก่อให้เกิดผลร้ายอีกด้วย

4. ขจัดความไม่เท่าเทียมกันในฐานะทางเศรษฐกิจและโอกาส (great inequality of wealth and apportunity) หมายถึงว่าในสังคมของสังคมนิยมนั้นไม่ต้องการให้ประชาชนมีความแตกต่างกันในทางเศรษฐกิจและโอกาสมากนัก คนทุกคนถึงไม่เท่าเทียมกัน แต่ก็ต้องไม่มีความเหลื่อมล้ำกันมาก

มีผู้คัดค้านลัทธินิยมอยู่บ้าง โดยให้เหตุผลว่า .-

การมอบหมายภาระกิจให้รัฐดำเนินการหลายประการจนเกินไป จนเป็นที่น่าสงสัยว่ารัฐจะสามารถดำเนินการได้ดีมีประสิทธิภาพทั่วถ้วนทุกประการหรือ รวมทั้งประชาชนผู้รับบริการจากรัฐจะได้รับโดยทั่วถึงหรือ การที่รัฐเข้ามาแย่งประชาชนดำเนินการเสียเอง จะมิเป็นการกำจัดความคิดริเริ่มของประชาชนหรือ

อย่างไรก็ตามเป้าหมายของสังคมนิยมนั้นมุ่งเพื่อประโยชน์ของปวงชนโดยแท้จริง และมีความแตกต่างไปจากคอมมิวนิสต์ เพราะว่า.-

1. สังคมนิยมแบบประชาธิปไตย ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ มีอำนาจปกครองตนเอง แต่สังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์ คือระบบปกครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์ - ประชาชนไม่มีโอกาสปกครอง

2. สังคมนิยมแบบประชาธิปไตย ต้องการให้กิจการบางอย่างเท่านั้นเป็นของรัฐ แต่สังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์ ต้องการให้กิจการทุกอย่างเป็นของรัฐ

3. ในสังคมนิยมแบบประชาธิปไตยนั้นการโอนกิจการมาเป็นของรัฐต้องมีหลักเกณฑ์แน่นอนและต้องมีค่าตอบแทน.

สังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์ถือว่ามนุษย์เกิดมาเพื่อรัฐทุกสิ่งทุกอย่างต้องโอนมาเป็นของรัฐหมด

คอมมิวนิสต์ (Communism)

คอมมิวนิสต์มีความต้องการ ดังนี้คือ

- ต้องการสร้างสังคมใหม่ที่มีหลักการว่า รัฐอยู่เหนือทุกสิ่งทุกอย่าง ประชาชนเป็นสมบัติของรัฐที่จะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตาม โดยไม่มีข้อโต้แย้ง
- นายทุนเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมให้เป็นคอมมิวนิสต์ เป็นผู้คอยเอารัดเอาเปรียบกรรมกร ต้องทำการปฏิวัติเพื่อกำจัดนายทุนให้สิ้นซากไป โดยกรรมกรทั่วโลกร่วมมือกันปฏิวัตินายทุนทั่วโลก ซึ่งเรียกว่าปฏิวัติโลก

คำกล่าวว่านายทุนเอาเปรียบกรรมกรนั้นไม่น่าจะเป็นความจริงทั้งนี้เพราะว่า

1. ได้มีกฎหมายควบคุม การใช้แรงงาน เช่นห้ามใช้แรงงานเกินวันละ 8 ชม. ถ้าใช้เกินต้องให้ค่าแรงงานสูงพิเศษ
2. กำหนดค่าจ้างขั้นต่ำเอาไว้ ห้ามนายทุนจ้างต่ำกว่าที่กำหนด
3. กรรมกรมีสิทธิเรียกค่าต่อรองนายจ้างได้โดยสงบ
4. กรรมกรมีโอกาสเป็นนายจ้างได้ ถ้าสามารถออมทรัพย์ซื้อหุ้นได้
5. ประเทศเจริญมีการปฏิวัติอุตสาหกรรมแล้วมีกรรมกรและนายทุนมาก ทั้งกรรมกรและนายุทุนจะร่วมมือกันพัฒนาประเทศชาติ ไม่มีการปฏิวัติเป็นคอมมิวนิสต์ แต่การปฏิวัติกลับไปเกิดในดินแดนที่ไม่ค่อยมีกรรมกร มีแต่ชาวนาที่

ยากจน เช่น ลาว ญวน เขมร เป็นต้น

ลัทธิคอมมิวนิสต์เชื่อว่าการปกครองที่ดีก็คือ การปกครองที่มีพรรคคอมมิวนิสต์เป็นผู้ปกครองประเทศ ชนชั้นกรรมาชีพมีความรู้น้อยไม่เข้าใจในการปกครองประเทศ มีความสำนึกทางการเมืองน้อย ด้วยเหตุนี้เองกรรมกรแม้จะเป็นบุคคลสำคัญในประเทศก็ไม่ควรมีส่วนร่วมในการปกครอง ผู้ปกครองควรเป็นผู้ที่มีความรู้ คือ พรรคคอมมิวนิสต์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถจะนำความเจริญมาสู่ประเทศชาติได้ ซึ่งเป็นเหตุผลที่กล่าวอ้างเพื่อจะได้เผด็จการโดยคอมมิวนิสต์มากกว่า

คอมมิวนิสต์ถือว่าระบบเศรษฐกิจที่ดีต้องเป็นระบบเศรษฐกิจที่วางแผนโดยรัฐ ดำเนินการโดยรัฐ ควบคุมโดยรัฐ ผลก็คือรัฐดำเนินการโอนกิจการทุกอย่างเป็นของรัฐ รวมทั้งแรงงานของประชากรด้วย กล่าวคือประชาชนของชาติเป็นแรงงาน ประเทศชาติเป็นโรงงาน รัฐทำหน้าที่เป็นนายจ้าง ภาระหน้าที่ของรัฐแบบคอมมิวนิสต์จึงมีมากที่สุด ต้องดูแลทุกข์สุขของประชากรทั้งประเทศ และต้องเป็นนายทุนของประเทศด้วย ตรงข้ามกับรัฐบาลแบบอนาธิปไตย (anarchy) ที่ไม่ต้องมีบทบาทภาระหน้าที่เลย แต่ในลัทธิสังคมนิยมนี้รัฐมีหน้าที่ปานกลาง คือมากกว่าอนาธิปไตยแม่น้อยกว่าคอมมิวนิสต์

สิทธิของรัฐในกฎหมายระหว่างประเทศ

กฎหมายระหว่างประเทศยอมรับว่ารัฐมีอำนาจอธิปไตยสูงสุดในดินแดนของตนเองและเป็นอิสระจากการแทรกแซงของรัฐอื่น สิทธิดังกล่าวได้แก่สิทธิดังต่อไปนี้ คือ

1. สิทธิที่จะทำการติดต่อ ในฐานะที่รัฐเป็นสมาชิกของสมาคมนานารัฐของโลก รัฐมีสิทธิที่จะทำการติดต่อกับรัฐอื่น ๆ ในทางการทูต การค้า การไปรษณีย์การคมนาคม ฯลฯ กฎหมายระหว่างประเทศได้อำนวยความสะดวกในการที่รัฐต่าง ๆ จะทำการติดต่อให้ด้วย เช่นกำหนดหลักการใช้ทะเลหลวง เพื่อให้การคมนาคมติดต่อกายเป็นไปด้วยความสะดวก นอกจากนั้นยังมีสนธิสัญญาการค้า สนธิสัญญาน่านน้ำสากล เป็นต้น

2. สิทธิที่จะได้รับการเคารพในเกียรติศักดิ์ ในฐานะเป็นรัฐอธิปไตย ประมุข และผู้แทนทางการทูตต้องได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขต จะถูกลบหลู่ละเมิดดูถูกจากรัฐใด ๆ ที่พำนักหรือเดินทางผ่านมิได้ เรือรบ ธงชาติ สัญลักษณ์ของชาติตราแผ่นดินก็เช่นกัน จะต้องได้รับการคุ้มครองจากนานารัฐ จะถูกละเมิดมิได้ รัฐผู้เป็นเจ้าของดินแดนจะต้องป้องกันภยันตรายให้แก่ประมุขผู้แทนทางการทูต และสัญลักษณ์ของชาติของนานาในดินแดนของตนอย่างเต็มที่

3. สิทธิที่จะมีเอกราชและอำนาจสูงสุดในดินแดน

อำนาจอธิปไตยนั้นอาจแบ่งได้เป็น อำนาจอธิปไตยภายในประเทศ กับอำนาจอธิปไตยภายนอกประเทศ โดยถือเอาดินแดนเป็นเกณฑ์ อำนาจอธิปไตยภายนอกหมายถึงอำนาจที่รัฐมีอยู่ในการสัมพันธมิตรกับรัฐอื่น ๆ คือความเป็นอิสระไม่ขึ้นกับรัฐอื่น หมายถึงการมีเอกราชนั่นเอง อำนาจอธิปไตยภายในคืออำนาจที่รัฐมีอยู่ ในการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งของในดินแดนของตนรวมทั้งบุคคลสัญชาติตน ในต่างประเทศด้วย

อำนาจอธิปไตยภายในประเทศเป็นอำนาจที่ค่อนข้างเด็ดขาด ถาวร และมั่นคงสูงสุดอยู่เหนือดินแดนของตน จะมีการยกเว้นบ้างก็แต่ในบางกรณี เช่นการยอมรับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตทางการทูตและประมุขของชาติดังกล่าวแล้วเป็นต้น

4. สิทธิที่จะป้องกันตนเอง

สิทธิในการป้องกันตนเองนี้ถือว่าเป็นสิทธิที่ติดมากับความเป็นรัฐ แต่ที่นานาชาติหวั่นวิตกและเป็นปัญหาก็คือการหาข้อยุติไม่ได้ว่า การกระทำแค่ไหนจึงอยู่ในขอบ - เขตการป้องกันตัวเอง และแค่ไหนถือได้ว่าเป็นการรุกรานเพื่อนบ้านหรือรัฐอื่น ๆ อย่างไรก็ตามการป้องกันตนเองนั้นเป็นสิทธิพื้นฐานของรัฐและของเอกชนทั้ง ๆ ที่ประชาชนภายในรัฐมีรัฐบาลและกฎหมายให้ความคุ้มครองอยู่แล้ว แต่เอกชนก็มีสิทธิที่จะป้องกันตนเอง เช่นเดียวกันกับรัฐ แม้จะเป็นกฎหมายระหว่างประเทศให้ความคุ้มครองอยู่แล้วก็ตามแต่รัฐก็ยังมีสิทธิที่จะคุ้มครองตนเองอยู่ ทั้งนี้เพราะกรณีที่เกิดวิกฤติการ ภยันตรายขึ้นโดยทันทีทันใด จะต้องทำการป้องกันตนเองไปก่อน ประกอบกับการขอความร่วมมือในการคุ้มครองตามกฎหมายระหว่างประเทศอาจจะไม่มีสัมฤทธิผลที่น่าพอใจก็ได้

5. สิทธิที่จะไม่ถูกแทรกแซง

ปกติรัฐที่มีอธิปไตยย่อมจะไม่ถูกแทรกแซงอยู่แล้วแต่บางครั้งก็มีรัฐอื่นเข้าไปแทรกแซงโดยการเข้าไปทำการบังคับในกิจการของรัฐอื่น เพื่อรักษาไว้เพื่อผลประโยชน์หรือความต้องการของตน การแทรกแซงบางประการตามเงื่อนไขของกฎหมายระหว่างประเทศไม่ถือว่าเป็นการแทรกแซง อาทิเช่น

ก. การแทรกแซงของสหประชาชาติ เพื่อขจัดการคุกคามสันติภาพของโลก

ข. การกระทำที่ทำไปเพื่อคุ้มครองบุคคลของตนในต่างแดน โดยกระทำผ่านองค์การระหว่างประเทศและกระทำร่วมกับสมาชิกชาติอื่น ๆ

ค. รัฐใดรัฐหนึ่งละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศก่อน ให้รัฐผู้เสียหายหรือรัฐคู่กรณีมีสิทธิที่จะทำการแทรกแซงได้

ง. รัฐผู้ถูกแทรกแซงขอร้องให้ทำการแทรกแซงด้วยความสมัครใจของตนเอง

6. สิทธิที่จะมีความเท่าเทียม

กฎหมายระหว่างประเทศยอมรับรู้เอกราชว่ามีอธิปไตยเท่ากันจึงเกิดความเท่าเทียมกัน ผลแห่งความเท่าเทียมทำให้เกิดผล ดังนี้คือ.-

6.1 รัฐไม่ว่าจะเล็กหรือใหญ่ ไม่ว่าจะมีพลเมืองมากหรือน้อยย่อมมีคะแนนเสียง 1 เสียง เท่ากันในการลงคะแนนเสียงในองค์การระหว่างประเทศ

6.2 ไม่มีสิทธิใช้อำนาจศาลของตนเหนือรัฐอื่น ไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรือคดีอาญา (นอกจากรัฐนั้นจะยินยอม) เมื่อถูกละเมิดสิทธิก็ต้องใช้การโต้ตอบ ตามหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศ คือ ประท้วง ตัดความสัมพันธ์ทางการทูตไม่ค้าขายฯ แต่ห้ามมิให้ฟ้องร้องประเทศอื่น ต่อศาลของตน ถ้าจะฟ้องร้องกันจะต้องฟ้องต่อศาลระหว่างประเทศซึ่งศาลระหว่างประเทศก็มีสิทธิพิจารณาความเฉพาะรัฐที่เป็นภาคีแห่งสนธิสัญญา จัดตั้งระหว่างประเทศที่ให้ความยินยอมรับอำนาจศาลไว้ล่วงหน้าและยอมที่จะทำคดีขึ้นสู่ศาลเท่านั้น ศาลระหว่างประเทศไม่มีอำนาจศาลเหนือรัฐที่ไม่ยินยอมไปขึ้นศาล

หลักการนี้ยังครอบคลุมไปถึงบุคคลที่กระทำในนามของรัฐเช่น ทูต กฎหมายระหว่างประเทศถือว่าได้รับการยกเว้นทั้งคดีแพ่งและอาญา ถ้ากระทำผิดในนามของรัฐ รัฐผู้เสียหายจะฟ้องร้องต่อบุคคล (ทูต) มิได้ การกระทำของเขาถือว่าเป็นการกระ-

ทำของรัฐ ถ้ารัฐอื่นประสบความเสียหาย ต้องตอบแทนโดยหลักการที่ใช้ตอบแทนแก่รัฐต่อบุคคลนั้น ๆ มิใช่ฟ้องร้องในศาลของตน (ฉัตรทิพย์ นาคสุภา, 2511:65)

6.3 ความเท่าเทียมกันในทางกฎหมายนั้นมิได้หมายความว่ารัฐต่าง ๆ จะมีความเท่าเทียมกันในทางการเมืองด้วย เพราะอำนาจทางการเมืองอาจจะเกิดขึ้นได้จากขนาดกำลังทหาร อาวุธ ความสามารถทางเศรษฐกิจ คุณภาพของประชากรฯลฯ อำนาจทางการเมืองมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จากประวัติศาสตร์เราจะพบความรุ่งเรืองและตกต่ำของประเทศต่าง ๆ ในสองสามร้อยปีมานี้ เช่น สเปน ฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมันนี สหรัฐอเมริกา โซเวียต แต่ในทางกฎหมายระหว่างประเทศแล้วทุกรัฐไม่ว่ายุคใดสมัยใดมีความเท่าเทียมกันเสมอมา

เนื่องจากขนาดแต่ละรัฐมีความแตกต่างกันทั้งจำนวนเนื้อที่จำนวนประชากร ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี่ รวมไปถึงอำนาจทางการเมือง ทำให้สิทธิแห่งความเท่าเทียมกันของรัฐถูกท้าทายรัฐเล็ก ๆ อาจยอมสละสิทธิของตนบ้างในองค์การระหว่างประเทศ เพื่อแลกกับการคุ้มครองจากองค์การกลาง ธนาคารโลกก็มิได้ลงคะแนนเสียงรัฐละหนึ่งเสียงแต่ลงคะแนนเสียงตามจำนวนเงินทุนที่ให้แก่ธนาคารประเทศที่เป็นคณะมนตรีความมั่นคงถาวรในสหประชาชาติก็มีเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกาอังกฤษ สหภาพโซเวียต ฝรั่งเศส และจีนเท่านั้น

7. สิทธิที่จะมีอำนาจศาล

แยกพิจารณาดังนี้คือ.-

7.1 อำนาจศาลต่อบุคคลภายในดินแดน แต่ละรัฐมีอำนาจศาลเหนือบุคคลและสิ่งของทั้งหมดภายในดินแดน ถือว่าขอบเขตของอำนาจศาลเท่ากับขอบเขตของประเทศ

บุคคลต่างด้าวธรรมดาก็อยู่ภายใต้อำนาจของศาล ยกเว้นประมุขของรัฐ ทูต เรือรบ กองทัพเรือ ของต่างประเทศได้รับการยกเว้นจากอำนาจศาลท้องถิ่น

7.2 อำนาจศาลต่อบุคคลในสัญชาติของรัฐที่อยู่ในต่างรัฐ ศาลมีอำนาจที่พิจารณาคดีได้ แต่ห้ามใช้อำนาจศาลตนในดินแดนต่างประเทศ เช่นห้ามส่งตำรวจไปจับกุม ต้องมีการส่งผู้ร้ายข้ามแดน

7.3 อำนาจของรัฐเหนือทะเลหลวง ปกติทะเลหลวงย่อมไม่อยู่ในอำนาจของรัฐใด แต่กฎหมายระหว่างประเทศก็ยอมยกเว้นให้ในกรณีต่อไปนี้ คือ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2511:69)

ก. บนเรือเดินทะเลภายใต้ร่มธงของตน กฎหมายระหว่างประเทศถือว่าบุคคลและสิ่งของบนเรือในทะเลหลวงอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนหรือภายในอำนาจศาลของรัฐที่เรือนั้นติดธง คือธงเรือสำคัญกว่าสัญชาติของเจ้าของเรือ รัฐที่ไม่มีชายฝั่งทะเลอาจตีทะเบียนเรือนั้นกับรัฐเพื่อนบ้านที่มีชายฝั่งทะเลได้

ข. สลัดทะเลหลวง ถือว่าเป็นอาชญากรรมระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศให้รัฐทุกรัฐมีสิทธิใช้อำนาจศาลของตนเหนือสลัดที่กระทำผิดในทะเลหลวงได้ ให้เรือรบของทุกชาติมีสิทธิขอ ให้เรือสินค้าแสดงธงหรือค้นได้ถ้าสงสัยว่าเป็นสลัด

ค. เรือรบของรัฐมีสิทธิจับเรือสินค้านานาชาติได้ ถ้ากระทำความผิดในน่านน้ำของตนแล้วหนีออกทะเลหลวง การจับกุมต้องออกติดตามโดยทันทีและถ้าจับได้ก็มีสิทธินำมาขึ้นศาลของตน

ง. รัฐมีอำนาจศาลเหนือเรือสินค้าที่ใช้ธงชาติตนในทะเลหลวงโดยไม่ได้รับอนุญาต เรือรบของรัฐเจ้าของธงมีสิทธิจับเรือสินค้านั้นมาลงโทษได้

จ. ในยามสงคราม รัฐคู่สงครามมีสิทธิสั่งห้ามเรือสินค้าเป็นกลางเดินทางเข้าออกชายฝั่งที่ถูกประกาศปิดทะเล (Blockade) ห้ามขนของที่นับประกาศเป็นสินค้าต้องห้าม ถ้าฝ่าฝืนเรือรบสามารถจับกุมได้แม้แต่ในทะเลหลวง แล้วจะนำไปขึ้นศาลของตน

7.4 อำนาจศาลต่อบุคคล มีสัญชาติต่างประเทศที่กระทำความผิด ณ ต่างประเทศ เรื่องนี้กฎหมายระหว่างประเทศไม่ได้ระบุไว้ชัดเจน แต่ก็ปรากฏว่ามีการกระทำความผิดเช่นนี้บ่อยครั้ง เช่นการพิมพ์ธนบัตรปลอม โดยคนต่างรัฐทำในต่างประเทศ แล้วส่งเข้ามาภายในประเทศเป็นต้น รัฐจะต้องรอการใช้อำนาจนี้ไปจนกว่าผู้กระทำความผิดจะเข้ามาในอาณาเขตของตน บางรัฐเช่นอังกฤษและอเมริกาถือว่าตนไม่มีอำนาจทางศาลเหนือกรณีดังกล่าวนี้เลย ทั้งนี้เพราะว่าอยู่นอกอธิปไตยเหนือดิน - แดน และนอกเหนือบุคคลภายใต้บังคับของรัฐด้วย

บทที่ 2

รูปของรัฐและรูปของรัฐบาล

รูปของรัฐ นักวิชาการทางรัฐศาสตร์ได้อภิปรายกันถึงการแบ่งรูปรัฐหลายประการ และได้แบ่งรัฐออกเป็นตามความคิดเห็นและเหตุผลของแต่ละคนที่ต่างกันไป เท่าที่ปรากฏยังไม่เป็นที่น่าพอใจ และขาดเหตุผลในการแบ่งรัฐที่แน่นอน ทั้งนี้เพราะรัฐทุกรัฐมีลักษณะเหมือนกันคือ ทุกรัฐประกอบด้วย ประชากร ดินแดน รัฐบาล และอธิปไตย เหมือนกันหมด "ถ้าจะกล่าวกันอย่างเด็ดขาดแล้ว การแบ่งรูปรัฐนั้นเป็นไปไม่ได้ (รัฐ-อาจจะมีพลเมืองที่มีเชื้อชาติและพูดภาษา นับถือศาสนาต่างกัน แต่ความแตกต่างเหล่านี้ไม่เป็นเหตุผลเพียงพอในการที่จะกำหนดรูปของรัฐให้แตกต่างกัน สิ่งเดียวเท่านั้นที่จะทำ-ให้รัฐแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดเจนที่สุด คือรูปของรัฐบาล('Form of government)" (เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ, 2508:232)

ถึงแม้ว่าการแบ่งรูปของรัฐจะเป็นของยากที่จะทำให้เป็นสากลยอมรับกันทั่วไปในบรรดานักรัฐศาสตร์ได้ แต่ก็มีผู้ทำการแบ่งรูปของรัฐไว้นานา อาทิเช่น.-

(1) การแบ่งโดยอาศัยที่ตั้งโดยยึดหลักภูมิศาสตร์เป็นเกณฑ์ คือรัฐที่ตั้งอยู่บนทวีปผืนใหญ่ (Continental State) และรัฐที่ตั้งอยู่บนเกาะ (Insular State) รัฐที่มีพื้นดินหรืออาณาเขตติดต่อเป็นผืนแผ่นดินเดียวกัน (Compact State) และรัฐที่มีผืนดินไม่ติดต่อหรือกระจัดกระจายไม่เป็นผืนแผ่นดินเดียวกัน (Scattered State)

(2) แบ่งโดยอาศัยความสามารถกำลังรบเป็นสำคัญ ได้แก่รัฐที่มีอำนาจทางทะเล (Naval State) รัฐที่มีอำนาจทางบก (Military State)

(3) แบ่งโดยอาศัยหลักความเจริญเป็นหลัก ได้แก่รัฐที่เจริญแล้ว(Civilized State) และรัฐที่ยังไม่เจริญ (Uncivilized State)

(4) แบ่งโดยอาศัยฐานะทางการเงิน ได้แก่รัฐที่มีฐานะการเงินดีเป็นเจ้าหนี้ (Craditor State) และรัฐที่มีฐานะการเงินไม่ดีเป็นลูกหนี้ (Debtor State)

(5) แบ่งโดยถือหลักจำนวนประชากร และอาณาเขตเป็นเครื่องกำหนดรูปของรัฐ การแบ่งเช่นนี้ทำให้เกิดรัฐหมู่ชน (Tribal State) นครรัฐ (City State) รัฐศักดินา (Feudal State) รัฐแห่งชาติ (National State) การอาศัยจำ-นวนประชากร และอาณาเขตเป็นเครื่องแบ่งรัฐนั้นยังใช้เป็นเครื่องแบ่งความเป็นมหา -

77400

อำนาจด้วย กล่าวคือประเทศใหญ่มีประชากรมากย่อมจะมีโอกาสเป็นมหาอำนาจชั้นนำของโลกได้มากกว่าประเทศเล็ก ๆ หลักการดังกล่าวนี้ยังมีข้อบกพร่องจำนวนประชากรและอาณาเขต มิได้เป็นเครื่องกำหนดความเป็นมหาอำนาจเสมอไป ถ้าประชากรจำ--นวนมหาศาลแต่ขาดคุณภาพ หรือด้อยพัฒนาจะเป็นมหาอำนาจได้เช่นไร ? การกำหนดรูปของรัฐเป็น นครรัฐ รัฐศักดินา รัฐเผ่าชน ก็น่าจะเป็นประโยชน์ในแง่การศึกษาประวัติศาสตร์มากกว่า

(6) แบ่งโดยยึดหลักอธิปไตยเป็นหลัก ได้แก่รัฐที่มีอธิปไตยโดยสมบูรณ์ (Full Sovereign State) และรัฐที่มีอำนาจอธิปไตยบางส่วน (Partly Sovereign State) หมายถึงรัฐที่อยู่ในอารักขา หรือรัฐที่เป็นเมืองขึ้นเขา

การแบ่งรูปรัฐออกเป็นประเภทดังกล่าวไม่สู้จะมีประโยชน์ใด ๆ มากนักในทางรัฐศาสตร์ควรจะแบ่งรัฐตามรูปแบบของรัฐบาลจะเป็นการดีกว่า

รูปของรัฐบาล

รัฐบาลนั้นแบ่งรูปออกตามลักษณะกว้าง ๆ ได้ 3 ประการ คือ

(1) การแบ่งรูปของรัฐบาลโดยอาศัยหลักการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย แบ่งออกได้ 3 รูปแบบ ดังนี้คือ

1.1 รัฐบาลแบบกษัตริย์ หมายถึงกษัตริย์เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยเพียงผู้เดียว

1.2 รัฐบาลแบบอภิชนาธิปไตย หมายถึงรัฐซึ่งบุคคลกลุ่มน้อยเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

1.3 รัฐบาลแบบประชาธิปไตย หมายถึงรัฐที่ประชาชนทั้งประเทศเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

(2) การแบ่งรูปรัฐบาลโดยอาศัยหลักความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจบริหารกับอำนาจนิติบัญญัติ แบ่งรัฐบาลออกได้ 2 รูปแบบ คือ

2.1 รัฐบาลแบบประธานาธิบดี ซึ่งเป็นรัฐบาลที่แยกอำนาจบริหารกับนิติบัญญัติออกจากกันอย่างเด็ดขาด เช่นรัฐบาลของสหรัฐอเมริกา

2.2 รัฐบาลแบบคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นรัฐบาลที่แยกอำนาจบริหารกับนิติบัญญัติออกจากกันไม่เด็ดขาด เช่นรัฐบาลของอังกฤษ, ไทย, ญี่ปุ่น ฯลฯ

(3) การแบ่งรูปของรัฐบาลโดยอาศัยหลักการกระจายอำนาจ (Division of Power) เป็นหลัก จะแบ่งรูปรัฐบาลออกได้สองรูปแบบคือ

3.1 รัฐบาลแบบรัฐเดียว (Unitary State) หมายถึงรัฐบาลที่มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติตรากฎหมายปกครองประเทศเพียงสภาเดียว เช่นประเทศไทย, อังกฤษ และญี่ปุ่น เป็นต้น

3.2 รัฐบาลแบบรัฐคู่ (Federal State) หมายถึงรัฐบาลที่มีสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และสภานิติบัญญัติประจำมลรัฐด้วย เช่นประเทศสหรัฐอเมริกา, แคนาดา ออสเตรเลีย ฯ รัฐบาลแบบนี้บางทีก็เรียกว่ารัฐบาลแบบสมาพันธรัฐ การแบ่งรูปของรัฐบาลดังกล่าวมาแล้วทำให้ได้รูปรัฐบาลหลายแบบ และมีรายละเอียดในรัฐบาลแต่ละแบบดังนี้ คือ

รัฐบาลแบบกษัตริย์

หมายถึงรัฐบาลแบบกษัตริย์ที่เป็นสมบูรณาญาสิทธิราช หรือราชาธิปไตย คือ กษัตริย์เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยในการปกครองรัฐเพียงผู้เดียว พระราชประสงค์หรือพระราชดำรัสของพระองค์มีอำนาจบังคับประดุจกฎหมาย ถ้าเป็นเพียงกษัตริย์ที่รัฐบาลยกย่องให้ทรงมีฐานะเพียงประมุขของรัฐ ไม่มีอำนาจในการปกครอง โดยให้คนอื่นมีอำนาจปกครองแทน รัฐบาลรูปนี้มิใช่สมบูรณาญาสิทธิราชหรือราชาธิปไตย หากแต่เป็นรัฐบาลแบบอภิชนาธิปไตย หรือประชาธิปไตยแล้วแต่กรณี รัฐบาลแบบกษัตริย์ ณ ที่นี้มีลักษณะที่ว่าเจตนารมณ์ (Will) ของกษัตริย์เป็นกฎหมายที่ปวงชนจะต้องเคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตาม พระประสงค์ของกษัตริย์เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

ที่มาของรัฐบาลแบบกษัตริย์

รัฐบาลแบบนี้ส่วนมากเกิดในสมัยเริ่มแรกของการวิวัฒนาการของรัฐ ประเทศไทยก่อนการเปลี่ยนแปลง พ.ศ.2475 ประเทศรุสเซียก่อนการปฏิวัติ พ.ศ.1917 ในฝรั่งเศสก่อนการปฏิวัติใหญ่ในปี ค.ศ.1789 เป็นต้น ปัจจุบันรูปรัฐบาลชนิดนี้แทบจะ-

ไม่มีอยู่ในโลกแล้ว เพราะได้วิวัฒนาการกลายเป็นกษัตริย์อยู่ใต้รัฐธรรมนูญ (Constitutional Monarchy) หรือแบบกษัตริย์ที่มีอำนาจจำกัด (Limited Monarchy) มาใช้แทน การวิวัฒนาการลดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์นี้อาจจะเกิดได้สองประการคือ กษัตริย์ลดฐานะของพระองค์เองเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์เช่นกษัตริย์ของญี่ปุ่น แต่ส่วนใหญ่แล้วกษัตริย์ถูกบีบบังคับโดยการปฏิวัติรัฐประหารให้ยอมรับฐานะที่ต่ำลงมาอยู่ใต้รัฐธรรมนูญ กลายเป็นกษัตริย์ที่มีฐานะเพียงประมุขของรัฐที่ไม่มีอำนาจในการปกครอง รัฐบาลที่กษัตริย์ถูกลดฐานะลงมาเช่นนี้ไม่ถือว่าเป็นรัฐบาลแบบราชาธิปไตย แต่เป็นรัฐบาลแบบประชาธิปไตยหรืออภิชนาธิปไตย

ข้อดีของรัฐบาลแบบกษัตริย์

รูปแบบของรัฐบาลแบบราชาธิปไตยนี้ เป็นรัฐบาลที่มีรูปแบบง่าย ๆ มีองค์การจำนวนน้อยไม่ค่อยสับสน การดำเนินนโยบายตลอดรัชสมัยหนึ่ง ๆ มักจะต่อเนื่องสืบทอดติดต่อกันไม่ขาดสาย การมีผู้นำเป็นเพียงคนเดียวอยู่ในระยะเวลานานย่อมจะส่งเสริมความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว สามัคคีกลมเกลียวกันภายในประเทศเป็นอย่างดี ไม่ต้องมีการแข่งดีชิงเด่นกันในระหว่างการเมืองพรรคต่าง ๆ รัฐบาลแบบกษัตริย์เป็นรัฐบาลเก่าแก่มาก เป็นรูปรัฐบาลที่ปรากฏมานานในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ รูปรัฐบาลกษัตริย์นี้เชื่อกันว่ากษัตริย์ได้รับอำนาจมาจากสวรรค์เป็นตัวแทนของพระเจ้า ทำให้รูปรัฐบาลกษัตริย์เหมาะสมกับรัฐทุกรัฐที่ต้องการความมีระเบียบวินัย และเชื่อฟังรัฐบาลอย่างเด็ดขาด ประชาชนยังไม่มีความรับผิดชอบทางการเมือง (Political Responsibility) ในฐานะเจ้าของประเทศได้ดีพอ หรือในยามวิกฤตกาลและยามฉุกเฉิน รัฐบาลกษัตริย์น่าจะเหมาะสมมาก

ข้อเสียของรัฐบาลแบบกษัตริย์

การศึกษาประวัติศาสตร์ทำให้เราทราบว่า กษัตริย์เข้ารับตำแหน่งโดยการสืบทอดตามประเพณีสืบสันติวงศ์ซึ่งไม่มีหลักการที่ดีเพียงพอว่ารัฐจะได้กษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถเหมาะสมกับรัฐได้ดีเสมอที่เรียกว่าปกครองแผ่นดินโดยชอบธรรม การปกครองที่ผู้มีอำนาจเด็ดขาดเพียงผู้เดียวโดยปราศจากการคัดค้านตรวจสอบ กษัตริย์มีแนว

โน้มที่จะใช้อำนาจเด็ดขาดของพระองค์ไปในทางที่อำนวยผลประโยชน์แก่ตนเอง และพวกพ้องมากกว่าประชาชนโดยส่วนรวม เพราะอำนาจทั้งหลายนำไปสู่การคดโกงได้ และอำนาจที่เด็ดขาดก็นำไปสู่การคดโกงที่เด็ดขาดได้เช่นกัน รัฐบาลแบบกษัตริย์ถือว่ากษัตริย์เป็นผู้ตรากฎหมาย แต่กฎหมายที่พระองค์ตรานั้นไม่มีผลผูกมัดพระองค์เลย เพราะพระองค์ทรงอยู่เหนือกฎหมายโดยสิ้นเชิง พระองค์ทรงละเมิดกฎหมายนั้น ๆ ได้ ซึ่งปรากฏหลายครั้งแล้วในประวัติศาสตร์ รัฐบาลรูปนี้ยังไม่เหมาะสมกับสังคมที่เจริญแล้ว สังคมสมัยใหม่ที่มีปรัชญาว่ารัฐบาลของปวงชน ต้องมาจากปวงชน และปกครองเพื่อปวงชน รัฐบาลใดที่ปราศจากหลักการนี้เป็นรัฐบาลที่ไม่เหมาะสม

รัฐบาลแบบอภิชนาธิปไตย (Aristocracy)

หมายถึงรูปของรัฐบาลที่อำนาจในทางการปกครองหรือจัดตั้งรัฐบาลเป็นของกลุ่มน้อยภายในรัฐ คนกลุ่มนี้อาจจะได้อำนาจมาจากมีการศึกษาดี มีวงศ์ตระกูลสูง มีความมั่งคั่งมาก มีอำนาจทางการทหาร มีอำนาจทางศาสนา หรือหลาย ๆ สิ่งรวมกัน รัฐบาลรูปนี้แม้จะมีการเลือกเฟ้นตัวผู้ปกครองแบบประชาธิปไตย แต่ก็เพียงรูปแบบเท่านั้น ในทางปฏิบัติแล้วประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไม่มีสิทธิเข้าร่วมในการปกครองประเทศ

ข้อดีของการปกครองแบบอภิชนาธิปไตย อริสโตเติ้ลกล่าวว่าการปกครองแบบอภิชนาธิปไตยเป็นการปกครองที่ดีที่สุด โดยมีเงื่อนไขอยู่ว่าการปกครองโดยชนกลุ่มน้อยนี้จะต้องเป็นชนกลุ่มที่ไม่เห็นแก่ตัวและพวกพ้อง แต่เห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนร่วมหรือประเทศชาติ การปกครองเกือบทุกรูปก็เป็นการปกครองแบบอภิชนาธิปไตยไม่มากก็น้อยทั้งนี้เพราะว่า มีประชาชนเพียงจำนวนน้อยเท่านั้นที่มีส่วนเข้าปกครองประเทศ ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีส่วนในการบริหารราชการแผ่นดินหรือดำเนินการปกครองแต่อย่างไร ดังนั้นถ้าพวกอภิชคณาธิปไตยทำการปกครองโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวหรือของพวกพ้องตนเป็นใหญ่กลายเป็นคณาธิปไตย (Oligarchy) ซึ่งเป็นการปกครองที่เลว

โดยทั่ว ๆ ไปรัฐบาลรูปนี้เป็นรัฐบาลที่คำนึงถึงคุณภาพมากกว่าปริมาณของบุคคลที่เข้ามาร่วมรัฐบาล ลัทธิความเชื่อของพวกอภิชนาธิปไตยถือว่าคนมีความไม่เท่าเทียม

กัน คนจะดีก็ต้องได้รับการศึกษาอบรมฝึกฝนมาก การเอาเฉพาะคนที่มีคุณภาพดีมาร่วมรัฐบาลถือว่าดีกว่าให้คนเพียงคนเดียวมาทำการปกครองแบบราชาธิปไตย และดีกว่าให้คนทุกคนมาปกครองแบบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะพวกนี้ให้เหตุผลว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยทำให้เกิดฝูงชนบ้าเลือด

ข้อเสียของรัฐบาลแบบอภิชนาธิปไตย รัฐบาลรูปนี้มีข้อเสียอยู่หลายประการ เช่น ไม่ยอมรับความสามารถของบุคคลธรรมดา รับรองเฉพาะความสามารถของชนชั้นปกครองเท่านั้น ชนชั้นปกครองชอบดูถูกเหยียดหยามชนชั้นธรรมดา ๆ รัฐบาลแบบนี้เป็นรัฐบาลแบบไม่นิยมการเปลี่ยนแปลง (Conservative) มากไม่ค่อยปรับตัวเข้ากับเหตุการณ์ การคัดเลือกชนชั้นปกครอง (Ruling Class) นั้นเป็นการยากมากกว่าจะได้ชนชั้นปกครองที่ดีมีความสามารถเหมาะสม และเมื่อคัดเลือกได้คนดีแล้วก็ไม่มีหลักประกันว่าชนชั้นปกครองเหล่านั้นจะไม่ทำเพื่อผลประโยชน์ของพวกตนเอง กลายเป็นการปกครองแบบคณาธิปไตย (Oligarchy) ไปในที่สุด

(3) รัฐบาลแบบประชาธิปไตย

เป็นรัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ปวงชนเป็นเจ้าของอำนาจประชาธิปไตย รัฐบาลรูปนี้ยึดมั่นในหลักของสิทธิและเสรีภาพของประชาชนต่อต้านการปกครองระบบราชาธิปไตยและอภิชนาธิปไตย รูปแบบของรัฐบาลแบบประชาธิปไตยเน้นถึงรัฐบาลที่มีปวงชนเป็นผู้ควบคุมเป็นรัฐบาลที่เคารพกฎหมาย สิทธิย่อมเกิดขึ้นตามกฎหมาย ไม่ใช่คำสั่งหรือความต้องการของใคร ปวงชนโดยทั่ว ๆ ไปมีความสามารถจะปกครองตนเองได้ องค์การหนึ่งองค์การใดจะมีอำนาจหน้าที่เพียงไรย่อมแล้วแต่ความเห็นชอบของปวงชนเป็นสำคัญ

รูปแบบของประชาธิปไตย มีสองแบบ คือ

(1) ประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) เป็นรูปแบบการปกครองที่ประชาชนทุกคนมีส่วนในการปกครองตรงข้ามกับกระบวนการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นรูปแบบของการปกครองประชาธิปไตยแบบผู้แทนหรือโดยทางอ้อม ในการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยตรงนี้ประชาชนมีสิทธิเสนอร่างกฎหมาย

(Initiative) และรับรองออกกฎหมายโดยการออกเสียงประชามติ (Referendum) แม้แต่กฎหมายรัฐธรรมนูญประชาชนก็มีสิทธิเสนอร่างและออกเสียงลงประชามติรับรองการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยตรงนี้น่าจะเป็นการดีอยู่ในวงแคบเฉพาะประเทศเล็ก ๆ ที่ประชาชนตระหนักถึงภารกิจ ในการปกครองบ้านเมืองเป็นอย่างดีแล้วเท่านั้น เช่นประเทศสวิส เป็นต้น

(2) ประชาธิปไตยโดยทางอ้อม (Indirect Democracy or Representative Democracy) หมายถึงระบบการปกครองที่ปวงชนออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนเข้าไปควบคุมการดำเนินงานของรัฐบาลในรัฐสภาของชาติ คำว่า "สาธารณรัฐ" นั้น หมายถึงการปกครองโดยประชาธิปไตยโดยทางอ้อมที่ประมุขของรัฐได้รับการเลือกตั้งโดยทางอ้อมด้วย เช่น สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

ข้อดีของรัฐบาลแบบประชาธิปไตย การที่จะถือว่ารัฐบาลในรูปใด ๆ จะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น เราอาจจะดูได้จาก ประสิทธิภาพ (Efficiency) ความเชื่อถือ (Confidence) และความพอใจ (Satisfaction) ของปวงชนที่มีต่อรัฐบาลรูปนั้น ๆ อาจจะจำแนกข้อดีได้ดังนี้คือ ในแง่ของความพอใจของปวงชนนั้น ปวงชนต้องการรัฐบาลที่มีความรับผิดชอบต่อประเทศชาติบ้านเมือง เห็นแก่ผลประโยชน์ของชาติอยู่เหนือสิ่งอื่นใด รัฐบาลประชาธิปไตยเป็นรูปแบบของรัฐบาลเพียงรูปเดียวที่น่าจะมีความรับผิดชอบต่อปวงชนได้มากที่สุด ทั้งนี้เพราะว่า บรรดาผู้ปกครองหรือผู้ควบคุมการปกครองก็คือบรรดาผู้แทนที่ราษฎรเลือกตั้งทั้งสิ้น ผู้ที่รับเลือกตั้งย่อมมีความรับผิดชอบต่อผู้ที่เลือกตั้งเป็นธรรมดา อีกประการหนึ่งผู้ที่รับการเลือกตั้งโดยประชาชนและมีความรับผิดชอบต่อประชาชน ย่อมเป็นบุคคลที่มีความสามารถดีและน่าเชื่อถือได้มากกว่าผู้ปกครองโดยสมมุติเทวราชหรืออภิชนาธิปไตย

ในแง่การออกกฎหมาย ทุกคนจะได้รับประกันอย่างดีโดยกฎหมาย เพราะผู้ออกกฎหมายก็คือบรรดาผู้แทนของปวงชน ย่อมจะคำนึงถึงผลประโยชน์ของปวงชนเป็นใหญ่ รัฐบาลรูปนี้มีขึ้นเพื่อรับใช้ปวงชน มิใช่ปวงชนมีชีวิตอยู่เพื่อรัฐ รัฐต้องประกันสิทธิเสรีภาพและความยุติธรรมของปวงชนอย่างดีที่สุด เพราะเป็นรัฐบาลของกฎหมายมิใช่รัฐบาลของบุคคล (Government of Law not of man)

บรรดานักรัฐศาสตร์มีความเห็นพ้องต้องกันว่า รัฐบาลรูปนี้ปวงชนได้รับการยกย่องว่าเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย คือการปกครองประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน โดยปวงชนมีส่วนร่วมในทางการเมืองเข้าร่วมในรัฐบาลและรับผิดชอบในการปกครองตนเองและยังเป็นรูปแบบของรัฐบาลที่กล่าวกันว่าสามารถป้องกันการปฏิวัติได้ดีอีกด้วย

เงื่อนไขของการเป็นประชาธิปไตยที่ดี

การเป็นประชาธิปไตยในรูปแบบการปกครองที่ดีได้นั้นอย่างน้อยปวงชนต้องมีคุณสมบัติบางประการ เช่น:- ต้องสนใจในความเคลื่อนไหวของบ้านเมือง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อประเทศชาติ เคารพปฏิบัติตามเสียงข้างมาก (Majority rule) แต่ในขณะเดียวกันเสียงข้างมากก็ต้องคำนึงถึงผลประโยชน์และสิทธิของเสียงข้างน้อย (Minority) ปวงชนจะต้องมีความเฉลียวฉลาด (Intelligence) ทั้งนี้เพราะความโง่เขลา (Ignorance) การวางเฉยเมยโดยไม่สนใจต่อการปกครอง (Indifference) ของปวงชน ย่อมเป็นการขัดขวางความสำเร็จในระบบการปกครองโดยประชาชน ที่สำคัญที่สุด รัฐบาลรูปแบบประชาธิปไตย จึงต้องตระหนักถึงการศึกษาและการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่าง ๆ เป็นอย่างดี การนำเอารูปแบบประชาธิปไตยของประเทศที่เจริญแล้วมาใช้ในประเทศที่ปวงชนยังไม่ได้พัฒนาและขาดคุณสมบัติดังกล่าวแล้ว ย่อมจะเกิดความล้มเหลวเป็นของธรรมดา

ข้อเสียของรัฐบาลรูปแบบประชาธิปไตย

ฝ่ายค้านระบบ การปกครองระบบนี้ก็พยายามหาเหตุผลโจมตีเช่นอ้างว่าการปกครองรูปนี้ต้องเสี่ยงอันตรายต่อความบ้าคลั่งของฝูงชน (Mob rule) ประชาชนมีชาติกำเนิดต่างกัน ฐานะเศรษฐกิจการศึกษาและสังคมต่างกัน จะมามีสิทธิความเท่าเทียมกันได้อย่างไร จะมีหลักการใดมายืนยันว่าการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนแต่ละครั้ง ๆ นั้นบริสุทธิ์จริตใจ มิใช่ลงคะแนนเพราะการโฆษณาชวนเชื่อให้สินบนซื้อเสียงนานาประการ ยิ่งกว่านั้นยังมีการโจมตีไปถึงว่าการปกครองรูปแบบประชาธิปไตยเป็นการปกครองของรัฐบาลที่มีผู้ปกครองเป็นคนโง่ (Ignorant) และไม่เหมาะสม (unfit) กับไม่ส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษ (เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ, 2508:248)

ระบบการปกครองแบบนี้ทำให้ฝ่ายบริหารขาดความเป็นอิสระเพราะต้องคอยรับผิดชอบต่อฝ่ายนิติบัญญัติ และขาดทักษะในการดำเนินนโยบายเพราะดำรงตำแหน่งในระยะเวลาอันสั้นและมักจะไม่ต่อเนื่อง

บางก็วิจารณ์ว่ารัฐบาลรูปแบบประชาธิปไตยเป็นรัฐบาลของพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมาก มากกว่ารัฐบาลของปวงชน พรรคย่อมดำเนินนโยบายเพื่อให้ครองอำนาจได้นานที่สุดเท่าที่จะมากได้ ไม่ใช่รัฐบาลของปวงชนหรือรัฐบาลที่เป็นผู้แทนที่ปวงชนเลือกตั้งตามหลักการประชาธิปไตย การเลือกตั้งแต่ละครั้งรัฐต้องใช้จ่ายเงินเป็นจำนวนมหาศาล ผู้สมัครผู้แทนก็ต้องจ่ายเงินทองจำนวนมหาศาลเพื่อหาเสียงในการเลือกตั้ง (Election Compaign) พรรคการเมืองก็ต้องใช้จ่ายเพื่อสนับสนุนสมาชิกของพรรคให้ชนะการเลือกตั้ง ฯ การใช้จ่ายจำนวนมากดังกล่าวนี้ทำให้การเลือกตั้งกลายเป็นเครื่องมือของผู้มั่งคั่งและมีอิทธิพลฉวยโอกาสได้มากกว่าที่จะใช้เป็นเครื่องมือให้ปวงชนมาทำการคัดเลือกผู้แทนของเขา เข้าไปดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ทางการเมือง มีผู้วิจารณ์ว่าเพราะการใช้เงินมากมายในการเลือกตั้งและครองตำแหน่งทางการเมืองให้นานที่สุดทำให้รัฐบาลรูปแบบนี้ ต้องหาเงินโดยการโกงกิน (Corruption)มากกว่ารูปแบบของรัฐบาลแบบกษัตริย์และอภิชนาธิปไตย ดังนั้น รัฐบาลรูปแบบประชาธิปไตย จะเป็นรัฐบาลที่ดีได้นั้นย่อมต้องประกอบด้วยเงื่อนไขที่ดีพอที่จะลบล้างข้อบกพร่องดังกล่าวได้

<u>รัฐบาลแบบเผด็จการ</u> (Dictatorship)

สงครามโลกครั้งที่หนึ่งเป็นสงครามที่ทำให้โลกปลอดภัยสำหรับการปกครองแบบประชาธิปไตย (to make the world safe for democrocy) เลิกสงครามแล้วสนธิสัญญาสันติภาพได้ถูกเขียนขึ้นเพื่อให้ประชาชนโดยไม่ถูกรุกรานต่อไป (เดชชาติ วงโกมลเชษฐ, 2508:250) แต่หลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งรัฐบาลรูปเผด็จการได้รับสถาปนาเพิ่มขึ้นเรื่อย พรรคคอมมิวนิสต์มีอำนาจครอบครองรัสเซีย พรรคนาซีเข้าครอบครองอำนาจในเยอรมัน พรรคฟาสซิสต์ครอบครองประเทศอิตาลี และประเทศอื่น ๆ อีกมากอาทิเช่น จีน เวียตนาม เกาหลีเหนือ โปแลนด์ เชคโกสโลวาเกีย ยูโกสลาเวีย ฯลฯ รัฐบาลของประเทศเหล่านี้เลียนแบบมาจากรัฐบาลเผด็จ

การของคอมมิวนิสต์ในประเทศรุสเซีย

ลิทธิรัฐบาลแบบเผด็จการมีความเชื่อว่ารัฐจะต้องถูกปกครองโดยพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวซึ่งมีสมาชิกจำนวนน้อย มีระเบียบวินัยดี เคารพเชื่อฟังหัวหน้าโดยไม่มีข้อโต้แย้ง หัวหน้าของรัฐบาลแบบเผด็จการนี้จะมีอำนาจเด็ดขาดเพียงผู้เดียว สามารถใช้วินิจฉัยสั่งการ ตัดสินนโยบายของชาติทั้งหมด โดยที่นโยบายของเขาจะถูกตำหนิติ - เตียนในทางใด ๆ ไม่ได้

รัฐบาลเผด็จการจะพยายามควบคุมแนวความคิดเห็นต่าง ๆ ให้เป็นรูปแบบเดียวกันเชื่อถืออย่างเดียวกัน ถือแนวคิดตามผู้นำ ถ้าผู้ใดมีแนวคิดเห็นต่างไปจากผู้นำผู้นั้นจะถูกถือว่าเป็นผู้ทรยศต่อชาติมีโทษหนัก ต้องถูกใช้ให้ทำงานหนักตลอดชีวิตหรือประหารชีวิตเลย พรรคการเมืองที่มีอยู่เพียงพรรคเดียวจะโฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ อบรม ล้างสมองให้เชื่อตามผู้นำ ใช้ระบบตำรวจลับเข้าซอดแทรกในกิจกรรมทุกประเภทในชีวิตประจำวันของพลเมือง

การปกครองที่เผด็จการมีลักษณะ 6 ประการดังนี้ คือ (Friedrich and Brzezinski ,1961:9 - 10)

(1) มีอุดมการเดียวกันเป็นทางการ

(2) มีพรรคการเมืองพรรคเดียวโดยมีผู้นำเป็นบุคคลที่เข้มแข็งเพียงคนเดียว

(3) มีการควบคุมสังคมโดยตำรวจและใช้การข่มขู่

(4) พรรคผูกขาดการใช้เครื่องมือในการสื่อสาร

(5) พรรคผูกขาดกำลังรบ

(6) พรรคนำและควบคุมเศรษฐกิจทั้งทั้งประเทศ โดยมีการควบคุมจากส่วนกลาง

รัฐบาลรูปแบบเผด็จการนี้ถือว่ารัฐอยู่เหนือเอกชน เอกชนมีฐานะเป็นแต่เครื่องมือที่มีชีวิตอยู่เพื่อรัฐ ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำที่สั่งผ่านมาตามสายการบังคับบัญชาอย่างเคร่งครัดจะละเมิดมิได้เป็นอันขาด เป็นหน้าที่ของเอกชนที่จะต้องเสียสละเพื่อความรุ่งโรจน์ของรัฐ ถ้ามีการขัดขืนหรือหันเหไปนิยมลัทธิอื่น รัฐบาลจะใช้

มาตราการเด็ดขาดเข้าทำการปราบปรามอย่างรุนแรงและทารุณกรรม หรือฆาตกรรม เลย ทั้งนี้เพื่อการควบคุมภายในรัฐให้อยู่ใต้บังคับบัญชาเหมือนฝูงแกะที่จะต้องไปในทางที่ผู้เลี้ยงแกะต้องการให้เดินไป เอกชนต้องเชื่อและนิยมในลัทธิอย่างคนตาบอด และต้องไม่ถามคำถามใด ๆ ทั้งสิ้น ลัทธิเสรีภาพในการออกความคิดเห็นทางการเมืองถูกจำกัดหมดสิ้น

บทที่ 3

วิวัฒนาการระบบการปกครอง

มนุษย์เราเป็นสัตว์สังคมที่จะต้องอยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นพวก ผลดีจากการอยู่รวม ๆ กันนั้นมีหลายประการ อาทิเช่น มีการพึ่งพาอาศัยกัน ทำให้เกิดความอบอุ่นและสนุกสนานดีกว่าอยู่โดดเดี่ยวตามลำพังเพียงแต่ผู้เดียว แต่การอยู่รวมกันมาก ๆ ก็มีปัญหาตามมาเช่นกัน เพราะความต้องการของมนุษย์ที่อยู่รวม ๆ กันอาจจะนำมาซึ่งความขัดแย้งต่าง ๆ ได้เช่น การแย่งอาหาร แย่งที่ดินทำมาหากิน แย่งทรัพย์สินต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อขจัดปัญหาเหล่านี้จำเป็นจะต้องมีระบบปกครองที่เหมาะสมกับสภาพสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ในสังคมเล็ก ๆ ดั้งเดิมผู้คนในสังคมนั้นมักจะยกย่องผู้มีอาวุโสสูงสุดคนหนึ่งเป็นผู้วินิจฉัยข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมและเป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาเพื่อให้สังคมอยู่อย่างมีหลักการและสันติสุข เหมาะสมแก่อัตภาพของตน แต่เมื่อสังคมเจริญเติบโตมากขึ้นมีผู้คนมากขึ้น อาณาเขตกว้างขวางขึ้น ปัญหาก็มีมากและสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น งานของหัวหน้าที่จะต้องทำเพื่อสังคมก็เพิ่มมากขึ้น ปัญหาที่ตามมาก็คือทำอย่างไรจึงจะมีหัวหน้าที่มีความสามารถเสียสละเพื่อประโยชน์ของสังคมอย่างแท้จริงจะมีการเลือกวิธีใด ใครจะเป็นหัวหน้าหรือผู้ปกครอง ผู้ปกครองควรจะมีขอบเขตอำนาจแค่ไหนและต้องมีความสัมพันธ์กับประชาชนอย่างไรจึงจะดี

อริสโตเติ้ล (388-322 B.C.) ได้แบ่งแยกระบบการปกครองโดยอาศัยจำนวนผู้ปกครองเอาไว้สามประเภท คือ

จำนวนผู้ปกครอง	การปกครองที่ดี	การปกครองที่เลว
การปกครองโดยคนคนเดียว	ราชาธิปไตย (Monarchy)	ทรราช (Tyranny)
การปกครองโดยชนกลุ่มน้อย	อภิชนาธิปไตย (Aristocrachy)	คณาธิปไตย (Oligarchy)
การปกครองโดยชนกลุ่มใหญ่	Polity	ประชาธิปไตย (Democracy)

การปกครองโดยคนคนเดียว คือ อำนาจการปกครองอยู่ในมือของคนเพียงคนเดียว ถ้าคนคนเดียวที่ปกครองนั้นปกครองเพื่อผลประโยชน์ของชาติหรือผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่เรียกการปกครองนั้นว่าราชาธิปไตย (monarchy) แต่ถ้าการปกครองระบบนี้เสื่อมลง กล่าวคือผู้ปกครองเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวเองมากกว่าผลประโยชน์ของประเทศชาติ การปกครองระบบนี้เรียกว่าทรราช (Tyranny))

การปกครองโดยชนกลุ่มน้อย ชนกลุ่มน้อยในที่นี้หมายถึงผู้มีฐานะดีมีการศึกษาดี เฉลียวฉลาด ถ้าชนกลุ่มน้อยดำเนินการปกครองเพื่อผลประโยชน์ของชาติหรือผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่เรียกการปกครองนี้ว่าอภิชนาธิปไตย (aristocracy) แต่ถ้าการปกครองระบบนี้เสื่อมลง กล่าวคือผู้ปกครองเห็นแก่ประโยชน์ส่วนพวกพ้องของตนสำคัญกว่าผลประโยชน์ของประเทศชาติ หรือผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่แล้ว เรียกการปกครองแบบนี้ว่าคณาธิปไตย (oligarchy)

การปกครองโดยประชาชนส่วนใหญ่ หมายถึงการให้ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศมีส่วนร่วมในการปกครองตนโดยแบ่งแยกออก ดังนี้คือ

ก. การที่คนจำนวนมากปกครอง และเป็นการปกครองที่ดีที่เรียกว่า Polity การปกครองแบบนี้ให้คนที่มีคุณภาพดีการศึกษาดีฐานะดี ทำการปกครอง แต่ให้คนส่วนใหญ่ของประเทศมีอำนาจคอยควบคุมกำกับดูแลให้ดำเนินการปกครองไปเพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาติ การปกครองเช่นนี้คือเป็นแบบอย่างการปกครองที่ดีได้

ข. การปกครองที่ไม่ดีที่เรียกว่า ประชาธิปไตย (democracy) หมายถึงการปกครองที่ปล่อยให้ประชาชนส่วนใหญ่เข้ามาปกครองสังคมโดยตรง วินิจฉัยปัญหาของประเทศชาติไปตามสติปัญญาของพวกเขาเอง อริสโตเติ้ลบอกว่าการปกครองแบบนี้ไม่ดี เพราะฝูงชนที่อยู่รวมกันจำนวนมากอาจจะกลายเป็นฝูงชนที่ขาดเหตุผล (mob) ได้ หรืออาจจะตกเป็นเหยื่อของนักปลุกระดม หรือเป็นเหยื่อของนักพูด ที่ปราศจากหลักการแน่นอน คอยแต่จะพูดเพื่อเอาใจคนฟังเท่านั้น นักพูดเช่นนี้เรียกว่านักพูดเดมมากอก (Demagogue) ซึ่งแปลเป็นไทยได้ว่านักพูดลูกมะกอก (ณรงค์ สินสวัสดิ์, 2520:17)

ระบบการปกครองที่ดีจะต้องเป็นระบบการปกครองที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ถ้าสภาพแวดล้อมดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป ระบบการปกครองก็น่าจะต้องปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้นให้ได้ เพื่อก่อให้เกิดความสมดุลย์และความเหมาะสม ในยุโรปและเอเชียเคยมีการปกครองในระบบคนคนเดียวมีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองนับเป็นเวลาร้อย ๆ ปี ซึ่งเรียกว่าระบบสมบูรณาญาสิทธิราช (absolute monarchy) ระบบนี้เพิ่งจะมาเลิกล้มไปเมื่อไม่นานนี้เอง บางประเทศก็ยังคงมีสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่ แต่จำกัดอำนาจทางการเมืองเอาไว้ให้อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ (constitution monarchy) เช่นประเทศอังกฤษ ญี่ปุ่น และไทย เป็นต้น แต่บางประเทศก็ล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์ไปเลย ได้แก่ประเทศ ฝรั่งเศส รุสเซีย จีน เป็นต้น

ในช่วงระยะเวลาหลายร้อยปีที่ประเทศต่าง ๆ ตกอยู่ภายใต้ระบบการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช นั้น ประเด็นที่น่าสนใจมีว่าเพราะเหตุใดระบบดังกล่าวนั้นจึงอยู่ได้เป็นระยะเวลายาวนาน และอะไรเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การสิ้นสุดของระบบนี้ ในการปกครองตามระบบสมบูรณาญาสิทธิราชนั้นประชาชนส่วนใหญ่เกือบจะไม่มีส่วนร่วมในการปกครองเลย การแย่งชิงอำนาจในการปกครองถูกจำกัดอยู่ในเฉพาะบุคคลเพียงไม่กี่คน ประชาชนในฐานะไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินคอยรับการบัญชาจากเบื้องบนมากกว่าที่จะสนใจเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครอง ประกอบกับการศึกษายังไม่เจริญ การสื่อสารคมนาคมไม่สะดวก วิทยาการใหม่ ๆ ยังไม่ได้รับการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า หนังสือพิมพ์และคนรู้หนังสือมีน้อยมาก คนส่วนใหญ่จึงมุ่งแต่ประกอบอาชีพเพื่อตอบสนองปัจจัยสี่ และความมั่นคงของครอบครัว ยามมีศึกสงครามจากภายนอกมาประชิดติดแดนก็เป็นหน้าที่ของกษัตริย์ที่จะต้องเป็นแกนนำในการรวบรวมระดมพลป้องกันประเทศชาติ ถ้าหากมีข้อวิวาทขัดแย้งกัน พระมหากษัตริย์หรือคนของพระองค์จะเป็นผู้พิพากษาวินิจฉัยคดีให้ ดังนั้น การอยู่ใต้ระบบการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชสำหรับสามัญชนทั่ว ๆ ไปแล้วเขาพออยู่ได้โดยไม่สู้จะเดือดร้อน จึงทำให้ระบบนี้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างน้อยก็นานนับเป็นร้อย ๆ ปี

ประการต่อมาระบบสมบูรณาญาสิทธิราชได้สร้างลัทธิเทวสิทธิ์ (devine right) ขึ้นมาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและบารมีของสถาบันพระมหากษัตริย์เพิ่มขึ้นอีก ลัทธิเทวสิทธิ์ตามแบบยุโรปนั้นเป็นการสร้างความเชื่อว่าพระเจ้าแผ่นดินเป็นผู้รับมอบหมายจากพระผู้เป็นเจ้าให้มาทำการปกครอง ในประเทศอินเดียเชื่อว่าพระเจ้าแผ่นดินนั้นคือพระผู้เป็นเจ้ามาเกิด ในประเทศจีนถือว่าพระมหาจักรพรรดิคือโอรสแห่งสวรรค์ ในประเทศญี่ปุ่นถือว่าพระเจ้าจักรพรรดิของเขาสืบเชื้อสายมาจากพระอาทิตย์

ลัทธิเทวสิทธิ์ช่วยสร้างความเชื่อถือที่เสริมสร้างความมั่นคงให้แก่สถาบันพระ-มหากษัตริย์และระบบสมบูรณาญาสิทธิราช เพราะลัทธิมีสาระดังนี้คือ

1. ทฤษฎีนี้เชื่อว่า รัฐเป็นการบันดาลและเจตนารมย์ของพระเจ้า
2. มนุษย์ไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างรัฐ มนุษย์เป็นเพียงองค์ประกอบของรัฐเท่านั้น
3. ด้วยเหตุนี้เองการปกครองรัฐจึงเป็นอำนาจของพระเจ้า หมายความว่าผู้ปกครองรัฐจะต้องได้รับอาณัติจากพระเจ้า
4. ผู้ปกครองรัฐทำหน้าที่เสมือนตัวแทนของพระเจ้า การละเมิดอำนาจของผู้ปกครองรัฐ มีโทษและมีบาป
5. ประชาชนในรัฐจะต้องเชื่อฟังและเคารพผู้ปกครองรัฐโดยดุษฎี (จรูญ สุภาพ, 2518:189)

ตามลักษณะเนื้อหาสาระของทฤษฎีเทวสิทธิ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าและเกี่ยวโยงกับศาสนาที่ว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างผู้ให้กำเนิดทุกสิ่งทุกอย่างในโลก . เป็นการยากที่จะพิสูจน์หาความจริงได้ ในขณะนี้โลกเจริญก้าวหน้าไปมากแล้ว ลัทธิเทวสิทธิ์ในปัจจุบันนี้จึงเป็นลัทธิที่ค่อนข้างจะห่างไกลจากเหตุผลอยู่มาก

การที่มนุษย์จะมีความเชื่อถือและยึดอุดมการใดเป็นหลักในการปกครองนั้น ก็เพราะมนุษย์มีความเชื่อว่าระบบการปกครองนั้น จะตอบสนองความต้องการของเขาได้ ถ้ามนุษย์ค้นพบว่ามีระบบการปกครองที่ดีกว่าระบบการปกครองที่ใช้อยู่เดิม ชุมชนนั้นก็ย่อมมีสิทธิที่จะร่วมกันเปลี่ยนแปลงเพื่อเข้าสู่ระบบการปกครองใหม่ที่ดีกว่าได้ เพราะระบบการปกครองนั้นเปรียบประดุจแค่มรรควิถี (mean) ที่จะนำไปสู่การมีชีวิตที่ดี

สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้เท่านั้น มนุษย์ควรจะใช้ระบบการปกครองมาเป็นเครื่องมืออำนวยความสุขในสังคมมากกว่าที่มนุษย์จะยอมตกเป็นทาสของระบบการปกครอง

เมื่อโลกค่อย ๆ พัฒนาไปมนุษย์ก็ฉลาดขึ้นเรื่อย ๆ การคมนาคมสื่อสารสะดวกรวดเร็วขึ้น วิทยาการต่าง ๆ ก้าวหน้ามากขึ้น มนุษย์เริ่มมองเห็นว่าการให้คนคนเดียวมีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองประเทศ เป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยสั่งการปัญหาทุกปัญหาของชาตินั้น เป็นการยากมากที่จะทำได้อย่างรอบคอบและมีประสิทธิภาพ เพราะยิ่งวิทยาการต่าง ๆ เจริญก้าวหน้าเพียงไร ปัญหาต่าง ๆ ก็ยิ่งมีความสลับซับซ้อนเป็นเงาตามตัว จึงเป็นการยากมากที่คนคนเดียวจะรอบรู้ปัญหาต่าง ๆ ของชาติได้ดีทุกๆ ปัญหาได้ ระบบการปกครองโดยคนคนเดียวจึงควรได้มีการทบทวนเสียใหม่ ควรเปิดโอกาสให้คนส่วนใหญ่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในบทบาทการปกครองประเทศของตนน่าจะเป็นการดีกว่า และปัญหานี้เองแหละคือที่มาของระบบประชาธิปไตยสมัยใหม่

ประชาธิปไตยในประวัติศาสตร์

ในเรื่องของประชาธิปไตยพอจะแบ่งออกตามกาลเวลาอย่างง่าย ๆ ได้สองสมัย คือ ประชาธิปไตยสมัยปัจจุบันกับสมัยโบราณ คือประเทศกรีกโบราณเคยใช้ระบบการปกครองประชาธิปไตยแบบโบราณมาก่อน ประชาธิปไตยที่เกิดในประเทศกรีกโบราณนั้นอาจจะเป็นเพราะลักษณะภูมิประเทศที่เป็นขุนเขา การคมนาคมสื่อสารไม่สะดวกเครื่องมือการส่งต่าง ๆ ยังไม่ได้รับการพัฒนาเช่นทุกวันนี้ ทำให้ประเทศกรีกที่สายตาคนปัจจุบันมองดูว่าเป็นประเทศเล็ก ๆ นั้น ในอดีตรัฐเหล่านี้ดูอยู่ห่างไกลการติดต่อเป็นไปด้วยความยากลำบากทำให้เมืองต่าง ๆ อยู่กันอย่างเป็นอิสระ แต่ละนครมีลักษณะคล้ายประเทศหนึ่ง ๆ ซึ่งเรียกว่านครรัฐ (city state) มีอยู่หลายนคร ด้วยกันอาทิเช่น เอเธนส์ สปาตาร์ ทีบิส มาซีคอน ฯลฯ โดยเฉพาะนครรัฐเอเธนส์นั้นเคยมีชื่อเสียงในด้านการปกครองระบบประชาธิปไตยมาก่อน ตั้งแต่ศตวรรษที่ห้าก่อนคริสต์กาล การปกครองประชาธิปไตยยุคแรกถือว่าผู้ปกครองต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ประชาชนมีอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ประชาธิปไตยในระยะแรกดำรงอยู่-

ได้ไม่นานนัก เพราะการปกครองโดยคนส่วนใหญ่มักจะเกิดความวุ่นวาย และบางครั้งอาจจะลุกลามถึงขนาดควบคุมไม่ได้กลายเป็นโกลาหล (mob) อันเป็นไปตามหลักการที่อริสโตเติ้ลกล่าวไว้ สาเหตุอื่น ๆ ที่ประกอบกันอันจะนำไปสู่การสิ้นสุดประชาธิปไตยระยะแรกก็คือ คุณภาพของประชาชนในขณะนั้นยังไม่ดีพอที่จะทำการปกครองตนเองได้ การศึกษาก็ยังไม่เจริญพอ ประกอบกับการถูกรุกรานจากภายนอกประเทศด้วย ประชาธิปไตยยุคแรกจึงอยู่ได้ไม่นานนัก ในราวศตวรรษที่สองก่อนคริสต์กาล จักรวรรดิโรมันก็เข้าครอบครองกรีก ประชาธิปไตยก็จางหายไปจากโลก ระบบการปกครองระยะต่อไปจากประชาธิปไตยก็ก้าวมาถึงยุคศักดินาหรือที่เรียกกันว่าผู้ครองนครรัฐ (Feudal Lord)

ในระบบการปกครองแบบศักดินานั้นเป็นจุดเริ่มของการรวมอำนาจโดยกษัตริย์อย่างหลวม ๆ คือขุนนางผู้ปกครองเมืองต่าง ๆ ต้องขึ้นตรงต่อกษัตริย์ แต่เพราะระบบคมนาคมสื่อสารยังไม่สะดวก ขุนนางที่ครองเมืองอยู่ห่างไกลเมืองหลวงจึงมีอิสระในการปกครองตนเองคล้ายประเทศหนึ่ง มีการเก็บภาษีเอง มีการสร้างป้อมปราการขึ้นเพื่อป้องกันการรุกรานจากภายนอกของตนขึ้นเอง เมื่อการสื่อสารคมนาคมการศึกษาดีขึ้นจำนวนคนเพิ่มขึ้น ความต้องการเรื่องเครื่องอุปโภคและบริโภคก็มีมากขึ้นตามมาการค้าระหว่างประเทศก็ขยายตัวเพิ่มขึ้น วิทยาการต่าง ๆ ทางเทคโนโลยีก็ก้าวหน้ามากขึ้น กษัตริย์เริ่มพยายามรวมอำนาจการปกครองมาไว้ที่เมืองหลวงมากขึ้น อำนาจของขุนนางผู้ครองนครรัฐที่มีอยู่มากมายแต่เดิมถูกริดรอนให้เหลือน้อยลงไป แม้ว่าขุนนางผู้สูญเสียอำนาจจะมีการต่อต้าน แต่เหตุการณ์ก็จบลงคล้าย ๆ กันคือ กษัตริย์สามารถรวมอำนาจมาไว้ที่เมืองหลวงได้สำเร็จ ขุนนางต้องพึ่งพาอาศัยส่วนกลางที่เมืองหลวงทั้งกำลังทหารและกำลังเงิน เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในยุโรปราว ๆ ศตวรรษที่สิบหก เมื่อประสบชัยชนะในการรวมอำนาจมาไว้ที่ศูนย์กลาง ณ เมืองหลวงได้แล้ว อำนาจการปกครองก็ตกอยู่ในมือของกษัตริย์เพียงแต่ผู้เดียว เรียกการปกครองระบบนี้ว่าเป็นการปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราช หรือราชาธิปไตย ซึ่งเป็นการปกครองที่พระมหากษัตริย์สามารถใช้อำนาจการปกครองได้โดยชอบธรรม (legitimacy) ในการ

ปกครองประเทศโดยมีลัทธิเทวสิทธิ์มาเสริมสร้างความมั่นคงเพิ่มเติมด้วย ทำให้ระบบนี้ดำรงอยู่ได้ในยุโรปนานถึง 200 - 300 ปี แต่ในแถบเอเชียและอาฟริกาสามารถดำรงอยู่ได้นานกว่ายุโรป

การสิ้นสุดระบบราชาธิปไตยและการเริ่มต้นระบบประชาธิปไตยยุคปัจจุบัน

การพัฒนาการวิทยาการความรู้ใหม่ ๆของมนุษย์ได้ดำเนินสืบเนื่องกันอย่างมิขาดสายและมีลักษณะสากลที่คนใดคนหนึ่งค้นพบหรือประดิษฐ์กรรมใหม่ ๆ ขึ้นได้แล้ว คนชาติอื่นก็สามารถนำไปใช้หรือพัฒนาให้ดีขึ้นได้ด้วย เช่นฝรั่งสร้างรถยนต์ คนไทยก็นำรถยนต์นั้นมาใช้ได้ เพราะความรู้ทางวิทยาการทั้งหลายเป็นของสากลที่ทุกคนสามารถใช้ร่วมกันได้นี้เอง ทำให้วิทยาการต่าง ๆ เจริญก้าวหน้าสืบต่อกันอย่างไม่หยุดยั้ง ในขณะที่ระบบการปกครองหยุดนิ่งอยู่กับระบบราชาธิปไตยในสมัยคริสตวรรษที่สิบหกนั้น โคเปอร์นิคัส กาลิเลโอ เซอร์ไอแซคนิวตัน ฯลฯ ได้ค้นพบความรู้ใหม่ ๆ นำมาเผยแพร่ให้ประชากรของโลกได้ทราบ หลักการทางวิทยาศาสตร์ใหม่ ๆ ได้เข้ามามีบทบาทและเข้ามามีส่วนร่วมในการวินิจฉัยปัญหาประจำวันมากขึ้น ความเชื่องมงายทางไสยา - ศาสตร์ก็ลดน้อยลงไป ศาสนาคริสต์ถูกท้าทายโดยมีนิกายโปรแตสแตนท์เกิดขึ้นมากำ - หนดหลักการทางศาสนาใหม่ ๆ ต่อต้านความเชื่อแบบโบราณในนิกายโรมันคาธอลิคของสันตปาปาที่กรุงโรม มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นในยุโรปเพิ่มขึ้นอีกหลายแห่ง เพื่อพัฒ- นาการศึกษาให้เจริญขึ้น กระแสแห่งความเจริญทางวิทยาการใหม่ ๆ พาไปสู่ปัญหาการปกครองระบบราชาธิปไตยว่ายังคงเหมาะสมดีถูกต้องอยู่หรือ ปรัชญาและลัทธิการเมืองเรื่องเทวสิทธิ์นั้นยังถูกต้องอยู่อีกหรือ นักรัฐศาสตร์หลายท่านเริ่มสงสัยในลัทธิเทว- สิทธิ์ และการปกครองระบบราชาธิปไตยว่าเป็นการถูกต้องหรือไม่ นักปราชญ์เหล่านี้มีอาทิเช่น โทมัสฮอบส์ จอห์นลอก มองเตสกิเออร์ เป็นต้น

โทมัส ฮอบส์ (ค.ศ.1588 - 1679)

ฮอบส์ มองโลกความเป็นจริงของมนุษย์ในแง่ร้าย ธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์นั้น มนุษย์เป็นพวกที่โหดร้าย เห็นแก่ตัว ชอบเอารัดเอาเปรียบผู้อื่น ดังนั้น ถ้าปราศจากผู้ปกครองที่มีอำนาจเด็ดขาดคอยดูแลวิถีการดำรงชีวิตของมนุษย์แล้ว สังคมมนุษย์จะ

เต็มไปด้วยสงครามการแย่งชิงและการเอารัดเอาเปรียบกัน เพื่อความปลอดภัยและปกติสุขของสังคม มนุษย์จึงร่วมมือกันก่อตั้งรัฐบาลปกครองพวกเขาโดยวิธีการทำสัญญาระหว่างมนุษย์ในสังคมเดียวกัน ฮอบส์เรียกสัญญานี้ว่าสัญญาประชาคม (Social Contract) รัฐบาลผู้ปกครองตามทรรศนะของฮอบส์นั้นฮอบส์เสนอรูปแบบที่เป็นรัฐบาลเผด็จการ มนุษย์จะอยู่รวม ๆ กันโดยสันติสุขได้โดยไม่แสดงอาการโหดร้ายเห็นแก่ตัวเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันก็ต่อเมื่อมนุษย์มีความกลัวในผู้ปกครอง ดังนั้น ผู้ปกครองในทรรศนะของฮอบส์จึงเป็นผู้ปกครองที่มีอำนาจเด็ดขาดที่ประชาชนจะต้องเกรงกลัว หากไม่พอใจบวงชนจะถอดถอนผู้ปกครองก็ไม่ได้ด้วย

สรุปแนวคิดของฮอบส์ก็คือ การที่มนุษย์รวมกันก่อตั้งรัฐและรัฐบาลเพื่อทำการปกครองนั้น เพื่อความปลอดภัยและสงบสุขของสังคม รัฐบาลที่ตั้งขึ้นมาตามสัญญาประชาคม ต้องมีหน้าที่พิทักษ์สังคมให้ปกติสุขให้ได้ รัฐและรัฐบาลเกิดขึ้นเพราะมนุษย์มิใช่เกิดจากความประสงค์ของพระเจ้าใด ๆ ทั้งสิ้น

จอห์นลอค (ค.ศ.1632 - 1704)

ลอคเป็นนักปราชญ์ชาวอังกฤษเช่นเดียวกันฮอบส์ แต่เขาเกิดและตายภายหลังฮอบส์ ประสบการณ์ทางการเมืองของเขาจึงต่างกันไปบ้าง ประกอบกับสภาวะการณ์บ้านเมืองของอังกฤษในขณะนั้นกำลังอยู่ในช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ ในปี ค.ศ.1689 รัฐสภาได้ประกาศสิ่งที่เรียกว่า Bill of Right หรือบทบัญญัติแห่งสิทธิ ซึ่งกำหนดว่าต่อไปพระเจ้าแผ่นดินไม่สามารถจะเก็บภาษีโดยไม่ได้รับความยินยอมจากรัฐสภาไม่ได้ จะมีกองทัพในเวลาสงบได้ก็ต่อเมื่อรัฐสภายินยอม พระเจ้าแผ่นดินจะถอดถอนผู้พิพากษาซึ่งมีความประพฤติดีไม่ได้ ให้มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในทางการเมืองและศาสนา เป็นอันว่าประเทศอังกฤษเป็นประเทศแรกในยุโรปที่มีกษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ (ดร.ณรงค์ สินสวัสดิ์, 2520: 24)

ลอคมีความคิดเห็นตรงข้ามกับฮอบส์ในแง่ที่ว่าธรรมชาติมนุษย์เป็นคนดีมองโลกในแง่ดี การที่มนุษย์ต้องมาทำสัญญาประชาคมอยู่ภายใต้การปกครองร่วมกันก็เพื่อสร้างกติกาอยู่ร่วมกันอย่างมีความสงบสุขด้วยการจัดตั้งรัฐบาลขึ้นมาปกครองประเทศ โดยมี

ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นฝ่ายออกกฎหมายและควบคุมการบริหารงานของคณะรัฐบาล รัฐบาลในทรรศนะของลอกต้องเป็นรัฐบาลที่ทำหน้าที่เสมือนผู้รับใช้ประชาชน คอยพิทักษ์รักษาทรัพย์สิน ชีวิต และเสรีภาพของประชาชน ถ้ารัฐบาลทำไม่ดีประชาชนก็มีสิทธิ์คัดค้านการกระทำและถ้าจำเป็นก็สามารถปลดรัฐบาลได้ด้วย ลอกกล่าวว่าการคัดค้านรัฐบาลจะกระทำได้ก็ต่อเมื่อ

(1) การใช้กฎหมายที่ไม่ยุติธรรม และการใช้อำนาจในทางที่ผิด

(2) การคัดค้านรัฐบาลต้องกระทำโดยคนส่วนใหญ่ที่ถูกกดขี่

ในสังคมใหญ่นั้นการที่จะให้ทุกคนมีความเห็นร่วมกันเป็นมติเอกฉันท์เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก แต่ลอกก็เสนอให้เห็นความสำคัญของเสียงข้างมาก โดยสรุปจึงอาจกล่าวได้ว่าลอกเป็นปราชญ์ทางการเมืองที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตยสมัยใหม่ไว้หลายประการ

มองเตสกิเออร์ (ค.ศ.1689 - 1755)

เป็นผู้เสนอให้มีการแยกอำนาจอธิปไตยออกเป็นอำนาจบริหาร อำนาจตุลาการและอำนาจนิติบัญญัติ ซึ่งนับว่าเป็นต้นแบบความคิดทางประชาธิปไตยของทุกวันนี้

จอห์น สจวร์ต มิลล์ (ค.ศ.1806 - 2873)

เน้นถึงเสรีภาพของบุคคลในสังคม ว่าบุคคลต้องมีเสรีภาพในทางการนับถือศาสนา วิทยาศาสตร์ ความนึกคิดและอารมณ์ สังคมที่ปราศจากเสรีภาพอย่างสมบูรณ์จะเป็นสังคมที่มีอิสระไม่ได้

จะเห็นได้ว่าสังคมในช่วงระยะดังกล่าวมานี้เริ่มแปรสภาพจากความเชื่อตาม "สิทธิเทวสิทธิ์" หันมายึดถือความเชื่อใหม่ที่ว่า "อำนาจสูงสุดในการปกครองเป็นของปวงชน" หมายความว่าผู้จะได้ทำหน้าที่บริหารประเทศนั้นต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเห็นชอบจากประชาชน ซึ่งต่างกับความเชื่อสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชที่ว่า พระผู้เป็นเจ้าได้มอบหมายอำนาจการปกครองให้พระเจ้าแผ่นดินปกครองประเทศ ประชาชนไม่จำเป็นต้องเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบว่าใครจะเป็นผู้ปกครอง เพราะพระเจ้าเป็นผู้เลือกผู้ปกครองมิใช่ประชาชน

อำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชนนี้เอง เป็นรากฐานของความเชื่อที่ว่า คนมีสิทธิคัดค้านการกระทำอันมิชอบของรัฐบาล รวมทั้งการถอดถอนรัฐบาลออกจากตำแหน่งได้ถ้าทำไม่ชอบ ซึ่งหลักการนี้เห็นได้จากการปฏิบัติที่ให้มีการเลือกตั้งเป็นระยะ ๆ ถ้ารัฐบาลเก่าดำเนินนโยบายไม่เป็นที่พึงพอใจของประชาชน ประชาชนก็จะไม่เลือกก็เป็นอันว่าต้องออกจากตำแหน่งไป (ณรงค์ สินสวัสดิ์, 2520: 28)

วิวัฒนาการของความเป็นมาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของปวงชนได้ดำเนินการต่อเนื่องมาอย่างไม่ขาดสายหลังจากเกิดบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิ (Bill of Rights) ที่ประเทศอังกฤษทำให้ประเทศอังกฤษเป็นประเทศแรกที่ใช้ระบบประชาธิปไตยยุคใหม่ ประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อได้เอกราชจากอังกฤษในปี ค.ศ.1776 แล้วก็ใช้ระบบการปกครองประชาธิปไตย ประเทศฝรั่งเศสหลังจากโค่นอำนาจระบบสมบูรณาญาสิทธิราชด้วยการปฏิวัติใหญ่ในปี ค.ศ.1789 แล้วก็ใช้ระบบการปกครองประชาธิปไตย

ในช่วงเวลาที่สามประเทศเริ่มพัฒนาระบบประชาธิปไตยแผนใหม่ ประเทศอื่นๆ ก็เริ่มพัฒนานำเอาระบบนี้ไปใช้ตาม ๆ กัน นักคิดและนักปรัชญาทางด้านรัฐศาสตร์หลายท่านได้ร่วมกันสนับสนุนหลักการประชาธิปไตย คือหลักการอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของปวงชน ซึ่งที่มาของหลักการนี้น่าจะเกี่ยวโยงถึงการค้นพบหลักการและความก้าวหน้าสมัยใหม่ทางวิทยาศาสตร์ เช่นการค้นพบเรื่องดาราศาสตร์ของนิโคลัส โคเปอร์นิคัส ที่ว่าโลกมิได้เป็นศูนย์กลางของระบบสุริยจักรวาล แต่ดวงอาทิตย์ต่างหากที่เป็นศูนย์กลางของสุริยจักรวาล นอกจากโคเปอร์นิคัสแล้วยังมีกาลิเลโอ เซอร์ไอแซคนิวตัน ฯลฯ ผลงานของนักวิทยาศาสตร์ทำให้มนุษย์ลดความเชื่อถือในลัทธิเทวสิทธิ์และไสยาศาสตร์ต่าง ๆ ลง หันมาคิดและหาเหตุผลตามหลักการวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้น

ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เพิ่มขึ้นดังกล่าวแล้ว ได้ส่งผลกระทบต่อไปยังด้านสังคมและอื่น ๆ อีกด้วย มีคนอ่านออกเขียนได้เพิ่มขึ้น มีการพิมพ์หนังสือพิมพ์วารสารด้วยเครื่องจักร มีการก่อตั้งสมาคมค้นคว้าหาความรู้ความก้าวหน้าขึ้นมากมายการปฏิวัติ

ทางอุตสาหกรรมที่เริ่มต้นที่ประเทศอังกฤษ เครื่องจักรได้เข้ามามีบทบาทแทนแรงงานของกรรมกร สัตว์พาหนะเช่น ม้า, วัว, ควาย การขนส่งสมัยใหม่การสร้างถนน ขุดคลอง สร้างทางรถไฟ ได้เจริญตามการปฏิวัติทางอุตสาหกรรมเพื่อขนส่งสินค้าไปยังผู้บริโภค การคมนาคมสื่อสารยิ่งสะดวกรวดเร็วมากเท่าไร การเปลี่ยนแปลงก็แพร่ขยายได้รวดเร็วตามตัวไปด้วย

อังกฤษเป็นประเทศแรกที่เปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ และการเมืองคือการปฏิวัติอุตสาหกรรมและการประกาศบทบัญญัติแห่งสิทธิ การคมนาคมรวดเร็วทำให้ข่าวสารต่าง ๆ ของอังกฤษได้แพร่ขยายไปยังประเทศต่าง ๆ ทำให้หลาย ๆ ประเทศเอาแบบอย่างตามอังกฤษ กระบวนการความเชื่อเรื่องอำนาจสูงสุดในการปกครองเป็นของปวงชน (popular sovereignty) ก็แพร่ขยายฝังรากยึดแน่นไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก

<u>การเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตยและไม่เป็นระบบสมบูรณาญาสิทธิราช</u> กล่าวคือการปกครองในระบบประชาธิปไตยนั้น ธรรมดาต้องมีพรรคการเมืองมากกว่าหนึ่งพรรค คือพรรคที่มีเสียงข้างมากทำหน้าที่เป็นรัฐบาล และพรรคอื่น ๆ ทำหน้าที่เป็นฝ่ายค้าน ประชาชนโดยทั่วไปมีสิทธิเสรีภาพในทางการเลือกพรรคใด ๆ ก็ได้ การเมืองหลาย ๆ ประเทศไม่ดำเนินการเช่นนี้ แต่ใช้ระบบเผด็จการทางการเมืองแทน ไม่ยอมรับว่าอำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน ไม่ยอมให้มีการเลือกตั้งตามวาระ หรือถ้ามีก็เป็นเพียงละครตบตา เช่นให้เลือกเฉพาะคนของพรรคของตนเท่านั้น ห้ามฝ่ายค้านเข้ารับสมัครเลือกตั้ง ห้ามวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลโดยเด็ดขาด หรือถ้าเผด็จการมาก ๆ รัฐอาจจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวเรื่องเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน เช่นการจับจ่ายใช้สอย การแต่งงาน การเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย ฯลฯ เผด็จการจึงพอแบ่งออกได้สองระดับคือ เผด็จการธรรมดากับเผด็จการเบ็ดเสร็จ

ก. <u>เผด็จการธรรมดา</u> (Authoritarianism)

มักจะเป็นเผด็จการที่มาจากคณะทหารเข้ายึดอำนาจการปกครองเข้าบริหารประเทศ โดยไม่ผ่านกระบวนการเลือกตั้ง รัฐบาลมิได้มาจากประชาชนจึงมิใช่การปกครองระบบประชาธิปไตย แต่ครองอำนาจอยู่ได้เพราะมีกำลังทหารตำรวจเป็นฐาน -

อำนาจสนับสนุน ระบบนี้มิใช่ระบบสมบูรณาญาสิทธิราชเพราะไม่มีฐานอำนาจอยู่ที่ความเชื่อถือในลัทธิเทวสิทธิ์

ระยะเวลาการครองอำนาจก็ไม่แน่นอนบางครั้งอาจจะอยู่ได้เพียงไม่กี่วันแต่บางครั้งอาจจะอยู่นานถึงหลายสิบปี ทายาทของผู้นำเผด็จการก็ไม่มีสิทธิอันชอบธรรมในการสืบอำนาจต่อไปเช่นลัทธิเทวสิทธิ์ นอกเสียว่าจะมีความสามารถกุมกำลังทางทหารเอาไว้ได้เช่น เจียง จุง กัว บุตรชายของประธานาธิบดี เจียง ไค เชค

ในเรื่องของเสรีภาพ เผด็จการระบบนี้มักจะยอมให้มีเสรีภาพในทรัพย์สิน การประกอบอาชีพ การนับถือศาสนา การสมรส การศึกษา ฯ แต่จำกัดเสรีภาพในการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล ผู้นำมุ่งที่จะรักษาและครองอำนาจระดับชาติไว้มากกว่าที่จะไปยุ่งเกี่ยวกับชีวิตส่วนตัวตราบเท่าที่การดำเนินชีวิตเอกชนไม่เป็นผลกระทบต่อการรักษาอำนาจของผู้นำ

สาเหตุแห่งการยึดครองอำนาจของผู้เผด็จการมักจะเป็นข้ออ้างเกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศชาติ การรักษาความสงบเรียบร้อย การพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ และความผาสุกของปวงชนเป็นใหญ่ ฯ

ข. <u>เผด็จการแบบเบ็ดเสร็จ</u> (Totalitarianism)

มีลักษณะรุนแรงและเข้มแข็งกว่าเผด็จการแบบธรรมดา ประชาชนไม่มีเสรีภาพทางการเมือง รัฐบาลมิได้เลือกมาจากประชาชน นอกจากนี้รัฐยังเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการดำเนินการในชีวิตประจำวันของประชาชน เช่นการใช้ทรัพย์สิน การเดินทาง การศึกษา การทำงาน ฯ เผด็จการแบบเบ็ดเสร็จยังพอแบ่งออกได้อีก 2 ประเภทคือ

1. <u>เผด็จการเบ็ดเสร็จแบบซ้ายจัด</u> (Communism)

หมายถึงระบบที่ใช้ปกครองอยู่ในประเทศคอมมิวนิสต์ เช่น จีน รัสเซีย เกาหลีเหนือ ฯ ในประเทศเหล่านี้พรรคคอมมิวนิสต์เพียงพรรคเดียวที่จะได้รับอำนาจทางการเมืองอย่างแท้จริง เสรีภาพปวงชนต้องอยู่ในกรอบที่รัฐบาลกำหนดให้เท่านั้น รัฐบาลเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทั้งหมด เศรษฐกิจของชาติถูกรัฐบาลกลางครอบงำเอาไว้โดยเด็ดขาด รัฐเป็นผู้กำหนดอาชีพ รายได้และวิธีการใช้รายได้ของประชาชนเอาไว้ บางชาติกำหนดแม้แต่สิ่งของเสื้อผ้าที่จะใช้ จำนวนและประเภทอาหารที่จะรับ

ประท่าน ขนาดอายุที่จะแต่งงานได้ ฯ

2. <u>เผด็จการแบบขวาจัด</u> (Fascism)

เกิดขึ้นในประเทศอิตาลีสมัยมุสโสลินี (ค.ศ.1922 - 1943) และในประเทศเยอรมันสมัยฮิตเลอร์ (ค.ศ.1933 - 1945) ตอนหลังชื่อนี้ได้ถูกนำไปเรียกประเทศที่มีการปกครองที่ดำเนินการคล้าย ๆ มุสโสลินี และฮิตเลอร์ในหลาย ๆ ประเทศ การปกครองระบบนี้มีลักษณะสำคัญอยู่ที่ประมุขมีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองทุกประการ เน้นถึงบุคคลจะต้องยอมรับความสำคัญของรัฐ และเชื่อผู้นำโดยปราศจากการโต้แย้งใด ๆ ทั้งสิ้น

บทที่ 4

ระบอบการปกครองกับลัทธิทางเศรษฐกิจ

บทนำ

ในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างระบอบการปกครองกับลัทธิเศรษฐกิจแล้ว โดยทั่วไประบบเศรษฐกิจไม่อาจจะตั้งอยู่ได้โดยปราศจากการเกี่ยวข้องกับการเมืองและรัฐบาล และไม่มีรัฐบาลใดจะละเลยปัญหาเศรษฐกิจของชาติไปได้ ฉะนั้นกิจการของรัฐก็ดีหน่วยงานของรัฐบาลก็ดี และกิจการทางเศรษฐกิจก็ดี จึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด ยากที่จะแยกออกจากกันได้ (จรูญ สุภาพ, 2518:53)

เพื่อความง่ายแก่การนำความเข้าใจในการกล่าวถึงระบบเศรษฐกิจจะขอแบ่งระบบเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้ออกอย่างกว้าง ๆ เป็นสองประเภทใหญ่ๆ คือ

(1) ลัทธิเศรษฐกิจที่มีเป้าหมายเพื่ออำนวยผลประโยชน์ให้แก่เอกชนส่วนตัว (Individualism) หรือเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม (Liberalism) หรือเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism)

(2) ลัทธิเศรษฐกิจที่มีเป้าหมายเพื่ออำนวยผลประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม (Collectivism) หรือเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม (Socialism) แต่อาจจะมีระบบเศรษฐกิจที่อยู่กึ่งกลางระหว่างแรกและหลัง เรียกว่าสังคมนิยมแบบอ่อน ๆ ลัทธิเศรษฐกิจใด ๆ ก็ตามอาจเปลี่ยนแปลงไปตามระบบการปกครอง ที่เปลี่ยนแปลงไปอาทิเช่น ประเทศรุสเซียก่อนการปฏิวัติใหญ่ ค.ศ.1917 ใช้ลัทธิเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมคือทุกคนมีเสรีภาพในการประกอบการเศรษฐกิจตามที่ตนปรารถนาและเป็นประโยชน์แก่ตน แต่ภายหลังที่มีการเปลี่ยนแปลงใหญ่ในปี ค.ศ.1917 แล้ว ลัทธิเศรษฐกิจได้เปลี่ยนไปให้สอดคล้องกับการปกครองระบบใหม่ คือเป็นลัทธิเศรษฐกิจแบบมุ่งให้ประโยชน์แก่ชนส่วนรวมตามระบบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ มีหลายประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงในระบอบปกครองและเศรษฐกิจเช่นประเทศรุสเซีย เช่นจีน เวียตนาม เขมร ลาว และกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออกเป็นต้น ในช่วงศตวรรษที่ 19 และ 20 นี้ ลัทธิเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมซึ่งบางครั้งก็เรียกทุนนิยมถูกวิพากษ์วิจารณ์โจมตีหนัก โดยมีเหตุผลว่า

เป็นลัทธิที่ทำให้สังคมเกิดความเหลื่อมล้ำต่ำสูง ส่งเสริมการเอารัดเอาเปรียบกันระ - หว่างคนที่มีฐานะต่าง กัน หลายประเทศจึงได้เปลี่ยนแปลงหรือมีแนวโน้มที่จะหันมาใช้ลัทธิเศรษฐกิจและการเมืองแบบให้ประโยชน์แก่ส่วนรวมหรือที่เรียกว่าสังคมนิยม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้อาจจะเปลี่ยนแปลงรุนแรงจนกลายเป็นคอมมิวนิสต์ไปเลยหรือจะเปลี่ยนแปลงไม่รุนแรงมากนัก กลายเป็นสังคมนิยมอ่อน ๆ เช่นประเทศแถบยุโรปตะวันตกหลาย ๆ ประเทศ นับว่าศตวรรษที่ 19 และ 20 นี้เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งระบบการปกครองและลัทธิเศรษฐกิจของโลก

ความรู้ที่เกี่ยวกับเรื่องทรัพย์สิน

ถ้ามนุษย์อยู่คนเดียวในโลกปัญหาเรื่องสิทธิและการเป็นเจ้าของทรัพย์สินจะไม่เกิดขึ้น แต่โลกนี้มีมนุษย์จำนวนมากอาศัยอยู่ และทรัพย์สินเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและการเมืองอย่างที่จะแยกออกจากกันมิได้ รัฐบาลทุกรัฐบาลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องและรับผิดชอบต่อทรัพย์สิน เพราะทรัพย์สินเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของเศรษฐกิจ และไม่มีรัฐบาลใดที่จะละเลยต่อปัญหาเศรษฐกิจของชาติได้

ทรัพย์สินหมายถึง สิทธิและพันธะที่เกี่ยวข้องกับกรรมสิทธิ์และการใช้สิ่งของทางเศรษฐกิจ (Economic goods) ซึ่งได้รับการกำหนดและการให้หลักประกันโดยรัฐบาลหรืออำนาจทางการเมือง หรืออีกนัยหนึ่งทรัพย์สินนั้นเป็นสิทธิ์ประเภทหนึ่งซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม แต่สิทธิอันนี้จะเกิดขึ้นด้วยอำนาจรัฐบาลเท่านั้น (จรูญ สุภาพ, 2518: 54) ทรัพย์สินที่ได้มาโดยชอบธรรมสังคมจะให้หลักประกันในกรรมสิทธิ์แห่งทรัพย์สินนั้น ๆ ถ้ากรรมสิทธิ์ถูกละเมิดรัฐบาลมีอำนาจในการลงโทษและบังคับให้มีการชดใช้ค่าทดแทนแก่เจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ถูกละเมิด

ความจำเป็นที่จะต้องมีกรรมสิทธิในทรัพย์สิน

เป็นธรรมดาบุคคลย่อมจะปรารถนาที่จะมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินสามารถใช้ทรัพย์สินบำบัดความต้องการของตนเอง ทรัพย์สินบางอย่างเป็นสิ่งจำเป็นแก่การดำรงชีวิตในสังคม เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องอำนวยความสะดวกบางประการ ทรัพย์สินเหล่านี้จะต้องมั่นคงถาวรไม่ถูกละเมิดในกรรมสิทธิ์ ถ้าปราศจากสิทธิ

ในทรัพย์สินดังกล่าวมนุษย์ทุกคนจะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างยากลำบากเต็มไปด้วยอุปสรรคนานาประการ และเป็นการที่ชีวิตอยู่อย่างขัดกับสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติ ดังนั้นบุคคลจึงจำเป็นต้องมีกรรมสิทธิ์ในการใช้ทรัพย์สินที่จำเป็นในการดำรงชีวิตในทุกกาลเวลาและทุกสังคม แม้แต่พระภิกษุผู้ถือว่าสละกิเลสก็ต้องมีในอัฐบริขาร เช่นจีวร สบงบาตร เป็นต้น กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของส่วนบุคคลจึงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของปุถุชนที่ไม่อาจจะห้ามหรือลบล้างเลิกโดยเด็ดขาดได้

การจำกัดสิทธิในทรัพย์สิน

เพราะทรัพย์สินมิใช่สิ่งสมบูรณ์ในตัวของมันเอง สังคมต้องมีข้อกำหนดและขอบเขตในเรื่องของทรัพย์สินเอาไว้ตามความเหมาะสม ดังนี้คือ

ก. ทุกรัฐห้ามหรือจำกัดการใช้ทรัพย์สินที่มีลักษณะเป็นภยันตรายต่อผู้อื่น หรือสังคมเช่น ห้ามตั้งโรงงานที่ทำให้ภาวะแวดล้อมเป็นพิษทำอันตรายต่อประชาชนโดยทั่วไป ห้ามจำหน่ายอาหาร ยา ที่มีมาตราฐานต่ำหรือเป็นอันตรายแก่สังคม ข้อจำกัดนี้อาจจะจำแนกตามลัทธิการเมืองก็ได้ กล่าวคือ บางลัทธิห้ามเอกชนเป็นเจ้าของและใช้ปัจจัยการผลิตในนามของตนเอง แต่บางรัฐส่งเสริมให้เอกชนใช้และมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เป็นปัจจัยการผลิตได้ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับความแตกต่างของระบบการปกครองและเศรษฐกิจด้วย

ข. ทรัพย์สินจะต้องได้มาด้วยความสุจริตชอบธรรม รัฐบาลจะไม่ยอมรับในกรรมสิทธิ์ของทรัพย์สินที่ได้มาโดยการทุจริต เช่น ลัก, ขโมย, ปล้น ฯลฯ วิถีที่ได้มาโดยสุจริตอาจจะเป็นการได้มาจากการซื้อ ขาย แลกเปลี่ยน การรับมรดก ฯลฯ

ค. ทรัพย์สินอาจแบ่งเป็นประเภทที่เอกชนถือครองได้และถือครองไม่ได้ โดยทั่ว ๆ ไป เอกชนย่อมมีสิทธิถือครองทรัพย์สินใด ๆ ที่ตนต้องการได้ ถ้าตนมีความสามารถพอที่จะได้มาโดยความชอบธรรม แต่ทรัพย์สินบางอย่าง เช่น ยาเสพติดให้โทษ อาวุธร้ายแรง แร่ธาตุบางประเภท ห้ามเอกชนถือครองเพราะอาจเป็นอันตรายแก่ส่วนรวมได้ ประเทศบางประเทศห้ามเอกชนถือครองปัจจัยในการผลิตด้วย ในขณะที่บางประเทศสนับสนุนให้ถือครองได้

ง. ข้อจำกัดในการจำหน่ายจ่ายแจกและการเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ ข้อจำกัดนี้ย่อมแปรผันไปตามกฎหมายข้อบังคับของแต่ละประเทศ เช่นบางประเทศห้ามเอกชนที่เป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่รวมกันเพราะกลัวการผูกขาดตัดตอนเอารัดเอาเปรียบ บางรัฐห้ามจำหน่ายจ่ายแจกสุราเครื่องดองของเมา แก่ผู้เยาว์ ฯลฯ

โดยทั่วไปการใช้ทรัพย์สินจะต้องมีความรับผิดชอบควบคู่กันไปด้วย ไม่มีรัฐใดยอมให้เสรีภาพอย่างสมบูรณ์เต็มที่ในการใช้ทรัพย์สินของตนเองได้อย่างน้อยก็ต้องคำนึงถึงความยุติธรรม ความเสมอภาค และความสงบเรียบร้อยของสังคมด้วย สังคมยิ่งพัฒนาก้าวหน้าเพียงไร ความยุ่งยากสลับซับซ้อนก็เกิดขึ้นตามมา ข้อบังคับกฎเกณฑ์ระเบียบเรื่องการใช้ทรัพย์สินก็ต้องพัฒนาให้เหมาะสมกับความก้าวหน้าทางสังคมด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพย์สินกับระบบการปกครอง

บทบาทของรัฐในการกำหนดสิทธิในทรัพย์สินนั้นจะเป็นปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดลัทธิเศรษฐกิจของรัฐนั้น ๆ รัฐมีทางเลือกกำหนดสิทธิในทรัพย์สินหลาย ๆ ประการอาทิเช่น การเปิดโอกาสกว้างให้ประชาชนมีสิทธิการเป็นเจ้าของทรัพย์สินอย่างมากมาย มีเสรีภาพที่จะใช้ทรัพย์สินไปลงทุนหากำไรด้วยวิธีการใด ๆ ก็ได้ ทำให้ทั้งระบบการปกครองและลัทธิเศรษฐกิจเป็นไปในรูปเสรีนิยม แต่บางรัฐอาจจะกำหนดให้ยกเลิกระบบกรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตทั้งหมดของเอกชน ให้รัฐเพียงผู้เดียวที่ถือกรรมสิทธิ์นั้นได้ ระบบการปกครองเช่นนี้ก็กลายเป็นระบบสังคมนิยมที่สมบูรณ์แบบหรือคอมมิวนิสต์นั่นเอง บางรัฐเช่นประเทศอังกฤษรัฐอาจจะเป็นเจ้าของเฉพาะปัจจัยการผลิตพื้นฐานที่สำคัญ ๆ เช่นโรงงานถลุงเหล็ก โรงไฟฟ้า การท่าเรือ ฯลฯ ส่วนทรัพย์สินอื่นๆ ที่ไม่มีความสำคัญมากนักเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปถือกรรมสิทธิ์ได้ ระบบการปกครองเช่นนี้ก็กลายเป็นสังคมนิยมไป

ระบบการปกครองกับวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจ

ไม่ว่าประเทศจะมีระบบเศรษฐกิจแบบนายทุน แบบผสม หรือแบบสังคมนิยม มักจะมีวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจ (Economic Objectives) ที่สำคัญ ๆ ดังนี้คือ (ดร.ไพรัช กฤษณมิษ, 2514 : 86)

1. การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการพัฒนาทางเศรษฐกิจให้เจริญก้าวหน้า

คำว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (Growth) หมายถึงการเพิ่มการลงทุน การเพิ่มประสิทธิภาพของงาน การขยายขนาดของการผลิตและการเพิ่มปริมาณการผลิตในระบบเศรษฐกิจ ส่วนการพัฒนา (Development) นั้น มีความหมายมากกว่าการขยายตัวทางเศรษฐกิจ คือยังหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางเทคนิคระบบการผลิต การบริหารทางสังคม การศึกษาและการเมืองเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประเทศที่ต้องการพัฒนาอีกด้วย

วัตถุประสงค์ที่สำคัญของรัฐในทางเศรษฐกิจก็คือ การขยายตัวและการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติให้เจริญก้าวหน้า รัฐจะบรรลุเป้าหมายนี้ได้ด้วยการวางมาตรการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการลงทุน การผลิตและปัจจัยอื่น ๆ ในระบบเศรษฐกิจ เพื่อเพิ่มพูนรายได้ส่วนรวมของชาติและรายได้ถัวเฉลี่ยส่วนบุคคลให้สูงขึ้น ตลอดจนการให้เทคนิคใหม่ ๆ ในการผลิต และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษา และการเมืองเพื่อให้สอดคล้องกับแนวเทคนิคใหม่ ๆ และเป้าหมายในการพัฒนาประเทศชาติ

2. การว่าจ้างแรงงาน

การมีงานทำหมายความว่ามีเงินจากรายได้ซึ่งเป็นค่าแรง รัฐไม่ว่าจะมีระบบปกครองใด ๆ ต่างก็มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนภายในชาติของตนมีงานทำและมีรายได้ การว่างงานทำให้ขาดรายได้มาก ๆ นั้นจะนำไปสู่ปัญหาของสังคมที่ยุ่งยาก สร้างปัญหาอื่น ๆ ตามมาทั้งอาชญากรรม การปกครองและการเมืองได้ รัฐบาลต้องส่งเสริมให้มีการลงทุน และการฝึกอาชีพ เพื่อให้ราษฎรมีงานทำ ต้องตราพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงานที่รักษาผลประโยชน์ของทั้งคนงานและนายจ้างควบคู่กันไป ประเทศที่ขยายตัวทางเศรษฐกิจต้องอาศัยประสิทธิภาพของคนในประเทศที่มีผลิตภาพสูง และมีงานทำโดยทั่วถึงกัน

3. การรักษาเสถียรภาพเศรษฐกิจภายในประเทศ

หมายถึงรัฐต้องพยายามรักษาระดับราคาของสินค้าให้มีเสถียรภาพมั่นคง กล่าวคือมิให้ราคาเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากและรวดเร็วเกินสมควร ถ้าสินค้าราคาแพง

ขึ้นอย่างมากและในเวลารวดเร็ว อาจจะก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างแรง ถ้าภายในประเทศเกิดเงินเฟ้ออย่างแรงเสถียรภาพทางเศรษฐกิจการเงินจะขาดความมั่นคง ประชาชนจะไม่นิยมการออมทรัพย์หรือลงทุนเพื่อการผลิตสินค้าและบริการ แต่ส่งเสริมการสั่งสินค้าเข้าและไม่ส่งเสริมการส่งออกเพราะเงินเฟ้อทำให้สินค้าที่ส่งออกมีราคาแพง ทำให้เกิดปัญหาดุลยชำระหนี้ระหว่างประเทศ ดังนั้นรัฐจึงควรรักษาเสถียรภาพภายในเอาไว้โดยพยายามมิให้เกิดเงินเฟ้ออย่างแรงเกิดขึ้นได้

4. การรักษาเสถียรภาพภายนอก

หมายถึงการพยายามปรับดุลยการค้าและดุลยแห่งการชำระหนี้ให้พอเหมาะมิให้เกิดปัญหาตามมา ปัญหาที่เกิดจากดุลยการค้าก็คือปัญหาที่เกิดจากมูลค่าของสินค้าที่ส่งออกรวมทั้งมูลค่าบริการมีน้อยกว่ามูลค่าของสินค้าและบริการที่สั่งเข้ามาภายในประเทศ ปัญหาที่เกิดจากดุลยชำระหนี้หมายถึงดุลยการค้ารวมกันการช่วยเหลือและจากการลงทุนจากต่างประเทศด้วย ถ้าประเทศใดขาดดุลยชำระหนี้ประเทศนั้นก็จะต้องสูญเงินทุนสำรองของประเทศและถ้าเงินสำรองของประเทศมีน้อย เงินตราที่ใช้อยู่ภายในประเทศก็จะขาดความมั่นคง

5. เพื่อการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม

หมายถึงการลดความแตกต่าง หรือความไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจของบุคคลของแต่ละภาคของประเทศ เพื่อหาทางให้ประชาชนในทุก ๆ ส่วนของประเทศมีรายได้ที่ทัดเทียมกัน ด้วยการพยายามเก็บภาษีจากคนรวยแล้วนำเงินภาษีมาสร้างงานให้คนจนทำและมีรายได้เพิ่มขึ้น การส่งเสริมให้ทุกส่วนของประเทศมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีรายได้ที่เท่าเทียมกันเพื่อลดความแตกต่างของรายได้บุคคลแต่ละส่วนของประเทศ มิให้มีความเหลื่อมล้ำต่ำสูงจากกันมากเกินไป

วัตถุประสงค์ทั้งห้าประการดังกล่าวจะบรรลุเป้าหมายได้ รัฐจะต้องมีมาตราการที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากพอ มาตราการดังกล่าวนี้อาจจะเป็นมาตราการทางนโยบาย (Policy) เช่นมาตราการด้านการค้า (Commercial Policy) นโยบายทางการเงินและการธนาคาร (Monetary and Fiscal Policy)และการปรับปรุงการบริหารงานของราชการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

มาตราการเกี่ยวกับนโยบายการค้า ได้แก่มาตราการด้านการจำกัดสินค้าขาเข้ามิให้สั่งเข้ามาได้มากหรือสะดวกง่ายด้วยการเพิ่มภาษีสินค้าเข้าให้สูงขึ้น อีกประการหนึ่งที่ควรทำควบคู่กับการควบคุมสินค้าขาเข้าก็คือ การส่งเสริมสินค้าขาออกด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การควบคุมมาตราฐานสินค้าขาออก การโฆษณาสินค้าด้วยการตั้งศูนย์แสดงสินค้าในเมืองใหญ่ ๆ ในต่างประเทศ การตั้งทูตการค้าที่เฉียบแหลม เป็นต้น

นโยบายการเงิน (Monetary Policy)

หมายถึงการที่ธนาคารกลางแห่งชาติใช้มาตราการเกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ย อัตราส่วนลด (Discount Rate) อัตราส่วนเงินสดสำรองตามกฎหมาย (Legal Reserne Ratio) แก่ธนาคารพาณิชย์ และการควบคุมอื่น ๆ ในเรื่องการกู้ยืมเงินเพื่อการซื้อขายเครื่องอุปโภคบริโภค และการขายพันธบัตรของรัฐบาล

นโยบายการคลัง (Fiscal Policy)

ได้แก่มาตราการเกี่ยวกับรายได้และรายจ่ายของรัฐ รายได้ของรัฐมาจากภาษีต่าง ๆ เช่น ภาษีเงินได้ ภาษีศุลกากร ภาษีสรรพสามิต ตลอดจนรัฐวิสาหกิจและเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ รายจ่ายของรัฐได้แก่การจ่ายเพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมแรกเกิด (Infant Industry) การก่อสร้างปัจจัยพื้นฐาน (Infrastructure) เช่น ถนน ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ฯลฯ จ่ายเงินเดือนข้าราชการ และกิจกรรมอื่น ๆ ที่รัฐบาลเห็นว่าจำเป็น

การปรับปรุงการบริหารงานของราชการ (Organization Development)

หมายถึงการปรับปรุงทั้งหน่วยงานและบุคคลากร และระเบียบวิธีการปฏิบัติให้คล่องตัวเหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงขณะนั้น เช่นการตั้งทูตการค้า การก่อสร้างอาคารแสดงสินค้า การปรับปรุงกฎหมายลงทุน การตั้งหน่วยงานส่งเสริมสินค้าขาออก การพัฒนาบุคคลากรให้มีประสิทธิภาพด้วยการฝึกอบรม การพัฒนาหลักการบริหารใหม่ การนำเอาเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้ เพื่อเพิ่มพูนประสิทธิภาพให้ประเทศชาติสามารถบรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจตามที่ต้องการเอาไว้ได้ด้วยความมีประสิทธิภาพสูง

ประชาธิปไตย

คำว่าประชาธิปไตยเป็นคำที่มีเสน่ห์ภายในตัวของมันเองที่ประเทศต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประเทศที่เผด็จการหรือเป็นประชาธิปไตยอยู่เดิม ไม่ว่าจะเป็นประเทศเก่าหรือประเทศใหม่มักจะอ้างถึงคำว่าประชาธิปไตย เป็นคำคุณศัพท์ขยายระบอบการปกครองของตน โดยมีความเชื่อว่าประชาธิปไตยเป็นสัญญลักษณ์แห่งความดีงาม ความเจริญ และความถูกต้องชอบธรรม ประเทศที่กำลังพัฒนาทั้งหลายไม่ว่าแถบเอเชีย อาฟริกา ได้ยอมรับเอารูปแบบการปกครองประชาธิปไตยมาเป็นรูปแบบและจุดหมายปลายทางในการปกครองของตน

ความหมายของประชาธิปไตย

ระบอบประชาธิปไตย เป็นระบอบการปกครองที่ประชาชนทั้งหลายเป็นผู้นำและผู้ควบคุมรัฐบาล ไม่ใช่รัฐบาลเป็นผู้นำและผู้ควบคุมประชาชน อริสโตเติ้ล ปราชญ์กรีกได้กล่าวไว้ว่า ประชาธิปไตยเปรียบเสมือนแพในมหาสมุทรคอยรับทิศทางลมว่าจะพัดไปทางไหน (จรูญ สุภาพ, 2517:27) ที่พูดเช่นนี้คงจะเป็นเพราะว่าประชาธิปไตยในสมัยอริสโตเติ้ลเป็นประชาธิปไตยโดยตรงนั่นเอง

ประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองอย่างหนึ่ง แต่ได้เน้นว่าเป็นรูปแบบและวิธีการปกครองที่ดีกว่าการปกครองในแบบอื่น ๆ ตรงที่เปิดให้ประชาชนดำเนินการร่วมกัน แต่พร้อมกันนั้นบุคคลแต่ละคนก็ยังมีเสรีภาพที่จะดำรงชีวิตไปตามแนวทางที่ตนปรารถนาได้ ประชาธิปไตยมีลักษณะที่เป็นทั้งรูปแบบการปกครองและวิถีทางการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมมนุษย์ในแง่การปกครองมุ่งพิจารณาถึงว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการของชาติ รัฐบาลที่เกิดขึ้นตามระบบประชาธิปไตยคือรัฐบาลที่มาจากตัวแทนของปวงชนที่คอยพิทักษ์ความผาสุกและผลประโยชน์ของปวงชน ระบอบประชาธิปไตยจะอำนวยความผาสุกให้ประชาชนให้มีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ แต่ต้องไม่ขัดกับความมั่นคงปลอดภัยและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม ให้มีโอกาสดำเนินการใด ๆ อย่างกว้าง ขวางและเท่าเทียมกัน และให้มีศักดิ์ศรีและสิทธิของการเป็นเจ้าของประเทศด้วยการมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศของตน

เนื้อแท้ของประชาธิปไตย ก็คือความปรารถนาของมนุษย์ที่จะยอมรับนับถือและคงไว้ซึ่งความสำคัญของตนเอง รวมตลอดถึงความเท่าเทียมกันระหว่างบุคคลในทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง (จรูญ สุภาพ, 2519:3)

ประชาธิปไตยได้แก่ "การปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน" (อับราฮัม ลินคอล์น)

ประชาธิปไตยได้แก่ "การปกครองโดยเสียงของคนหมู่มากที่ไม่สืบสิทธิของคนกลุ่มน้อย" (Majority Rule, Minority Rights)

ประชาธิปไตยได้แก่ "การปกครองที่ถือว่าเสียงของประชาชนคือเสียงสวรรค์" (Vox Populi, Vox Dei)เสียงประชาชน ณ ที่นี้หมายถึงคนส่วนใหญ่ เสียงสวรรค์หมายถึงการยอมรับว่าเสียงของประชาชนเป็นเทวโองการ คือมีอำนาจบังคับรัฐบาลให้ปฏิบัติตามได้

ประชาธิปไตยได้แก่ "การปกครองที่รัฐบาลมีอำนาจจำกัด" (Limited Government)

ประชาธิปไตยได้แก่ การยึดหลักสันติประชาธรรมเป็นอำนาจ มิใช่อำนาจเป็นธรรมและธรรมเกิดจากประชาชนโดยสันติวิธี คือถือหลักว่ามนุษย์เป็นผู้มีเหตุผลที่สามารถตกลงปัญหาทั้งปวงโดยปราศจากการวิวาทบาดเจ็บได้

ประชาธิปไตยได้แก่ ระบบการปกครองที่เน้นเรื่องความเสมอภาค คือการเปิดโอกาสให้ทุกคนเป็นผู้นำโดยเท่าเทียมกัน (Lasswell and Kaplan ,1962:225)

รูปแบบของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยอาจจำแนกได้ 3 รูปแบบ ดังนี้คือ (บรรพต วีระสัย และสุขุม นวลสกุล, 2517:74 - 78)

1. ประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy)

หมายถึงประชาธิปไตยที่ไม่ใช่ผู้แทน ให้ทุกคนมาลงมติดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดด้วยตนเอง ประชาธิปไตยโดยตรงเช่นนี้จึงเหมาะสำหรับสังคมประเทศชาติเล็ก ๆ เท่านั้น ดังเช่น นครรัฐของกรีกสมัยโบราณที่มีประชากรไม่มาก มีประเด็นของปัญหาไม่ซับซ้อนมากนัก ประชาชนมีความเอาใจใส่ในกิจการของบ้านเมืองดีและต้องมี

เวลาอุทิศให้กับการประชุมปรึกษาหารือมากพอ ประชาธิปไตยโดยตรงจึงสอดคล้องกับคำพูดของประธานาธิบดี ลินคอล์น ที่ว่าประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน

2. ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน (Representative Democracy)

ความจำเป็นที่ต้องมีประชาธิปไตยแบบนี้ เพราะประชาธิปไตยโดยตรงมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เมื่อสังคมบ้านเมืองใหญ่โตมีอาณาเขตกว้างขวางไม่มีสถานที่ใหญ่โตพอจะรับผู้คนที่มาประชุมเป็นจำนวนหลาย ๆ ล้านได้บ่อย ๆ ทั้งเสียเวลาเดินทาง และปัญหาอื่น ๆ อีกมากรวมทั้งประเด็นปัญหาที่จะอภิปรายกันก็มีความยุ่งยากซับซ้อนขึ้นทุกที จำเป็นต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาอุทิศเวลาเพื่อปัญหานั้น ๆ อย่างเต็มที่ เมื่อมีปัญหาดังกล่าวนี้จึงหันมาใช้ประชาธิปไตยแบบผู้แทนโดยประชาชนเลือกผู้แทนของตนเข้าไปแก้ปัญหาและบริหารงานแทนตน ปัจจุบันนี้ประเทศต่าง ๆ ก็ใช้ประชาธิปไตยดังแบบนี้กันแทบทั้งสิ้น ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนจึงเป็นประชาธิปไตย "ของประชาชน โดยผู้แทนประชาชน เพื่อประชาชน"

3. ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนและมีกลุ่มหลากหลาย(Pluralist Democracy)

กลุ่มหลากหลายบางทีก็เรียกว่าระบบพหุนิยม (Phuralism) คือเน้นถึงสังคมหนึ่ง ๆ ประเทศชาติหนึ่ง ๆ นั้นประกอบด้วยกลุ่มต่าง ๆ หลายกลุ่ม กลุ่มหลากหลายหมายถึง กลุ่มนิสิตนักศึกษา กลุ่มทหาร กลุ่มพ่อค้า กลุ่มชาวไร่ กลุ่มกรรมกร ฯลฯ แต่ละกลุ่มยังมีการแบ่งแยกละเอียดลงไปอีก เช่น

กลุ่มนักศึกษา แบ่งแยกเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยต่าง ๆ และแต่ละมหาวิทยาลัยยังแบ่งแยกออกเป็นตามสายอีก เช่นนักศึกษาคณะรัฐศาสตร์ วิศวะ ฯ แพทย์ ฯ กฎหมาย ฯลฯ กรรมกรก็แบ่งแยกออกไปเป็น กรรมกรท่าเรือ กรรมกรตามโรงงานต่าง ๆ กรรมกรขององค์การรัฐวิสาหกิจต่าง ๆ เช่น การไฟฟ้า ประปา เป็นต้น

ลักษณะของกลุ่มหลากหลาย

1. มีการรวมตัวกันโดยปราศจากการบีบบังคับหรืออามิสสินจ้าง แต่เป็นการรวมตัวกันด้วยความสมัครใจเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม

2. มีอายุการรวมตัวนานพอเพื่อประกอบภาระกิจของกลุ่มได้ มิใช่การรวมตัวกันด้วยระยะเวลาสั้น ๆ แล้วก็สลายตัวไป

3. มีกิจกรรมร่วมกันบ่อยพอสมควร มีผลงานออกมาให้ประจักษ์สายตา ปกติกิจกรรมควรจะเป็นกิจกรรมต่อเนื่องกันเป็นระยะในเวลานานพอเหมาะ มิใช่นานตั้งปีจึงมีการประชุมเสียครั้งหนึ่ง ดังเช่นสมาคมศิษย์เก่าทั่ว ๆ ไป

4. มีการบริหารงานตามหลักวิชาการ คือมีเป้าหมายดำเนินงาน มีวัตถุประสงค์และนโยบายการดำเนินงานอย่างแจ่มแจ้ง มีคณะกรรมการผู้บริหารงานเป็นผู้รับผิดชอบ มีการทำงบประมาณ และการรายงานผลงานให้ทราบเป็นระยะต่อเนื่องกันตลอดเวลา

ประชาธิปไตยแบบกลุ่มหลากหลายจึงเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย ของประชาชนผู้รวมตัวกันหลาย ๆ กลุ่ม โดยผู้แทนประชาชน เพื่อประชาชน

บัญญัติสิบประการของประชาธิปไตย

(1) อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน (Popular Sovereignty)

อธิปไตยหมายถึงอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ปวงชนหมายถึงประชาชนทุกคนที่เป็นสมาชิกของชุมชนที่มีฐานะพอจะรับผิดชอบต่อสังคมได้ เด็ก, ผู้ถูกจองจำ อาจไม่มีสิทธิในการออกเสียงลงคะแนน อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนก็จริงแต่ประชาชนมิใช่ผู้ใช้อำนาจนั้นโดยตรง อำนาจนั้นได้ถูกมอบให้แก่ตัวแทนตามช่วงเวลาที่กำหนด เช่นเวลา 4 ปี และมอบให้เฉพาะบางเรื่องเท่านั้น สิทธิส่วนตัวอาจจะไม่มอบให้เลยก็ได้

(2) การปกครองโดยเสียงข้างมาก

แม้อำนาจอธิปไตยจะเป็นของปวงชน แต่การให้ปวงชนทุกคนมาร่วมกันพิจารณาปัญหาของชาตินั้นเป็นการกระทำที่ยากมาก ดังนั้นจึงต้องใช้ระบบผู้แทนราษฎร ซึ่งมีเสียงสนับสนุนจากประชาชนข้างมาก เป็นผู้ดูการกำหนดนโยบายกว้าง ๆ และดูแลควบคุมการบริหารงานของรัฐบาลอีกทอดหนึ่ง

ปัญหาเสียงข้างมากเป็นปัญหาที่ท้าทายการพิจารณาของนักรัฐศาสตร์อย่างยิ่งว่าเสียงข้างมากเป็นเสียงที่ถูกต้องเสมอไปหรือ ทุกคนที่ลงคะแนนเสียงนั้นกระทำไปด้วย

ความบริสุทธิ์ใจเพียงไร โดยเฉพาะเสียงข้างมากของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทน้ำเน่าที่ลงทุนและให้คำมั่นสัญญามากมายเพื่อให้ได้รับการเลือกตั้ง เมื่อรับเลือกตั้งไปแล้วย่อมจะคำนึงถึงการเลือกตั้งครั้งต่อไปอีกหรือคำนึงถึงการวินิจฉัยปัญหาด้วยความบริสุทธิ์ใจกันแน่

(3) มีพรรคการเมืองมากกว่าหนึ่งพรรคขึ้นไป

พรรคการเมือง หมายถึงคณะบุคคลที่มารวบรวมกัน เพราะมีความคิดเห็นในทางการเมือง เศรษฐกิจสังคม ฯ ในแนวตรงกัน มีความมุ่งหมายที่จะเป็นรัฐบาล อำนวยการปกครองตามแนวคิดนั้น ๆ (หยุด แสงอุทัย, 2503:184)

พรรคการเมืองอาจหมายถึงกลุ่มบุคคลหลาย ๆ กลุ่มซึ่งมีความเป็นอิสระมารวมตัวกันเพื่อจะคัดเลือกผู้รับสมัครเข้าเลือกตั้งเข้าแข่งขัน โดยหวังที่จะได้รับชัยชนะเพื่อเข้าควบคุมการดำเนินงานและนโยบายของรัฐบาล (Ranney and Kendall, 1956:85)

รวมความแล้วพรรคการเมืองก็คือองค์การทางการเมืองที่เป็นที่รวมของสมาชิกซึ่งมีความคิดเห็นตรงกัน โดยมีความมุ่งหมายปรากฏชัดที่จะได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง ซึ่งจะให้สิทธิของพวกเขาไปใช้อำนาจในการปกครอง เพื่อจะได้รับประโยชน์จากการมีอิทธิพลและประโยชน์อื่น ๆ จากการมีอำนาจ จากคำจำกัดความต่าง ๆ พรรคการเมืองต้องมีองค์ประกอบดังนี้คือ

(1) ต้องมีคณะบุคคลมาร่วมกันจัดตั้งองค์การขึ้น

(2) คณะบุคคลดังกล่าวต้องมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจสังคมฯ ไปในแนวเดียวกัน

(3) ต้องมีความมุ่งหมายที่จะคัดเลือกบุคคลเข้าสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

พรรคการเมืองเป็นสิ่งที่จำเป็นยิ่งทั้งนี้เพราะเป็นแหล่งความคิดทางการเมือง การมีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียวอาจจะทำให้เกิดการปกครองชนิดเผด็จการได้ง่ายการมีพรรคการเมืองหลายพรรคมากเกินไปและไม่มีพรรคใดคุมเสียงข้างมากได้เด็ดขาดเกินครึ่งสภา ก็จะนำไปสู่ความไร้เสถียรภาพของรัฐบาลเพราะรัฐบาลมักจะตั้งได้ใน

รูปรัฐบาลผสม (Coalition Government) ซึ่งไม่สู้จะมีความมั่นคงมากนัก

การมีพรรคการเมืองมากไปก็ไม่ดี มีน้อยเพียงพรรคเดียวก็ไม่ดี แต่การมีพรรคการเมืองมากกว่าหนึ่งพรรคเป็นการดีที่ช่วยให้ประชาชนมีโอกาสเลือกนโยบายที่เหมาะสมได้ ประเทศที่จะเจริญก้าวหน้าพัฒนาสังคมเศรษฐกิจการเมืองได้ดีนั้นมักจะมีลักษณะพรรคการเมืองเป็นสองพรรคเด่น คือมีพรรคใหญ่ ๆ เพียงสองพรรค อาจจะมีพรรคอื่น ๆ อีกหลายพรรคแต่ก็ไม่มีความสำคัญเด่นขึ้นมาได้ เช่น พรรครีพับบลิคคัน และพรรคเดโมเครตของอเมริกา หรือพรรคเลเบอร์ และพรรคคอนเซอร์เวตีฟของอังกฤษ เป็นต้น

(4) ต้องมีกฎหมายประกันความเสมอภาคของประชาชน

การปกครองตามกฎหมายนั้นมีสภาพต่างไปจากการปกครองระบบเผด็จการซึ่งถือคำสั่งของผู้นำสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด กฎหมายประกันความเสมอภาคของประชาชนนั้นบางชาติ เช่นอเมริกันระบุเอาไว้เด่นชัดในรัฐธรรมนูญมาตราที่ 5 ที่ว่า "ประชาชนอเมริกันจะถูกริดรอนชีวิตเสรีภาพ หรือทรัพย์สินโดยไม่ผ่านกระบวนการทางกฎหมายที่เหมาะควรเสียก่อนไม่ได้" (บรรพต วีระสัย และสุขม. นวลสกุล, 2517:84) นอกจากนี้การปกครองภายใต้กฎหมายจะช่วยขจัดปัญหาการตั้งศาลเตี้ยหรือศาลพิเศษ อย่างพร่ำเพรื่อ โดยอ้างความจำเป็นของสถานการณ์บ้านเมืองบังหน้า เพราะการกระทำเช่นนั้นเป็นการขัดกับหลักประชาธิปไตยและสิทธิของมนุษยชน

(5) การมีทัศนคติเป็นประชาธิปไตย

รากฐานประชาธิปไตย คือการมีทัศนคติที่ดีตามแบบแผนของประชาธิปไตย ได้แก่การเคารพในความเท่าเทียมของคน การรับในความคิดเห็นของผู้อื่นโดยปราศจากอคติ ความมีเหตุผลพินิจพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยความสุขุมรอบคอบ ประชาธิปไตยมิได้เกิดขึ้นง่าย ๆ ด้วยคำขวัญหรู ๆ เช่น รัฐบาลของประชาชน ประชาชนเป็นเจ้าของแผ่นดิน เทอดทูนเสรีเหนือสิ่งอื่นใด

(6) ทุกคนต้องตระหนักถึงหน้าที่พลเมืองดี

ประชาธิปไตยเป็นระบอบปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน แต่ต้องเป็นประชาชนที่มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ

ต่อส่วนตัวและส่วนรวมอย่างเพียงพอ ทั้งในด้านการเมือง การปกครอง รู้จักประกอบสัมมาอาชีวะ มีความประพฤติโดยชอบ การมีน้ำใจทำประโยชน์ให้แก่สังคมและมีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม

(7) มีความเชื่อมั่นในความดีของมนุษย์

ลัทธิประชาธิปไตยเป็นลัทธิการเมืองที่มองโลกในแง่ดี (Optimist) ไม่สงสัยตั้งแง่คนอื่นไว้ในทางไม่ดีล่วงหน้า มีความเชื่อมั่นว่ามนุษย์โดยทั่ว ๆ ไปมีความดีอยู่ในตัวเอง มีความสามารถที่จะปกครองตนเองได้รับผิดชอบในชีวิตของตนเองได้ ไม่จำเป็นต้องมีผู้เผด็จการใด ๆ มาควบคุม หากจะต้องมีกฎข้อบังคับ ก็ควรเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นตามหลักการประชาธิปไตย คือการตรากฎหมายโดยประชาชน เพื่อความมีสันติสุขของปวงชนด้วยกันเอง

(8) ความเสมอภาคทางการเมือง

หมายถึงความเท่าเทียมกันในการออกเสียงเลือกตั้ง หรือในกิจกรรมทางการเมืองเท่า ๆ กัน ตัวอย่างเช่นในการออกเสียงลงมติในที่ประชุมรัฐสภา หรือประชาชนไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนของเขาถือหลักหนึ่งเสียงเท่ากัน (one man,one vote)โดยทั่ว ๆ ไปความเสมอภาคในทางการเมืองนั้นหมายถึงการมีโอกาสเท่าเทียมกันในทางการเมืองแต่มิได้หมายความว่าแต่ละคนต้องใช้สิทธินั้นเท่าเทียมกันหมด บางคนอาจจะหลับทับสิทธิ์ของเขาเสียก็ได้ ประเด็นนี้ต้องพิจารณากันถึงหน้าที่พลเมืองและความรับผิดชอบประกอบด้วย

(9) ประชาชนมีเสรีภาพในการพูด พิมพ์ เขียน โฆษณา ได้

จากความเชื่อที่ว่าลัทธิประชาธิปไตยมีความมั่นในความดีมีเหตุผลของมนุษย์ มนุษย์มีเหตุผลมีความรับผิดชอบในการปกครองตนเองได้ การพูดการเขียนพิมพ์ฯ ของมนุษย์ย่อมมีเหตุมีผล การทำสิ่งที่มีเหตุมีผลไม่ควรถูกหวงห้ามกีดกันใด ๆ รัฐบาลของประชาชา โดยประชาชน เพื่อประชาชน หมายความว่าประชาชนควรมีสิทธิในการบอกให้รัฐบาลของเขาทราบว่าเขามีความต้องการอะไร มีความรู้สึกนึกคิดต่อสังคมและการปกครองเช่นใดได้

(10) การรวมตัวของกลุ่มผลประโยชน์

กิจวัตรของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยมีมาก คนในระบบประชาธิปไตยมีกิจกรรมร่วมกันนานาชนิด มีการรวมกลุ่มการตั้งสมาคม สันนิบาตต่าง ๆ ประชาธิปไตยไม่สนับสนุนให้คนเป็นแบบเดียวกันหมด แต่ละกลุ่มควรมีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มของตน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ โดยเสรีเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยธำรง สถาบันประชาธิปไตยเอาไว้

ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อประชาธิปไตย

การเป็นประชาธิปไตยที่ดีนั้นมิใช่จะเป็นได้ง่าย ๆ และใช้เวลาสั้น ๆ แต่ต้องอาศัยการพัฒนาตามขั้นตอนเป็นระยะเวลายาวนานพอสมควรและยังต้องมีองค์ประกอบหรือปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อประชาธิปไตยอีกด้วย ปัจจัยเหล่านั้นย่อมได้แก่

(1) ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ

ตั้งแต่อังกฤษทำการปฏิวัติทางอุตสาหกรรมได้สำเร็จ หลาย ๆ ชาติก็เจริญรอยตามอังกฤษสำเร็จ ระบบเศรษฐกิจแบบเกษตรกรรมดั้งเดิมได้รับความกระทบกระเทือนจากระบบเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมสมัยใหม่ หลักการของเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมประการหนึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการจัดหาทุน ได้มีการเรียกหุ้น รวมทุนขยายกิจการใหญ่เข้าครอบงำเศรษฐกิจของสังคมสำเร็จทีละน้อย ๆ จนในที่สุดก่อให้เกิดสภาพที่เรียกว่าคนกลุ่มหนึ่งมีอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมืองมาก แต่อีกกลุ่มหนึ่งยากจนถูกเอารัดเอาเปรียบ เกิดปัญหาช่องว่างนี้รุนแรง จนกระทั่งประเทศประชาธิปไตยบางประเทศเรียกร้องให้มีการโอนกิจการอุตสาหกรรมหลักบางประเภทเป็นของรัฐ และให้รัฐวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเพื่อควบคุมการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติให้มีการกระจายรายได้ให้เป็นธรรมยิ่งขึ้น

โดยทั่ว ๆ ไป การปกครองระบบประชาธิปไตยจะดำเนินไปได้เรียบร้อยดีก็ต่อเมื่อประชากรส่วนใหญ่ของชาติมีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ไม่เกิดช่องว่างในทางเศรษฐกิจอย่างมากก็จริง แต่เศรษฐกิจมิใช่สิ่งที่สำคัญเสียอย่างเดียวต่อความสำเร็จของระบอบประชาธิปไตย ประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทาง

เศรษฐกิจดีหลายประเทศอาจจะมิใช่ประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตยก็ได้ อาทิ เช่น เยอรมันและอิตาลี สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้น และประเทศยากจน เช่นอินเดียก็มีความเป็นประชาธิปไตยสูงกว่าหลายชาติที่ร่ำรวยกว่า ดังนั้นควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ประกอบด้วย

(2) ทัศนคติแบบประชาธิปไตย

การที่พลเมืองของชาติหนึ่งจะนิยมชมชอบระบอบการปกครองใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ที่เขามีอยู่ ประกอบกับความรู้สึกนึกคิดทัศนคติท่าทีของเขาที่มีระบบการเมืองนั้นเป็นสำคัญ ทัศนคติแบบประชาธิปไตยก็เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ชะตากรรมของการปกครองในระบบประชาธิปไตยประเทศแถบเอเชีย อาฟริกา หลายประเทศที่ต้องล้มลุกคลุกคลานย่อมแสดงให้เห็นว่าระบบประชาธิปไตยมิได้รับการปลูกฝังให้มีทัศนคติและเป็นอุดมการทางการเมืองให้เจริญพัฒนาตามขั้นตอนมาก่อน เพราะก่อนที่จะมาใช้ระบอบการปกครองประชาธิปไตยนั้น ควรให้อุดมการให้พลเมืองของชาติมีทัศนคติที่ดีและมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะปกครองตนเองเสียก่อน ทัศนคติที่สำคัญ ๆ ในความเชื่อแบบประชาธิปไตยมี อาทิเช่น

ความเคารพในเหตุผล

ประชาธิปไตยนิยมการตกลงด้วยเหตุผลมากกว่าการใช้กำลังการไม่ใช้กำลังย่อมเป็นแนวทางแห่งการประนีประนอมได้ เชื่อกันว่าการให้หลักการอหิงสาของมหาตมะคานธี เป็นการเสริมสร้างประชาธิปไตยให้อินเดียได้อย่างดี ทั้ง ๆ ที่เป็นประเทศยากจนและการศึกษาไม่สู้จะดี แต่ก็ปกครองระบอบประชาธิปไตยได้ดี

ภราดรภาพ

หมายถึงความรู้สึกเป็นเสมือนญาติพี่น้องกัน ภราดรภาพจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีความเห็นอกเห็นใจ รู้จักอภัยและประนีประนอมกัน ภราดรภาพทำให้สังคมเป็นไปโดยเรียบร้อย สามารถดำเนินชีวิตไปตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขันติธรรม

คือความอดกลั้น ซึ่งเกิดจากการยอมรับในนานาจิตตังของบุคคล คิดเสียว่าคนเราจะเหมือนกันทุกประการไม่ได้ ย่อมจะมีการขัดแย้งกันได้ ก็ประนีประนอม

กันได้ คือ เมื่อเกิดการขัดแย้งจะต้องมีความอดกลั้นพยายามไม่ใช้กำลังอาวุธมาประหัตประหารกัน เพราะการใช้กำลังเข้าแก้สถานการณ์ผู้ใช้กำลังอาจจะต้องสูญเสียยิ่งใหญ่ก็ได้ เช่นกรณีของเยอรมันและสัมพันธมิตรในสงครามโลกครั้งที่สอง หรือถ้าหากมีอาวุธร้ายแรงมาก ๆ เช่นในสงครามนิวเคลีย ผลของสงครามอาจจะทำให้โลกพินาศหมดทั้งโลกก็ได้

ปัญญาธรรม

หมายถึงการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหาไม่ว่าจะเป็นปัญหาของบุคคล สังคม และประเทศชาติ การใช้ปัญญาในการคลี่คลายปัญหา ย่อมจะมีผลดีกว่าการใช้อารมณ์หรือเชื่อผู้นำเพียงแต่ผู้เดียว การระดมปัญญาชนของชาติมาร่วมกันแก้ปัญหาตามวิถีทางประชาธิปไตยน่าจะเป็นการกระทำที่มีประสิทธิภาพสูงมากวิธีหนึ่ง

วุฒิธรรม

หมายถึงการแบ่งงานกันทำให้ตรงตามความรู้ความสามารถของคุณวุฒิของคนที่มีอยู่ (put the right man in the right job) การใช้งานให้ตรง, กับความสามารถของคน ย่อมจะได้งานดีกว่า

เชื่อว่าสังคมเปิดเป็นสังคมที่ดี

สังคมเปิดหมายถึงสังคมที่ยอมรับความคิดใหม่ ๆ ยอมรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ยอมรับว่าคนมีความแตกต่างกันในระหว่างบุคคล และยอมรับการคัดค้านที่มีเหตุผล ซึ่งตรงกันข้ามกับสังคมปิดที่มีลักษณะต้องอยู่ในวงกรอบ ไม่ค่อยยอมรับการเปลี่ยนแปลงใด ๆ นิยมการใช้อำนาจ

มีจิตใจเพื่อส่วนรวม (public Spirit)

หมายถึงการกระทำเพื่อความเจริญของสังคมส่วนรวมแบ่งออกได้สองระดับ คือ ระดับแรกได้แก่การละเว้นการกระทำความเสียหายใด ๆ ให้พึงบังเกิดแก่สังคม เช่นการไม่ละเมิดกฎหมายการไม่ก่อความยุ่งยาก การไม่ทำลายสาธารณสมบัติ เช่น ป่าไม้ เสาไฟฟ้า ไม่ทำให้ถนนสกปรก และน้ำในแม่น้ำลำคลองเน่า ฯลฯ อีกประการหนึ่งคือ การเสียสละเพื่อสังคมส่วนรวมอันได้แก่ ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของชาติต่าง ๆ การไปลงคะแนนเลือกตั้งตามสิทธิของตน ช่วยสร้างสาธารณประโยชน์ ตักเตือนผู้กระ

ทำผิด เห็นของส่วนรวมชำรุดก็สละเวลาไปแจ้งให้ผู้รับผิดชอบทราบ ฯลฯ

ถ้าเข้าเล่นการเมืองก็ควรเข้าเล่นด้วยจิตใจเพื่อสังคม เพื่อรับใช้ประชาชน มิใช่เล่นการเมืองเพื่อหวังผลประโยชน์ นักการเมืองประเภทนี้บางครั้งก่อนเล่นการเมืองร่ำรวยแต่พอเล่นการเมืองแล้วกลับยากจนลงไปกว่าเดิม เช่น ท่านเยาวหราล เนห์รู ในอเมริกาก็มีพวกที่ตระกูลของเขาร่ำรวยมานานหลายชั่วอายุคน หันเข้ามาเล่นการเมืองด้วยความอยากเสียสละ หรือจากความสำนึกว่าต้องทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ตัวอย่างเช่น ประธานาธิบดี แฟรงคลิน ดี รูสเวลท์,แอดไล สตีเวนสัน ตระกูลรอคกี้เฟลเลอร์ (บรรพต วีระสัยและสุขุม นวลสกุล, 2517:114) ตามทัศนคติเพื่อส่วนรวมนี้พอจะแบ่งนักการเมืองออกได้สองประเภทใหญ่ ๆ คือ

ก. นักการเมืองที่ครองชีวิตอยู่เพื่อการเมือง (Lives for Politics) หมายถึงผู้ที่เข้ามาเล่นการเมืองโดยมิได้หวังผลประโยชน์ตอบแทนจากการเมือง ทางด้านวัตถุผลประโยชน์ความร่ำรวยใด ๆ แต่ต้องการเล่นการเมืองเพื่อรับใช้สาธารณะเพื่อเกียรติประวัติของวงศ์ตระกูล

ข. นักการเมืองที่ครองชีวิตอยู่เพื่ออาศัยการเมือง (Live of Palitics) หมายถึงนักการเมืองผู้เข้ามาเล่นการเมืองเพื่อผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ความร่ำรวย หรืออาศัยการเมืองเป็นสะพานพาไปสู่ความมั่งคั่ง นักการเมืองประเภทนี้ขาดน้ำใจ หรือวิญญาณเพื่อส่วนรวม

(3) การศึกษากับประชาธิปไตย

เป็นที่ยอมรับการศึกษาเป็นยาที่แก้ได้สารพัดโรค ความประพฤติไม่ดีก็เพราะการศึกษาต่ำ สุขภาพอนามัยไม่ดีก็เพราะขาดการศึกษา ประเทศชาติด้อยพัฒนาก็เพราะประชาชนมีการศึกษาต่ำ และการพัฒนาประชาธิปไตยไม่สามารถดำเนินไปได้ด้วยดีก็เพราะประชากรมีการศึกษายังไม่ดีพออีกเช่นกัน เพราะระบบประชาธิปไตยเป็นระบบที่ต้องการประชาชนที่มีความรับผิดชอบ มีเหตุผลหลักการ และเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน

ประชาธิปไตยในฐานะเป็นวิถี ชีวิต (Democracy as a way of life)

ประชาธิปไตยไม่ได้มีฐานะเป็นรูปการปกครองแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นหลักการสำคัญ ค่านิยม ทัศนคติ ของบุคคลว่าด้วยว่าจะมีวิถีทางการดำเนินชีวิต วิถีชีวิตแบบประชาธิปไตยได้แก่การมีใจกว้างที่จะพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ด้วยวิจารณญาณ อาศัยการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกันก่อนที่จะมีการตัดสินใจ รู้จักประนีประนอมไม่ใช้ตัดสินปัญหาข้อขัดแย้งด้วยการใช้กำลังรุนแรง มีขันติธรรม อดทน รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นที่ไม่ตรงกับความคิดเห็นของตน เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ตลอดจนยอมรับความเสมอภาคของบุคคล (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2519:22)

ถ้าวิถีชีวิตของคนในสังคมส่วนใหญ่เป็นการส่งเสริมหรือยึดหลักการประชาธิปไตยแล้ว ย่อมจะเป็นการเกื้อหนุนระบบการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยด้วย (Dahl,1963 :91)

ปัญหาและจุดอ่อนของประชาธิปไตย

ประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน ย่อมมีข้อบกพร่องธรรมดาเพราะประชาชนย่อมไม่สมบูรณ์ในตัวเองอยู่แล้ว ผลงานของมนุษย์รุ่นหนึ่งก็ต้องผ่านการกลั่นกรองพิจารณาแก้ไข ปรับปรุงจากอนุชนรุ่นต่อ ๆ ไป ระบบการปกครองก็เช่นเดียวกัน ประชาธิปไตยเป็นการปกครองที่มีจุดอ่อนอยู่หลายประการ (จรูญ สุภาพ, 2519:38-41)

(1) ทฤษฎีกับการปฏิบัตินั้นต่างกัน ทางทฤษฎีถือว่าประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน แต่ในทางปฏิบัติเป็นการปกครองของกลุ่มชนชั้นนำที่มีโอกาสอยู่ในวงการเมือง

(2) เป็นการปกครองที่ดำเนินไปอย่างชักช้าไม่ทันกับเหตุการณ์ที่ต้องการความรวดเร็ว สู้การปกครองแบบเผด็จการ หรืออภิชนาธิปไตยไม่ได้ เพราะสองระบบนี้สามารถสั่งการได้อย่างรวดเร็วไม่ต้องเสียเวลาอภิปรายมากมายเช่นระบบประชาธิปไตย แต่นักรัฐศาสตร์บางท่านก็ได้แย้งว่า ความรวดเร็วอย่างเดียวไม่ได้หมายความว่าจะมีประสิทธิภาพดีเสมอไป ประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอยู่กับการคาดการณ์ล่วงหน้าที่ถูกต้อง

ความเฉลียวฉลาด และความยุติธรรมที่รัฐบาลพึงมีให้กับประชาชนของชาติ

(3) ในแต่ละประเทศมีบุคคลจำนวนไม่น้อยที่มีคุณสมบัติไม่เหมาะสมกับการปกครองระบบประชาธิปไตย เช่นขาดความเฉลียวฉลาด มีสติปัญญาไม่ถึงขนาดขาดเหตุผล ฯ ถ้าหากรัฐบาลถูกควบคุมโดยคนประเภทนี้ หรือคนประเภทนี้มาเป็นรัฐบาล ย่อมจะเป็นจุดอ่อนในการปกครองแน่นอน

(4) นักรัฐศาสตร์บางท่านกล่าวว่าประชาธิปไตยจริง ๆ ไม่มีในโลก ทั้งนี้เพราะไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตยในระดับรัฐบาล พรรคการเมือง สหภาพแรงงาน จะต้องลงเอยด้วยการที่บุคคลจำนวนน้อยได้รับเลือกตั้งมาตามวิถีทางประชาธิปไตยกลายเป็นผู้มีอำนาจมาก ทั้งนี้เพราะองค์การในสมัยใหม่มีความสลับซับซ้อน ซึ่งต้องการคนที่มีความรู้ความชำนาญโดยตรง ทำให้กลุ่มผู้มีความรู้ความชำนาญรวมกลุ่มกันกลายเป็นคณาธิปไตย (Michels, 1962:342) คณาธิปไตยเป็นลักษณะเด่นขององค์การขนาดใหญ่ ซึ่งให้อำนาจแก่คนไม่กี่คนที่มีอำนาจสูงสุด (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2519:20) ทั้งนี้เพราะว่า มนุษย์สมัยใหม่มีชีวิตอยู่ภายในรัฐท่ามกลางสภาพที่เต็มไปด้วยองค์การต่าง ๆ มากมายเช่น องค์การด้านแรงงาน พรรคการเมือง เทศบาล สมาคมมากมาย เป็นการยากที่จะให้มนุษย์ทุกคนที่เป็นสมาชิกเข้าไปบริหารงานทุก ๆ องค์การที่เขาเป็นสมาชิกโดยใกล้ชิดได้ จึงต้องใช้ระบบผู้แทนซึ่งได้แก่ผู้คนชั้นนำกลุ่มหนึ่ง นโยบายและโครงการต่าง ๆ จึงสะท้อนถึงเจตนารมณ์และผลประโยชน์ของผู้นำเองเป็นส่วนสำคัญควบคู่กับประโยชน์ของประชาชนที่เขาได้รับเลือกเป็นตัวแทนมา

(5) การปกครองระบบประชาธิปไตยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของระบบโฆษณาชวนเชื่อ เพราะสังคมทุกวันนี้นับจะมีความซับซ้อนยิ่งขึ้นทุกที ความซับซ้อนดังกล่าวทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ทราบข้อมูลที่แท้จริง ทำให้มีโอกาสตกอยู่ภายใต้การโฆษณาชวนเชื่อของนักการเมืองผู้ฉวยโอกาสได้

ข้อสรุป การปกครองประชาธิปไตยเป็นระบบการปกครองที่ดี แต่ก็มีข้อบกพร่องอยู่บ้าง ซึ่งต้องพยายามแก้ไข โดยไม่ยอมให้เอาสิ่งเหล่านี้มาทำลายหลักการประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการปกครองที่ดีต้องเสื่อมสลายไป

ประชาธิปไตยกับระบบเศรษฐกิจ

คำว่าประชาธิปไตยในระบบการเมืองนั้น ตามความหมายของลิปเซท(Lipset, 1963:45 - 46) ให้ความหมายเอาไว้ว่า.-

1. สถาบันทางการเมืองได้รับการยอมรับจากประชาชน ร่วมกันว่ามีความชอบธรรม

2. มีผู้นำทางการเมืองคณะหนึ่งทำการบริหารประเทศในฐานะเป็นรัฐบาลเป็นสมัย ๆ ไป

3. มีคณะบุคคลกลุ่มหนึ่ง (หรือมากกว่า) พยายามรณรงค์กับฝ่ายรัฐบาล เพื่อช่วงชิงอำนาจการเมืองตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ ซึ่งได้แก่พรรคการเมืองฝ่ายค้าน

ลิปเซท มีความเห็นว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมนั้นมีผลกระทบต่อรูปแบบระบบการปกครองประเทศ จากการค้นคว้าของเขา (Lipset, 1963:49 - 51) ประเทศที่มีการปกครองระบบประชาธิปไตยที่มั่นคง เช่นประเทศแถบยุโรป มักจะเป็นประเทศที่มีการศึกษาดี มีฐานะเศรษฐกิจดี ในทางกลับกันประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำ ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี การปกครองระบบประชาธิปไตยก็ไม่ดีด้วย จากการค้นคว้าของลิปเซทที่ได้นำการศึกษาประเทศต่าง ๆ 51 ประเทศโดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 ประเทศในยุโรปที่มีระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มั่นคง (12 ประเทศ)

กลุ่มที่ 2 ประเทศในยุโรปที่มีระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยแต่ขาดเสถียรภาพ (18 ประเทศ)

กลุ่มที่ 3 กลุ่มประเทศลาตินอเมริกันที่มีการปกครองระบอบประชาธิปไตยและเผด็จการที่ขาดเสถียรภาพ (7 ประเทศ)

กลุ่มที่ 4 กลุ่มประเทศลาตินอเมริกันที่เผด็จการ แต่ขาดเสถียรภาพ (14 ประเทศ) ได้ผลออกมาดังนี้ คือ

กลุ่มประเทศที่	รายได้ต่อหัวต่อปี (ดอลลาร์)	จำนวนวิทยุต่อ 1000 คน	% ของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม	% ของคนอ่านหนังสือออก	จำนวนผู้ลงทะเบียนเรียนชั้นมัธยมศึกษาต่อ1000คน	จำนวนผู้ลงทะเบียนเรียนอุดมศึกษาต่อ 1000คน
1	694	350	21	96	44	4.2
2	308	160	41	85	22	3.5
3	171	85	52	74	13	2.0
4	119	43	67	46	8	1.3

จากตารางที่แสดงเราอาจจะสรุปการศึกษาของลิปเซทได้ว่าการมีรายได้ถัวเฉลี่ยต่อหัว มีจำนวนเครื่องรับวิทยุ มีอัตราการอ่านออกเขียนได้สูงกว่ากลุ่มอื่น และมีการพัฒนาเศรษฐกิจก้าวจากเกษตรกรรมไปอยู่ในขั้นอุตสาหกรรมมากจึงเหลือเปอร์เซ็นต์ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมน้อย หรือการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม การศึกษาดี แล้วจะเกื้อหนุนต่อการปกครองระบบประชาธิปไตยด้วย

การสรุปของลิปเซทถ้าพิจารณาเปรียบเทียบกับแนวความคิดที่เชื่อความล้มเหลวในระบบปกครองแบบรัฐสภา หรือประชาธิปไตยของไทยว่าเกิดจากการล้มเหลวทางการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและการศึกษา จะเป็นไปได้ไหม เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาให้รอบคอบก่อนที่จะให้ข้อยุติลงไปตามแนวคิดของนักวิชาการท่านใดท่านหนึ่ง เพราะอินเดียแม้จะยากจนการศึกษาต่ำ แต่ก็มีความเป็นประชาธิปไตยสูง หรือเยอรมันในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือสมัยนาซีเรืองอำนาจ เยอรมันนับว่ามีความมั่งคั่งมากที่สุดชาติหนึ่ง แต่เยอรมันก็เป็นประชาธิปไตยน้อยที่สุดหรือเป็นเผด็จการมากที่สุดนั่นเอง การที่ลิปเซทกล่าวว่าความมั่งคั่งหรือความเจริญทางเศรษฐกิจเป็นของคู่กับประชาธิปไตยนั้นน่าจะไม่เป็นการถูกต้องเสมอไปก็ได้

ลิปเซทให้ความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจมาก เพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิดความมั่นคงในทางการเมือง ในทำนองเดียวกันกับความเชื่อของผู้นำสมัยจอมพลสฤษดิ์ที่ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุด จะพัฒนาเศรษฐกิจได้สะดวกก็จะต้องขจัดความขัดแย้งทางการเมืองเสียก่อน (จึงไม่ยอมให้มีรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย ไม่มีพรรคการเมืองไม่มีการเลือกตั้ง และไม่มีสภาที่มาจากตัวแทนของประชาชนที่แท้จริง และไม่ให้มีเสรีภาพทางการเมือง ด้วยการห้ามชุมนุมกันเกินกว่าห้าคน ฯลฯ) แต่การพัฒนาเศรษฐกิจโดยละเลยการพัฒนาทางการเมืองที่ยอมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในยุคจอมพลสฤษดิ์มีความหมายและผลอย่างไร ผลที่เกิดขึ้นก็คือมีการเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาติอย่างมากในระยะนั้น แต่ไม่ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม คนรวยยิ่งมั่งคั่งขึ้น และคนจนยิ่งจนลง (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2519:71)

เผด็จการ

(Aadhorifarian)

ระบบเผด็จการหมายถึง ระบบการปกครองที่รัฐบาลหรือรัฐมีอำนาจมาก ตามปกติรัฐบาลที่เป็นประชาธิปไตย ต้องรักษาดุลยภาพระหว่างสิทธิหน้าที่ของเอกชนกับอำนาจของรัฐ แต่ระบบเผด็จการถือเอาอำนาจของรัฐบาลเป็นที่ตั้ง อำนาจเป็นของรัฐบาล ถ้าจะพูดให้ตรงก็คืออยู่ในกำมือของบรรดาผู้นำหรือกลุ่มผู้นำที่ราษฎรไม่สามารถควบคุมได้ ตัวอย่าง รัฐบาลจีนถือว่าเป็นรัฐบาลเผด็จการ เพราะรัฐบาลหรือกลุ่มผู้นำมีอำนาจเหนือราษฎร โดยราษฎรไม่อาจมีส่วนมีเสียงในการควบคุมรัฐบาลเลย (จรูญ สุภาพ, 2512:9)

ระบบเผด็จการหมายถึง การปกครองโดยคนคนเดียว หรือหมู่คนที่ไม่มีการเลือกตั้งโดยเสรี (บรรพต วีระสัย และสุขุม นวลสกุล, 2517:284)

การปกครองโดยเผด็จการนั้นถือว่าเจตนารมณ์ของผู้นำคือเจตนารมณ์ของปวงชน (The will of Fuhrer is the will of the people)

การปกครองแบบเผด็จการนั้นถือว่ารัฐเป็นนายและเป็นจุดหมายปลายทางของชีวิตและสังคม

ประเทศที่ต้องพัฒนาย่อมเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจที่ยากจน และมีอุปสรรคการพัฒนาประชาธิปไตย และมีแนวโน้มเผด็จการอยู่หลายประเทศ แต่บางครั้งประเทศพัฒนาและร่ำรวยแล้วก็ยังนิยมเผด็จการ เช่น เยอรมัน อิตาลี ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ระบบเผด็จการจึงเป็นระบบการปกครองที่น่าศึกษาอยู่ไม่น้อยเช่นกัน

ระบบเผด็จการมุ่งหวังที่จะทำให้อำนาจที่ตนครองอยู่นั้นมีความศักดิ์สิทธิ์แม้จะไม่ใช่วิธีการตามลัทธิเทวสิทธิ์ แต่ก็พยายามก่อให้เกิดความรู้สึกทั่วไปในประชาชนว่าอำนาจของผู้นำเป็นของที่แตะต้องมิได้ ประชาชนไม่เพียงจะต้องยอมรับเชื่อฟังเท่านั้นยังต้องปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจและกระตือรือล้นอีกด้วย ถ้ามีผู้ใดคัดค้านอำนาจของผู้นำนอกจากจะมีความผิดชนิดที่อภัยไม่ได้แล้ว ยังถือว่าไม่มีความเข้าใจในอุดมการ และแนวนโยบายของรัฐ (ของผู้นำ) อีกด้วย ผู้นำในระบบเผด็จการมักจะกล่าวว่าสภาพการณ์ที่บกพร่องที่พบเห็นได้ในปัจจุบันนี้จะได้รับการแก้ไขให้ดีขึ้นในอนาคต เมื่อปฏิบัติ

ตามอุดมการของผู้นำแล้วจะบรรลุถึงความอุดมสมบูรณ์การเมืองสังคมและเศรษฐกิจ สุดนั้นคือ สังคมที่ปราศจากการแบ่งแยกของชนชั้น (คอมมูนิสต์) สังคมที่ประกอบด้วยชาติเผ่าพันธุ์ที่บริสุทธิ์และยิ่งใหญ่ของโลก (เยอรมัน) หรือสังคมที่ประกอบเป็นรัฐที่แข็งแกร่งที่สุดในโลก (ฟาสซิสม์)

หลักการปกครองของเผด็จการ เผด็จการนั้นมีสาเหตุและปัจจัยในการเกิดต่างกัน มีรายละเอียดต่างกัน แต่ก็มีหลักการกว้าง ๆ คล้ายกัน คือ.-

(1) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวของสังคมคือมีศูนย์กลางแห่งอำนาจ ณ ที่เดียวมีองค์การทางสังคมที่คอยหล่อหลอมให้มนุษย์มีวินัย ความประพฤติ ตามที่ผู้นำต้องการสังคมที่ดีจะต้องมีชีวิตไปในแนวทางเดียวกัน โดยละทิ้งค่านิยมอื่น ๆ ที่ผู้นำไม่ต้องการให้หมดสิ้น ซึ่งต่างกับสังคมประชาธิปไตยที่กำหนดให้มีหลาย ๆ กลุ่มหรือกลุ่มหลากหลายมีพรรคการเมืองหลายพรรค เป็นต้น

(2) ต้องมีการควบคุมทางสังคม รัฐเผด็จการจะควบคุมสิทธิเสรีภาพให้มากที่สุด จะไม่ยอมให้ใช้สิทธิหรือเสรีภาพใด ๆ ขัดขวางเจตนารมณ์ของผู้นำเป็นอันขาด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้จึงต้องนำเอาวิธีการควบคุมสังคมมาใช้ ด้วยการลิดรอนอำนาจและฐานะของผู้ที่ถูกสงสัยว่าจะเป็นภยันตรายทางการเมือง (Gliksman, 1964:61) ประเทศเผด็จการจะไม่ยอมเสี่ยงใด ๆ ทั้งสิ้นที่จะทำให้การปกครองของเขาต้องถูกกวาดล้าง ถ้าสงสัยว่ามีผู้คิดร้าย กลุ่มผู้ถูกสงสัยจะถูกกำจัดอย่างรุนแรงเฉียบขาดทันที ไม่มีการยกผลประโยชน์ให้กับจำเลยในกรณีเป็นแค่ผู้ต้องสงสัย แต่กลับให้ศาลมีขอบเขตลงโทษอย่างกว้างขวางไม่เปิดโอกาสให้จำเลยแก้ตัวได้มากพอสมเหตุผล เปิดโอกาสให้ฝ่ายบริหารมีอำนาจพิเศษเนรเทศ กักขังในค่าย และพิจารณาคดีโดยลับได้ โดยผู้ถูกกล่าวหาไม่มีทางรู้ การกระทำดังกล่าวถือได้ว่าผิดหลักการของสิทธิมนุษยชน แต่ประเทศเผด็จการก็ทำเพื่อสร้างระบบความกลัวให้แก่ประชาชน ให้ประชาชนยอมปฏิบัติตามความต้องการของรัฐ

(3) หลักของความลี้ลับ เผด็จการนิยมยกย่องเชิดชูความลี้ลับอำนาจพิเศษบ้างก็ถือว่าตัวผู้นำของตนวิเศษ บ้างก็ถือว่าสายเลือดของเผ่าตนวิเศษ ฯลฯ ถือว่ามนุษย์

เกิดมาเพื่อรัฐ ดังนั้นถ้ารัฐปรารถนาสิ่งใดแล้วเป็นหน้าที่ที่ประชาชนจะต้องตอบสนองความต้องการของรัฐ (ตัวผู้นำ) อยู่เหนือสิ่งอื่นใดทั้งหมด

(4) หลักแห่งการปกครองโดยชนชั้นนำ ระบอบเผด็จการแบ่งชนชั้นนำออกเป็นผู้นำที่เป็นประมุขกับสมุนผู้แวดล้อมรับใช้ใกล้ชิดประมุขชนชั้นนำเท่านั้นที่จะเป็นผู้ปกครองประชาชนมีหน้าที่คอยรับคำบัญชาการ ชนชั้นนำจะปกครองโดยคำนึงถึงสิ่งที่รัฐต้องการมิใช่ความยินยอมพร้อมใจของประชาชน เพราะถือว่าประชาชนมีหน้าที่คอยรับใช้ประเทศชาติ

ผู้นำเป็นผู้กำหนดนโยบายของชาติ สมุนที่แวดล้อมของผู้นำจะต้องมีความสามารถที่จะนำนโยบายไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายให้ได้โดยไม่คำนึงถึงความทุกข์ยากของราษฎร เพราะเขารับผิดชอบโดยตรงต่อผู้นำมิใช่รับผิดชอบต่อราษฎร เช่นระบอบประชาธิปไตย

(5) หลักการใช้สื่อสารมวลชนให้เป็นประโยชน์ในการโฆษณาชวนเชื่ออุดมการของผู้นำ มีความศรัทธาในตัวผู้นำและมีความภักดีต่อผู้นำ สื่อสารมวลชนเป็นทางเดินของคำสั่งและความปรารถนาของผู้นำไปสู่ประชาชนเท่านั้น ไม่ต้องการให้มีไว้เพื่อสะท้อนความคิดความต้องการของประชาชนไปสู่ยังผู้นำเหมือนระบบประชาธิปไตย

(6) บุคคลที่ระบบเผด็จการถือว่าอยู่ในข่ายที่ไม่น่าไว้วางใจ ต้องติดตามดูพฤติกรรมต่าง ๆ และอาจถูกกำจัดลงได้ง่าย ๆ เพราะถือว่าเป็นศัตรูต่อสถาบันเผด็จการ คือ -

6.1 ผู้ที่มีความเชื่อนิยมชมชอบหรือปฏิบัติตามลัทธิการเมืองอื่น ๆ นอกเหนือไปจากระบบการปกครองที่ผู้นำต้องการหรือปรารถนา

6.2 ความผูกพันทางครอบครัว หมายถึงผู้ที่มีความสัมพันธ์กับผู้ที่เป็นศัตรูทางการเมือง ระบบเผด็จการถือว่าบุคคลเหล่านี้น่าจะเป็นศัตรูเหมือนกันด้วย ถือว่าเป็นบุคคลที่เป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐในโอกาสภายหน้า เพราะความผูกพันในด้านครอบครัวจะเชื่อมโยงให้มีการพยาบาทเกิดขึ้นได้

6.3 ผู้ที่เสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ชนชั้นสูงที่สูญเสียบทบาทและสถานภาพ หรือผู้ที่ต้องสูญเสียผลประโยชน์จากการปกครองของผู้นำ ระบบเผด็จการคาดว่าบุคคลเหล่านี้อาจทำลายระบบเพื่อเรียกร้องผลประโยชน์กลับคืนมาก็ได้ บุคคล

เหล่านี้จึงอยู่ในพวกที่อาจจะถูกกวาดล้าง

6.4 กลุ่มชนหรือเผ่าพันธุ์บางพวกที่มีลักษณะกระด้าง แข็งข้อ ต่อการปกครองของผู้นำ เช่นชาวยิวในสายตาของเยอรมันสมัยนาซีเรืองอำนาจ

6.5 ผู้ที่ติดต่อสัมพันธ์กับต่างประเทศบางคนอาจจะตกอยู่ในข่ายสงสัย เพราะอาจจะรับเอาระบบการปกครองอื่นใดที่เป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐเผด็จการได้

ปัญหาของระบบเผด็จการในโลกปัจจุบันที่สำคัญประการหนึ่งคือ บุคคลจำนวนไม่น้อยที่มีความเชื่อว่า ระบบเผด็จการเป็นวิธีลัดวงจรประวัติศาสตร์ไปสู่การทำให้ประเทศก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว เป็นระบบการปกครองที่มีประสิทธิภาพสูง ถูกต้อง เหมาะสมในการสร้างชาติที่ดี ความคิดเช่นนี้มักเกิดกับประเทศด้อยพัฒนาภายในมีแต่ปัญหาต่าง ๆ ที่เรื้อรังทับถมกันมานานแก้ไม่ตก เช่นปัญหาความยากจน รายได้ของชาติต่ำ การศึกษาไม่ดีพอ ถูกเอารัดเอาเปรียบจากต่างชาติ การพัฒนาประเทศทำได้อย่างเชื่องช้า สภาพการเช่นนี้ทำให้ระบบเผด็จการซึ่งยึดถือหลักรวดเร็ว บังคับระดมสรรพกำลังด้วยการบังคับเข้มงวดพัฒนาให้ได้ผลอย่างเต็มที่ ถึงแม้ว่าการกระทำดังกล่าวจะกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนบ้าง แต่ก็ไม่สู้จะมีการคัดค้านขัดขวางเท่าใดนัก เพราะประชาชนพอใจที่จะสลัดตัวเองให้หลุดพ้นจากวงจรแห่งความยากจนด้วยพัฒนาจากในอดีตก้าวไปสู่อนาคตด้วยความเชื่อมั่นในวิถีทางระบบเผด็จการที่ผู้นำจะนำพาไปเข้าทำนองเชื่อผู้นำชาติเจริญ

พิจารณาในแง่ผู้นำระบบเผด็จการแพร่หลายเพราะระบบนี้ทำให้ผู้นำมีอำนาจมั่นคงยืนนาน คือมีการผูกขาดอำนาจได้ดีกว่าระบบประชาธิปไตยที่ผู้นำมีวาระการดำรงตำแหน่งที่แน่นอน ในประเด็นปัญหาพฤติกรรมการบริหาร ผู้นำเผด็จการถือว่าไม่มีการทำผิด สื่อสารมวลชนใด ๆ จะวิพากษ์วิจารณ์ไม่ได้ตราบเท่าที่ยังมีอำนาจอยู่ ตรงกันข้ามกับระบบประชาธิปไตยที่เปิดโอกาสให้มีเสรีภาพในการพูดการเขียนอย่างเต็มที่

การปกครองระบบเผด็จการถือว่าประชาชนต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้นำที่สั่งมาจากเบื้องบนประการเดียว ประชาชนมีหน้าที่สนองตอบเจตนารมณ์ของรัฐ ต้องเสียสละ

ทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อความก้าวหน้าของรัฐ หลักการเช่นนี้ทำให้เกิดช่องทางกลุ่มบุคคลที่มีเจตนามิชอบ แต่มีความรู้ความสามารถความเข้าใจที่จะนำอุดมการเผด็จการมาใช้กับประชาชนที่ขาดความรู้ความเข้าใจ แสวงหาผลประโยชน์ทางการเมือง และครองอำนาจทางการเมืองต่อไปเรื่อย ๆ

เผด็จการแม้จะต่างกับประชาธิปไตยทั้งในด้านปรัชญา เป้าหมายและค่านิยม เพราะเผด็จการเน้นความสำคัญของผู้นำมากกว่าประชาชน ในขณะที่ระบบประชาธิปไตยนั้นถือว่ารัฐและผู้นำมีหน้าที่บริการแก่ประชาชนของทั้งรัฐ เพราะอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนมิใช่ของผู้นำ บ่อยครั้งที่ระบบเผด็จการนำเอาวิธีการประชาธิปไตยไปใช้ แต่เพียงรูปแบบมิใช่เนื้อหาสาระข้อเท็จจริง การศึกษาระบบเผด็จการจึงต้องกระทำอย่างรอบคอบคู่ควบกับประชาธิปไตย จึงวินิจฉัยลงไปได้ว่าเป็นระบบใดกันแน่

ระบบเศรษฐกิจแบบเผด็จการ

ลักษณะของระบบเศรษฐกิจเผด็จการ เป็นระบบเศรษฐกิจที่เคารพในกรรมสิทธิ์ของเอกชนในทรัพย์สินและปัจจัยการผลิต แต่การจำหน่ายจ่ายแจกปัจจัยการผลิตไม่ดำเนินไปตามกลไกของราคาตลาดแบบเศรษฐกิจเสรีทุนนิยม แต่เป็นไปตามคำสั่งขององค์การวางแผนส่วนกลางของรัฐบาล ระบบเศรษฐกิจแบบเผด็จการอาจจะมีเรียกว่า ทุนนิยมแบบบังคับ (authoritarian capitalism) หรือระบบเศรษฐกิจแบบฟาสซิสม์ (The fascist economy) มีลักษณะที่สำคัญดังนี้คือ

ก. เคารพในสิทธิของเอกชน สินค้าบริโภคอุปโภคปัจจัยในการผลิตต่างเป็นของเอกชนได้ ระบบเศรษฐกิจแบบนี้ไม่ต้องการให้ปัจจัยการผลิตเป็นของรัฐ หรือของกรรมกร เช่นคอมมิวนิสต์ แต่ผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตก็ไม่สามารถจะผลิตอะไรได้โดยเสรีเท่ากับระบบเศรษฐกิจเสรี เพราะรัฐมีการควบคุมการใช้ปัจจัยการผลิตอย่างใกล้ชิด

ข. เสรีภาพของกรรมกรและอธิปไตยผู้บริโภคถูกจำกัด เหตุที่เสรีภาพของผู้ทำงานถูกจำกัด เพราะรัฐเป็นผู้วางแผนการใช้แรงงานในหน่วยการผลิตทั้งหมด จัดสรรแรงงานให้แต่ละอุตสาหกรรมตามความต้องการของการผลิตของรัฐ กรรมกรในระบบ

เศรษฐกิจนี้ไม่มีสิทธินัดหยุดงาน ไม่มีสหบาลกรรมกร แต่มีคณะกรรมการที่ประกอบด้วยนายจ้างและกรรมกรที่เรียกว่า ซินดิเคท (syndicate) ในอุตสาหกรรมแต่ละชนิดเป็นผู้กำหนดอัตราค่าจ้าง ชั่วโมงทำงาน สภาพแวดล้อมการทำงาน หากมีข้อพิพาทต้องขึ้นศาลแรงงาน (Labour court) รัฐยินยอมให้เกิดการพิพาทแรงงานได้ แต่การพิพาทนั้นจะต้องไม่ก่อให้เกิดการชะงักงันทางเศรษฐกิจ การนัดหยุดงานของนายจ้างและลูกจ้างถือว่าผิดกฎหมาย ปกติศาลแรงงานจะพิพากษาโดยยึดหลักผลประโยชน์ของชาติเป็นใหญ่

อธิปไตยของผู้บริโภคถูกจำกัดเพราะหน่วยผลิตทำการผลิตตามคำสั่งขององค์การกลาง ว่าจะผลิตสิ่งใดในปริมาณเท่าใด มิได้ผลิตตามกลไกแห่งราคาตลาด ผู้บริโภคยังคงมีอธิปไตยในการเลือกซื้อ รัฐบาลมักทำการโฆษณาเพื่อชักจูงโน้มน้าวให้ผู้บริโภคเห็นด้วยที่ทำการผลิตสินค้าใดในจำนวนเท่าใด โดยมีข้ออ้างที่สำคัญก็คือ เพื่อเตรียมผลิตอาวุธให้ใช้ในสงคราม

ค. เป็นระบบเศรษฐกิจที่รับใช้ทหารและการเมือง ลัทธิเผด็จการทางการเมือง เช่นลัทธิฟาสซิสม์นั้น ถือผลประโยชน์ของชาติเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด รัฐเป็นจุดหมายปลายทาง เอกชนเป็นเครื่องมือของรัฐ ฟาสซิสม์บูชารัฐ ชาตินิยมรุนแรง จุดหมายสูงสุดในทางการผลิตมิใช่กำไรสูงสุด แต่เพื่อสนองจุดหมายทางการเมืองและรัฐ ดังนั้นเศรษฐกิจระบบนี้จึงมีการแจกจ่ายทรัพยากรไม่สมเหตุผลในทางเศรษฐกิจนัก เนื่องจากลัทธินี้นิยมการทำสงครามจึงนิยมลงทุนเพื่อกิจการทางการทหาร เน้นหลักการเศรษฐกิจยามสงคราม (war economy) ทั้ง ๆ ที่อยู่ในยามปกติมีสันติภาพ เน้นเกียรติภูมิของชาติสินค้าบางอย่างแม้จะผลิตเองราคาจะสูงกว่าสั่งมาจากต่างประเทศก็ยังทำการผลิตทั้ง ๆ ที่ราคาแพง ถือเป็นการกระทำเพื่อรักษาเกียรติภูมิ ไม่นิยมทำการค้าระหว่างประเทศ แต่นิยมการเพิ่มประชากร

ง. ลักษณะตลาดของเศรษฐกิจระบบเผด็จการ ระบบเศรษฐกิจนี้เป็นระบบที่รัฐและผู้นำในอุตสาหกรรมร่วมมือกัน นายทุนและนักอุตสาหกรรมที่สำคัญที่ได้รับอนุเคราะห์กำไรจากรัฐบาล รัฐบาลจะได้สินค้าตามที่ตนปรารถนาจากนายทุนเป็นการ

ตอบแทน กล่าวคือ รัฐจะสนับสนุนการผลิตของนายทุนขนาดใหญ่ด้วยการให้กู้ยืมเงินทุน และจัดหาปัจจัยในการผลิตให้ รัฐสนับสนุนให้ตั้งกลุ่มของผู้ผลิต (corporation) ในแต่ละอุตสาหกรรมที่สำคัญ ๆ และอุดหนุนโดยหลักการดังกล่าว กลุ่มผู้ผลิตจะต้องผลิตสินค้าตามความต้องการของรัฐเป็นการตอบแทน เป็นการร่วมมือซึ่งกันและกัน

ระบบเศรษฐกิจเผด็จการเช่นของเยอรมันและอิตาลีสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นตัวอย่าง สองชาตินี้เป็นระบบเผด็จการที่ระดมทรัพยากรเพื่อเตรียมทำสงครามกลไกแห่งราคาตลาดไม่สามารถจะเคลื่อนย้ายทรัพยากรปัจจัยการผลิตตามที่ชาติต้องการได้ทันท่วงที การใช้เผด็จการทางเศรษฐกิจโดยออกคำสั่งอย่างเด็ดขาดอ้างความจำเป็นของชาติและการเตรียมพร้อมเพื่อการสงครามเป็นหลัก ในทางการเมืองลัทธิเผด็จการฟาสซิสม์เป็นระบบของนายทุนชนชั้นกลางและเจ้าของที่ดินที่กลัวระบบคอมมิวนิสต์มาก ถึงกับยอมเสียสละการปกครองประชาชนโดยหันมายอมรับและสนับสนุนระบบฟาสซิสม์ ระบบฟาสซิสม์เป็นระบบที่เป็นปฏิปักษ์ทั้งสังคมนิยมและประชาธิปไตย

ระบบเศรษฐกิจแบบเผด็จการ เป็นระบบละเลยคุณค่าทางเศรษฐกิจที่แท้จริงใช้ระบบเศรษฐกิจเพื่อรับใช้ทหารและการเมือง ข้อเสียอีกประการหนึ่งคือระบบเศรษฐกิจนี้พยายามรักษาความไม่เท่าเทียมกันในรายได้เอาไว้ นักอุตสาหกรรมนายทุนใหญ่ปกติก็มีรายได้สูงอยู่แล้ว เมื่อรวมกันเป็นกลุ่มยิ่งมีโอกาสรับการสนับสนุนจากรัฐ มีรายได้สูงมากขึ้นอีก ในขณะที่กรรมกรมีรายได้ต่ำ ทำให้เกิดช่องว่างมากกว่าระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมเสียอีก ฟาสซิสม์ยึดถือปรัชญาที่นำโดยผู้มีความสามารถจำนวนน้อย (elite) ปรัชญาของ Nietzsche ซึ่งเน้นความไม่เท่าเทียมกันของมนุษย์ได้รับการยอมรับนับถือเป็นหลักการของฟาสซิสม์

ระบบฟาสซิสม์ก่อตัวขึ้นจากความพยายามของกลุ่มเจ้าของที่ดิน และนายจ้างเพื่อต่อต้านการคุกคามของกรรมกร กำไรจากธุรกิจจะถูกนำไปลงทุนต่อไปเพื่อขยายงานตามที่รัฐต้องการให้ขยาย โดยไม่ยอมนำกำไรนั้นไปแบ่งปันให้กรรมกร ค่าจ้างของกรรมกรแทบจะคงที่ในขณะที่พวกนายทุนมีกำไรเพิ่มขึ้นอยู่ตลอดเวลา ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมยังเพิ่มมากขึ้นทุกที ฟาสซิสม์พยายามปิดบังกลบเกลื่อนความไม่เหมาะสมนี้โดยการชักนำให้กลุ่มกรรมกรเห็นว่าผลประโยชน์ของชาติเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ปลุกลัทธิ

ชาตินิยมให้ทุกคนเชื่อว่านายทุนเจ้าของที่ดิน กรรมกร ต้องร่วมใจกันสามัคคีโดยมีแรงชาตินิยมเป็นเครื่องยึด คัตรูที่อยู่นอกชาติเป็นคัตรูที่สำคัญเป็นอันตรายต่อชาติบ้านเมืองมากกว่าความเป็นคัตรูระหว่างกันเองภายในชาติ

ระบบเศรษฐกิจนาซีเยอรมันนี เยอรมันแบ่งกิจการของเศรษฐกิจออกเป็น 3 องค์การใหญ่ ๆ คือ.-

1. องค์กรเกษตรกรรม ผู้ที่เป็นสมาชิกองค์กรนี้ได้แก่ ชาวนาทุกคน, ผู้มีอาชีพเลี้ยงสัตว์ การป่าไม้ และการจับปลา มีสาขาอยู่ในภูมิภาคและท้องถิ่น มีประธานองค์กรคือรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร

2. องค์กรด้านอุตสาหกรรมและการค้า องค์กรนี้มีสมาชิกประกอบด้วยนายจ้างทุกคน ผู้จัดการวิสาหกิจของรัฐเป็นสมาชิก องค์กรนี้อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ

3. องค์กรแนวกรรมกร มีกรรมกรทุกคนเป็นสมาชิก มีตัวแทนนายจ้างเข้ามาร่วมประชุมด้วย แนวร่วมกรรมกรมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นที่เสนอข้อเรียกร้องของกรรมกร และการประนีประนอมข้อพิพาทแรงงานกับนายจ้างด้วย ถ้ายังตกลงกันไม่ได้ก็จะส่งเรื่องไปที่คณะกรรมการแรงงาน (Labour trustee) ซึ่งมีอยู่ทุกเขตเป็นผู้พิจารณาชี้ขาดข้อพิพาทแรงงานคล้ายศาลแรงงาน สำหรับองค์การอื่น ๆ อีกสององค์กรคือ องค์กรขนส่ง และองค์กรหัตกรรมด้วยมือ ซึ่งองค์กรทุกองค์กรดังกล่าว รัฐเข้าแทรกแซงได้ตามที่รัฐต้องการ ตามลัทธิเผด็จการ

ระบบเศรษฐกิจฟาสซิสม์ของอิตาลี มีกฎหมายแรงงาน(The Labour Charter) 1927 มาตรา 1 กำหนดว่า:- ชาติอิตาเลียนเป็นองค์กรที่มีชีวิตซึ่งมีจุดหมายปลายทางมีชีวิตและวิถีทางซึ่งใหญ่ยิ่งสำคัญกว่าเอกชนหรือกลุ่มของเอกชน ซึ่งประกอบเป็นชาติในการดำเนินการได้แบ่งงานออกเป็นหน่วยงานทางศีลธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ : ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้รวมกันและเป็นจริงขึ้นมาได้ในรัฐฟาสซิสม์ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2512 :20)

สรุปได้ว่าเศรษฐกิจฟาสซิสม์ของอิตาลีนั้นสนับสนุนการมีกรรมสิทธิของเอกชน และยินยอมให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการผลิต แต่ว่าต้องจำหน่ายจ่ายแจกทรัพยากรการผลิตตามความต้องการของรัฐ และเอกชนต้องผลิตตามความต้องการของรัฐ การผลิตใดในปริมาณเท่าไร รัฐเป็นผู้กำหนดมิใช่กลไกของราคาตลาดเป็นผู้กำหนด เช่นลัทธิเศรษฐกิจในระบบเสรีนิยมทั่วไป

เสรีนิยม (Liberalism)

ลัทธิการเมืองแบบประชาธิปไตยซึ่งเป็นแม่บทของการปกครองในกลุ่มประเทศตะวันตกนั้นมีความหมายกว้างขวางมาก ฉะนั้นในทางปฏิบัติจึงมีการแบ่งประชาธิปไตยออกเป็นอย่างกว้าง ๆ เป็น เสรีนิยม และ สังคมนิยม ซึ่งสองระบบที่แบ่งนี้มีรายละเอียดส่วนย่อยต่างกัน แต่หลักกว้าง ๆ เหมือนกันนั่นคือ ต้องการให้ประชาชนมีอำนาจทางการเมืองและการปกครอง (จรูญ สุภาพ,2519:37)

มีบางคนเข้าใจว่าสังคมนิยมต้องเป็นรูปแบบการปกครองของฝ่ายซ้าย เช่นคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้เพราะว่าลัทธิคอมมิวนิสต์มักอ้างว่า ขั้นตอนที่ก่อนจะก้าวเข้าสู่ระบบคอมมิวนิสต์ที่สมบูรณ์นั้นก็คือ ระบอบสังคมนิยม ประเทศคอมมิวนิสต์ก็เรียกตัวเองว่า สังคมนิยมเช่น สหภาพสาธารณรัฐโซเวียตโซเชียลิสต์ เป็นต้น สังคมนิยมในทัศนะของคอมมิวนิสต์นั้นคือ ระบอบการปกครองที่พรรคคอมมิวนิสต์เท่านั้นที่จะมีสิทธิ์เป็นผู้ปกครอง เพราะพรรคคอมมิวนิสต์เป็นผู้ปกป้องผลประโยชน์ของกรรมาชน แต่ตามหลักรัฐศาสตร์ทั่วไปถือว่าสังคมนิยมเป็นระบบปกครองย่อยระบบหนึ่งของประชาธิปไตย

เสรีนิยมกับการจำกัดเสรีภาพ

การจำกัดเสรีภาพใด ๆ ของปัจเจกชนควรกระทำได้ต่อเมื่อการคุ้มครองมนุษยชาติเท่านั้น คือเพื่อป้องกันมิให้ใช้เสรีภาพจนเป็นอันตรายต่อผู้อื่นเท่านั้น แต่ถ้าการจำกัดเสรีภาพเพื่อตัวเองไม่ควรทำ เพราะปัจเจกชนควรมีอิสระ มีอธิปัตย์ในเรื่องที่เกี่ยวกับตัวเขาเองอย่างเต็มที่ ทั้งร่างกายและจิตใจ มีข้อยกเว้นเฉพาะในกรณีของผู้เยาว์เท่านั้น ถ้าสังคมเห็นว่าคนหนึ่งคนใดกระทำการที่เสียผลประโยชน์ของเขาเอง สังคมมีสิทธิตักเตือน แนะนำ ชักจูงได้ แต่การตัดสินใจขั้นสุดท้ายจะต้องอยู่ที่บุคคลนั้นเอง เพราะพวกเสรีนิยมถือว่าการเข้าแทรกเสรีภาพของผู้อื่นนั้นเป็นความเลวร้ายมากกว่าการตัดสินใจผิดมากนัก

เสรีนิยม

อาจจะแบ่งออกกว้าง ๆ ได้ สองประการคือ เสรีนิยมยุคเก่าเรียกว่าพวกอนุรักษ์

นิยม และเสรีนิยมแบบใหม่ เสรีนิยมทั้งสองแบบนี้มีหลักการแตกต่างกันบ้างเช่น เสรีนิยมแบบเก่าถือ เอาการตีความหมายเสรีภาพอย่างกว้าง ๆ กล่าวคือให้ประชาชนมีเสรีภาพอย่างเต็มที่ ต่อต้านการแทรกแซงใด ๆ จากรัฐบาล แม้แต่การช่วยเหลือประชาชนก็ถือว่ารัฐบาลละเมิดสิทธิของประชาชน การกระทำใด ๆ ที่เป็นการจำกัดเสรีภาพของประชาชนถือว่าเป็นการไม่ดีทั้งนั้น แต่พวกเสรีนิยมยุคใหม่ยอมรับนับถือว่าเสรีภาพของมนุษย์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นหัวใจของการเมืองการปกครอง แต่ต้องเป็นเสรีภาพที่มีขอบเขตเหมาะสม และสามารถนำไปปฏิบัติแล้วบังเกิดผลดี

เสรีนิยมเท่าที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้ไม่มีสูตรแน่นอนตายตัว ความหมายของเสรีนิยมก็ให้คำจำกัดความเอาตามความพอใจและสอดคล้องกับสิทธิการปกครองของตน เช่น คอมมิวนิสต์ก็ตีความหมายของเสรีนิยมไปอย่างหนึ่ง ฟาสซิสม์ นาซีก็ตีความหมายของเสรีนิยมไปอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความหมายต่างไปในแต่ละชุมชน แต่มีหลักการคล้าย ๆ กันอยู่สองประการคือประเทศต่างก็มุ่งให้ประชาชนมีเสรีภาพทั้งการเมืองและเศรษฐกิจ ถือว่าเสรีภาพทั้งสองประการนี้เปรียบประดุจเอกลักษณ์ของเสรีนิยม

หลักการกว้าง ๆ ของเสรีนิยมมี ดังนี้คือ (จรูญ สุภาพ, 2519:38 - 39)

(1) นิยมเสรีภาพ ถือว่าเสรีภาพเป็นสิ่งติดตัวมาแต่กำเนิดจะถูกละเมิดไม่ได้

(2) เสรีภาพที่สำคัญคือเสรีภาพในชีวิต ทรัพย์สิน ร่างกาย ความคิดเห็นและเสรีภาพทางการเมือง

(3) รัฐต้องไม่แทรกแซงและจำกัดเสรีภาพของประชาชนโดยเฉพาะเสรีภาพทางทรัพย์สิน เศรษฐกิจ และการเมือง

(4) พวกอนุรักษ์นิยมเชื่อว่าการปล่อยให้มนุษย์อยู่อย่างเสรี ธรรมชาติจะกำหนดความเป็นไปของมนุษย์เอง

(5) รัฐบาลควรมีอำนาจจำกัดเฉพาะที่จำเป็นเท่านั้น เช่น การป้องกันประเทศ ป้องกันอาชญากรรม และการควบคุมนิติกรรมระหว่างบุคคล

(6) บุคคลมีเสรีภาพในการประกอบการใด ๆ ทางเศรษฐกิจ เช่นการลงทุน การจำหน่ายจ่ายแจก

(7) การเมืองจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจได้ก็เฉพาะที่จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น เช่นการให้ความคุ้มครองกิจการและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประชาชนทั่ว ๆ ไป

(8) การเมือง ประชาชนมีเสรีภาพเต็มที่ในการปกครองตนเอง ประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตย และเป็นเจ้าของอธิปไตยอย่างเต็มที่

ข้อดีของเสรีนิยม

(1) ป้องกันการปกครองแบบเผด็จการ และจำกัดการขยายอำนาจของรัฐ

(2) ช่วยเผยแพร่ประชาธิปไตยในแง่ประชาชนเป็นเจ้าของประเทศ เจ้าของอำนาจอธิปไตย

(3) ส่งเสริมการแข่งขันกันอย่างเสรี

(4) ในแง่เศรษฐกิจ ก่อให้เกิดผลดีในแง่

4.1 ทำให้การพัฒนาความเจริญในด้านอุตสาหกรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว

4.2 วิทยาการต่าง ๆ เจริญก้าวหน้า

4.3 ขยายการลงทุน

4.4 ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เกิดขึ้นมาสร้างความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์

4.5 เศรษฐกิจก้าวหน้าเกิดมหานครใหญ่ ๆ ขึ้นทั่ว ๆ ไป

ผลเสีย

(1) ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างชนชั้น คือชนชั้นมั่งมีและยากจน

(2) ประชาชนจำนวนน้อยมั่งคั่งได้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจมาก แต่ประชาชนจำนวนมากกลายเป็นผู้ยากจนขาดหลักประกันในการดำรงชีวิต

(3) เกิดแหล่งเสื่อมโทรมตามมากับการพัฒนาอุตสาหกรรม

(4) เกิดภาวะแวดล้อมเป็นพิษ ตามมากับความละโมภและเห็นแก่ได้ของนายทุน

จากผลเสียดังกล่าว พวกเสรีนิยมยุคใหม่จึงมองแง่การปฏิบัติจะต้องต่างไปจากทฤษฎีที่แท้จริงของหลักการเสรีนิยม เพื่อบรรเทาข้อบกพร่องดังกล่าวให้ลดลงไป เสรีนิยมสมัยใหม่ยอมรับการแทรกแซงจากรัฐในบางกรณี เช่นการขจัดการเอารัดเอาเปรียบกันให้ลดน้อยลง เพิ่มหลักสวัสดิการให้แก่ผู้ยากไร้ให้สามารถประทังชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขพอประมาณ ประเทศเสรีนิยมเช่นอเมริกาเองก็รับเอาหลักการนี้เช่นกัน เสรีนิยมยุคใหม่จึงมีลักษณะ ดังนี้คือ

(1) รัฐบาลต้องรับผิดชอบต่อทุกข์ยากของประชาชนในกรณีเศรษฐกิจตกต่ำ

(2) รัฐต้องให้ความคุ้มครองทั้งอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมอย่างพอเพียงกัน

(3) ควรให้มีการร่วมมือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ มิใช่แข่งขันกันอย่างเสรีจนเกิดจองล้างผลาญซึ่งกันและกัน

(4) การแก้ปัญหาต่าง ๆ ต้องแก้โดยวิถีทางประชาธิปไตย ไม่ใช่ปฏิวัติ

(5) รัฐต้องเพิ่มอำนาจและภาระกิจขึ้นตามควรให้เหมาะสมกับสังคม

เสรีนิยมยุคใหม่จึงแตกต่างไปจากหลักการดั้งเดิมของเสรีนิยมยุคเก่า ข้อแตกต่างที่สำคัญคือการยอมรับอำนาจการแทรกแซงจากรัฐเพิ่มขึ้น เพื่อให้เกิดดุลยภาพทางสังคม ขจัดการเอารัดเอาเปรียบ และช่วยเหลือให้สวัสดิการแก่ผู้ยากไร้

เสรีนิยมโดยทั่ว ๆ ไปต้องการให้มีเสรีภาพทางเศรษฐกิจสังคมการเมือง ส่งเสริมยกย่องคุณค่าของคนให้มีสิทธิที่จะดำเนินการใด ๆ ได้ตามที่คิดว่าจะได้ผลประโยชน์ตอบแทนสูงสุด รัฐมีหน้าที่จำกัดอยู่แต่คอยคุ้มครองพิทักษ์ปกป้องชีวิตและเสรีภาพของบุคคลให้พ้นจากการรุกรานของรัฐอื่น ในแง่เศรษฐกิจยินดีให้เอกชนเป็นเจ้าของและปัจจัยการผลิตทุกอย่าง ให้เสรีภาพในการผลิตทุกประการ เปิดโอกาสให้แข่งขันกันอย่างเต็มที่ ทำให้เศรษฐกิจเจริญรุดหน้า เทคโนโลยีต่าง ๆ ได้รับการพัฒนาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น ผู้บริโภคก็มีเสรีภาพในการซื้อสินค้าและบริการได้อย่างเต็มที่ สังคมที่ดีควรเป็นสังคมที่ต้องยอมรับให้มนุษย์ได้มีเสรีภาพที่จะใช้ปัญญาของเขาได้อย่างดีที่สุด มนุษย์ควรอยู่ด้วยมีเสรีภาพที่จะเลือกปฏิบัติในสิ่งที่เขาเห็นว่าดีที่สุด จึงจะถือได้ว่ามีชีวิตอยู่อย่างมีเกียรติ เพราะการมีชีวิตอยู่และคอยปฏิบัติตามประเพณี ตามที่บุคคลอื่นเลือกแผน

การดำรงชีวิตให้นั้นดูก็ไม่ต่างไปจากสิ่งที่ทำตามคำสั่งได้เท่านั้นเอง (Ebenatein 1954:191)

ในแง่เศรษฐกิจ

เศรษฐกิจแบบเสรีนิยมคือเศรษฐกิจที่มีขนาดเล็กจำนวนแข่งขันกันอย่างมีอิสระซึ่งน่าจะไม่มีอยู่ในโลกของความจริง ระบบเศรษฐกิจปัจจุบันนี้มีลักษณะไม่ใช่แข่งขันกันอย่างเสรีแต่มีลักษณะผูกขาด ทุนอยู่ในมือของชนกลุ่มน้อยกลายเป็นระบบนายทุน มิใช่ระบบเสรีนิยม ระบบเสรีนิยมกับระบบนายทุนเป็นคนละแบบ แต่นายทุนชอบอ้างเอาระบบเสรีนิยมบังหน้า กล่าวคือสำหรับนายทุนเสรีนิยมหมายถึงการปล่อยให้ทำอะไรตามใจชอบ (Laissez faire) ห้ามรัฐบาลเข้ามายุ่งเกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ปล่อยให้นายทุนหากำไร ปล่อยให้นายทุนผูกขาดและปล่อยให้ความไม่เท่าเทียมกันในรายได้และทรัพย์สินมีอยู่ต่อไป ไม่ต้องออกกฎหมายปฏิรูปตามที่ฝ่ายแรงงานร้องขอ ระบบนี้คือระบบนายทุนผูกขาดมิใช่ระบบเสรีนิยม (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2518:67) การที่นายทุนสามารถแอบอ้างซ่อนตัวอยู่หลังม่านเสรีนิยมเป็นประโยชน์แก่นายทุนอย่างยิ่ง เพราะนายทุนสามารถใช้ทฤษฎีของนักเสรีนิยมมาอ้างให้ความชอบธรรมแก่ธุรกิจ คือรัฐไม่ควรมาแทรกแซงกิจการต่าง ๆ ของปัจเจกชน เมื่อรัฐบาลไม่เข้ามาแทรกแซงนายทุนก็มีโอกาสขูดรีดได้มากขึ้น หลักเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมเป็นหลักของการกระจายปัจจัยการผลิต มีหน่วยเศรษฐกิจขนาดเล็กแข่งขันกันอย่างเต็มที่ ไม่มีระบบผูกขาดไม่มีอำนาจเหนือกันเหมือนระบบนายทุนด้วย

การเปรียบเทียบเสรีนิยมกับสังคมนิยม

ประเด็นปัญหา	เสรีนิยม	สังคมนิยม
ความรับผิดชอบเกี่ยวกับสวัสดิการ	ทุกคนควรรับผิดชอบสวัสดิการของตนเอง	รัฐต่างหากเป็นผู้ให้ประกันทางสวัสดิการ
การแข่งขันกันทางเศรษฐกิจ	รัฐบาลสนับสนุนให้แข่งขันกันเต็มที่	ไม่สนับสนุนให้มีการแข่งขันกัน
ระบบเศรษฐกิจที่ดีที่สุดคือ	ระบบที่มีการแข่งขันกันผลิตและจำหน่ายจ่ายแจก	การแข่งขันกันก่อให้เกิดชนชั้นมากยิ่งขึ้นเป็นผลเสีย ควรยกเลิกการแข่งขันเสีย
ในด้านเสรีภาพ	นิยมเสรีภาพอย่างเต็มที่	คนไม่ควรจะแตกต่างกันมากนัก

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism) หรือระบบเศรษฐกิจธุรกิจเอกชน (private enterprise economy) ซึ่งเป็นระบบเศรษฐกิจที่หน่วยกิจกรรมทางเศรษฐกิจมีเอกชนเป็นเจ้าของ และเป็นอิสระที่จะดำเนินการผลิตการบริโภคตามกลไกแห่งราคา (price machanism) ของตลาด (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา 2512:5)

ลักษณะของเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมีดังนี้คือ

1. เคารพในถือครองกรรมสิทธิทรัพย์สินส่วนตัว (private proporty) กรรมสิทธิ์หมายถึงสิทธิที่ผู้เป็นเจ้าของจะใช้ทรัพย์สินนั้น ๆ ตามที่เจ้าของต้องการ ทำให้การจำหน่ายแจกจ่ายสินค้า การเลือกลงทุนในการผลิตหรือประกอบการใด ๆ ย่อมขึ้นอยู่กับผู้มีกรรมสิทธิ์แต่ละคนที่จะดำเนินงานของตน กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวทำให้เกิดการออมทรัพย์เพื่อนำมาลงทุน และส่งเสริมให้กลไกของการดำเนินงานตามราคาตลาดเป็นไปได้ การยอมรับสิทธิในการรับมรดกทำเป็นการส่งเสริมการถือครองทรัพย์สินส่วนตัว ถ้ายกเลิกการรับมรดกเสีย ไม่ช้าทรัพย์สินส่วนตัวก็จะกลายเป็นของรัฐไปหมด

ข้อน่าสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ กรรมสิทธิ์การเป็นเจ้าของกับการเป็นผู้จัดการผลิต ในปัจจุบันนี้อาจจะแยกกัน ในองค์การธุรกิจ ขนาดใหญ่มีผู้คนถือหุ้นมากนับเป็นพัน ๆ คน แต่การผลิตและการจำหน่ายจ่ายแจกอยู่ในมือของผู้บริหารงานเพียงไม่กี่คนที่ทำหน้าที่บริหารงานองค์การนั้น ๆ และผู้บริหารงานนั้นอาจจะถือหุ้นขององค์การนั้นไม่มากนัก

2. วางรากฐานอยู่บนการแข่งขัน (competition) การแข่งขันที่บริสุทธิ์หมายถึงการมีตลาดที่ผู้ซื้อและผู้ขายสินค้าแต่ละชนิดมีจำนวนมาก มากจนกระทั่งผู้ซื้อหรือผู้ขายเพียงรายเดียวไม่สามารถจะผูกขาดหรือทำให้ราคาของในตลาดเปลี่ยนแปลงไปได้

3. การดำเนินงานตามระบบเศรษฐกิจเป็นไปตามกลไกแห่งราคา(price mechanism) เป้าหมายของการดำเนินงานก็คือกำไรที่ยุติธรรม การที่จะผลิตหรือ

จำหน่ายจ่ายแจกสินค้าใด ๆ ปริมาณเท่าใด ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะอุปสงค์และอุปทาน (demand and supply) ไม่มีการบังคับจากองค์การกลางใด ๆ ผู้ผลิตย่อมต้องไฝ่หาวิธีการผลิตที่ประหยัดที่สุด และได้สินค้าที่มีประสิทธิภาพดีที่สุด และในปริมาณที่จะได้กำไรสูงสุดด้วย ในแง่ของผู้บริโภคย่อมจะเลือกสินค้าที่มีคุณภาพดีที่สุดตามสภาพของราคาของสินค้านั้น ๆ เพราะเป็นธรรมดาที่ผู้บริโภคย่อมต้องการซื้อสินค้าที่เขาพอใจมากที่สุดในราคาที่เขาต้องจ่ายน้อยที่สุด ดังนั้นกลไกแห่งราคาจึงเป็นทั้งเครื่องกำหนดการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจกและการเลือกซื้อ

4. การยอมรับอธิปไตยของผู้บริโภค (consumers'sovereignty) หมายถึงผู้บริโภคมีอิสระที่จะซื้อหรือไม่ซื้อสินค้าใดในปริมาณเท่าใดก็ได้ พวกสังคมนิยมมีข้อคำหนิว่าไม่มีความหมายเพราะ ผู้บริโภคนั้นถูกจำกัดด้วย รายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน อธิปไตยของผู้บริโภคจึงมีแต่เฉพาะคนรวยเท่านั้น

ในระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนั้น บุคคลย่อมมีอิสรภาพ ที่จะเลือกทำงานตามความถนัด ความสามารถ และตามสภาพตลาดแรงงานในขณะนั้น

ข้อบกพร่องของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม

ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมถูกกล่าวหาว่ามีข้อบกพร่อง ดังนี้คือ

1. ความไม่เท่าเทียมกันในแง่รายได้ ปัจจัยใดจะได้รับค่าตอบแทนเท่าใดย่อมขึ้นอยู่กับประโยชน์ที่ปัจจัยนั้นจะก่อให้เกิดขึ้น ค่าแรงงานจะสูงหรือต่ำย่อมแล้วแต่คุณภาพของแรงงานที่จะทำให้เกิดประโยชน์ขึ้นมา ประกอบกับสภาพของตลาดแรงงานนั้น ๆ ด้วย การยอมรับในเรื่องกรรมสิทธิ์ในเรื่องมรดกทำให้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมขาดความเท่าเทียมกันในเรื่องกระจายรายได้ยิ่งขึ้น เพราะจะทำให้คนรวยรวยขึ้น คนจนก็จนลงไป

2. เกิดสภาพการผูกขาด สภาพการผูกขาดย่อมเกิดขึ้นได้ในระบบธุรกิจเอกชน เช่นในกรณีที่เหลือผู้ผลิตเพียงรายเดียว หรืออาจมาจากเหตุผลทางสังคมและการเมืองบางประการ รัฐบาลหรือบุคคลในคณะรัฐบาลอาจให้อภิสิทธิ์ผูกขาดแก่โรงงานหรือธุรกิจหนึ่งใดได้ หรือผู้ผลิตเป็นเจ้าของปัจจัยสำคัญเพียงผู้เดียว ระบบธุรกิ

ที่ปราศจากการดูแลจากรัฐบาลอย่างทั่วถึงอาจนำไปสู่ระบบผูกขาดได้ ทั้งนี้เพราะระบบผูกขาดเป็นการแสวงหาผลกำไรได้ดีกว่าระบบแข่งขันอย่างเสรี

3. ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอาจจะก่อให้เกิดผลเสียทางสังคมได้ ทั้งนี้เพราะเอกชนผู้ประกอบการคำนึงถึงผลกำไรที่จะได้รับมากกว่าผลประโยชน์ที่สังคมจะได้รับ ดังจะเห็นได้จากภาวะแวดล้อมเป็นพิษ น้ำเน่า อากาศเสีย ทั้งนี้เพราะไม่พยายามตั้งหน่วยกำจัดของเสียก่อนปล่อยทิ้ง การที่โรงงานไม่ทำน้ำเสียให้ลดภาวะเสียก่อนปล่อยลงแม่น้ำ ทำให้น้ำในแม่น้ำเกิดการเน่าเสีย เป็นต้น

สรุป ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ย่อมก่อให้เกิดการจ่ายแจกทรัพยากรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามกลไกแห่งราคา ผู้ประกอบการจะแสวงหาผลกำไรโดยผลิตสิ่งที่ขายดีที่สุดในตลาดและต้นทุนในการผลิตต่ำที่สุด ผู้ผลิตจะเป็นผู้ตัดสินใจจะผลิตสินค้าใด ปริมาณเท่าใด ด้วยตัวของตัวเองซึ่งเป็นการกระจายอำนาจทางการเมืองในเรื่องเศรษฐกิจ ซึ่งต่างจากระบบเศรษฐกิจบางระบบที่จะได้กล่าวต่อไป ประเทศที่ใช้ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมนี้ได้แก่ อเมริกา เยอรมัน ญี่ปุ่น ในปัจจุบันนี้

สังคมนิยม

สังคมนิยมหมายถึงทฤษฎีการเมืองที่ต้องการให้รัฐเข้าดำเนินและเป็นเจ้าของประกอบการเศรษฐกิจบางประเภทที่กระทบกระเทือนส่วนได้ส่วนเสียของมหาชน และโดยนัยนี้ประชาชนส่วนใหญ่ย่อมจะได้หลักประกันในแง่สวัสดิการ ประเทศที่ใช้ทฤษฎีการเมืองนี้คือ ประเทศอังกฤษ หรือประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย เป็นต้น (จรูญ สุภาพ, 2512:9)

เมื่อสังคมค่อย ๆ พัฒนาเจริญขึ้นจากสภาพดั้งเดิม มนุษย์ก็ออกห่างจากสภาพธรรมชาติที่แท้จริงไปทุกที ด้วยการสะสมจนเกินความจำเป็นในลักษณะที่ก่อให้ผู้อื่นปราศจากสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ การสะสมก่อให้เกิดสิทธิส่วนบุคคลทางทรัพย์สิน ที่ดิน ก่อให้เกิดการเอารัดเอาเปรียบกันในสังคม แย่งชิง และก่อศัตรูกัน แทนที่จะให้ความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังนั้นนักสังคมนิยมกลุ่มหนึ่งจึงเสนอทางแก้ไขที่จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข ปราศจากข้อขัดแย้งที่เป็นศัตรูกัน คือการกลับไปอยู่ในสภาพธรรมชาติที่ให้ปัจจัยหลักในการผลิตเครื่องยังชีพเป็นของสังคมร่วมกัน ไม่ให้ใครถือครองเป็นกรรมสิทธิ์แต่ผู้เดียวได้

สังคมนิยมแบบอุดมคติ (Utopian Socialism)

นักสังคมนิยมแบบอุดมคตินั้นนอกจากจะส่งเสริมสนับสนุนการมีกรรมสิทธิร่วมของชุมชนโดยทั่วไปแล้ว ยังแยกประเภทออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ สองประเภทคือ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2519:108 - 120)

1. สังคมนิยมแบบอุดมคติซึ่งวาดภาพสังคมที่พึงปรารถนาเอาไว้เท่านั้น โดยไม่สนใจที่จะเสนอแนวทางที่จะช่วยให้เกิดสังคมในอุดมคตินั้น ๆ จริง ๆ แนวคิดนี้ได้แก่ สังคมนิยมของพระศรีอารย์ ไตรภูมิพระร่วงในส่วนที่เกี่ยวกับอุตตรกุรุ

กล่าวคือในอุตรกุรุทวีปนั้นมีความบริสุทธิ์มนุษย์ไม่ถูกครอบงำด้วยกิเลส ไม่มีรัฐ ไม่มีครอบครัว ไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัว มีความเป็นอยู่แบบร่วมมือกัน ไม่แก่งแย่งกัน เพราะการมีทรัพย์สินส่วนกลางที่มากอย่างล้นเหลือ (มิใช่มีอยู่อย่างจำกัดตามหลักการที่เป็นจริงในโลกปัจจุบัน) ใช้ไม่มีวันหมด คนไม่มีความจำเป็นต้องถือกรรมสิทธิ์

ใด ๆ แม้แต่ชายหญิงอยู่ร่วมกันเพียงเจ็ดวันแล้วก็จากกันโดยปราศจากพันธะใด ๆ ลูกที่เกิดมาก็ไม่จำเป็นต้องเลี้ยง เพราะธรรมชาติเลี้ยงให้เอง โตขึ้นมาก็อยู่กับธรรมชาติไม่รู้จักพ่อแม่ จึงไม่มีครอบครัว

ทรัพย์สินที่เป็นของกลางนั้นคือมีต้นกัลปพฤกษ์สูง 100 โยชน์ กว้าง 100 โยชน์ มีปริมณฑล 300 โยชน์ ใครต้องการแก้วแหวนเงินทอง อาหารใด ๆ ก็เพียงแต่ไปที่ต้นกัลปพฤกษ์นั้นแล้วนึกอธิษฐานเอาก็ได้ดังใจ

สังคมพระศรีอารย์ และสังคมอุตตรกุรุประเทศที่มีต้นกัลปพฤกษ์เป็นปัจจัยการผลิตที่มีอยู่อย่างไม่จำกัด และมีวิธีการผลิตของที่ต้องการอย่างง่าย ๆ คือกล่าวอธิษฐานก็จะได้สิ่งของตามต้องการ มนุษย์จึงไม่จำเป็นต้องครอบครองกรรมสิทธิ์ใด ๆ ปัญหาอยู่ที่ว่าสังคมนิยมแบบนี้ไม่ได้บอกวิถีทางว่าทำอย่างไรจึงจะบรรลุสู่สังคมนิยมนี้ได้ หลักการผลิตโดยต้นกัลปพฤกษ์นี้จึงเป็นเรื่องเพ้อฝันไป

สังคมนิยมแบบอุตมรัฐของเพลโต

เพลโตได้แต่งตำรารัฐศาสตรชื่ออุตมรัฐ (The Republic) ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสังคมนิยมในอดีตเอาไว้ว่า การปกครองที่ดีที่สุดคือการปกครองโดยกลุ่มผู้มีปัญญา ที่ได้รับการศึกษาอบรมมาดี มีความสามารถเด่น และผู้ปกครองต้องเป็นนักปราชญ์ที่มีลักษณะพิเศษคือ ต้องเสียสละทุกอย่างเพื่อทำให้ผู้ใต้ปกครองมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ตัวผู้ปกครองเองต้องไม่มีกรรมสิทธิ์ส่วนตัวในทรัพย์สินใด ๆ เลย ไม่มีแม้แต่ความรักและครอบครัว

ผู้ปกครองซึ่งเพลโตเรียกว่าผู้พิทักษ์ (The guardians) นั้นเป็นกลุ่มบุคคลที่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนตัวไม่ได้ แต่ก็มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินร่วมกันกล่าวคือมีผู้หญิงเป็นของกลางสำหรับชุมชน ผู้ปกครองจะถือกรรมสิทธิ์เป็นเจ้าของคนเดียวไม่ได้ เด็กที่เกิดมาก็เป็นของกลางหรือถูกนำไปเลี้ยงไว้ยังสถานเลี้ยงดูเด็กทันทีไม่ให้พ่อแม่จำลูกได้ การคัดเลือกในการสมสู่กระทำกันอย่างพิเศษเพื่อให้เด็กที่เกิดมาสืบทอดลักษณะที่ดีตามกรรมพันธุ์ ผู้แข่งกล้ามีความสามารถในการทำสงครามและการงานอื่นจะมีโอกาสในการถ่ายทอดกรรมพันธุ์ได้มากกว่าผู้อื่น ๆ

ในทัศนะของเพลโตการสร้างสังคมนิยมแบบนี้จำกัดอยู่แต่ชนชั้นปกครองเท่านั้น ส่วนชนชั้นอื่น ๆ ยังคงมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินอยู่ ทั้งนี้เพลโตเห็นว่าความขัดแย้งที่เกิดและมีผลกระทบต่อสังคมนั้นเป็นความขัดแย้งที่มาจากผู้ปกครองเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นถ้าจะมองในแง่ที่ว่าเพลโตมีความคิดแบบคอมมูนิสต์ก็เป็นคอมมิวนิสต์ในขอบเขตจำกัด (Limited Communist)

2. สังคมนิยมแบบอุดมคติ ซึ่งวาดภาพสังคมที่พึงปรารถนาเอาไว้พร้อมกับเสนอวิธีการที่จะก่อให้เกิดสังคมนิยมจริง ๆ ในทางปฏิบัติด้วย นักคิดหลักการนี้มีอาทิเช่น สังคมนิยมโดยรัฐของแซงต์ ซิมอง และชุมชนฟาลังกซ์ของชาล ฟูริเยร์

แซงต์ ซิมอง (Saint - Simon)

แซงต์ซิมอง มีความเห็นว่าโลกเราขาดอำนาจในการปกครองจิตใจมนุษย์ หรืออำนาจที่จะยึดเหนี่ยวจิตใจมนุษย์ไว้ให้มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ ศาสนาเคยได้ทำหน้าที่นี้มาก่อน แต่ภายหลังเกิดการเปลี่ยนแปลงในยุคฟื้นฟู (Reformation) ทางศาสนา สถาบันทางศาสนาเสื่อมอำนาจลงไป ควรจะได้มีการเริ่มสร้างสรรค์สังคมใหม่อยู่บนรากฐานของความร่วมมือกัน (Laidler,1968:51)

การเปลี่ยนแปลงสังคมใหม่นั้น แซงต์ ซิมอง บอกว่าจะต้องปรับให้เข้ากับความก้าวหน้าของวิทยาการสมัยใหม่ ต้องยกระดับของสังคมให้หลุดพ้นจากระบบเจ้าขุนมูลนายและความเชื่ออย่างงมงายทางศาสนา มาสู่สังคมอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ มนุษย์ควรใช้ปัญญาสร้างสังคมให้บรรลุเป้าหมายของชีวิตคือความผาสุกให้มากที่สุด โดยผู้ปกครองต้องพยายามให้มีความร่วมมือกันระหว่างทุก ๆ ฝ่าย ทุกคนต้องกระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม ไม่อยู่นิ่งเฉยหรือเป็นกาฝากสังคมเพราะเป็นการกระทำที่ไร้ประโยชน์และหนักโลก

แซงต์ ซิมอง และสานุศิษย์ของเขาเห็นว่าระบบเศรษฐกิจขณะนั้น (ค.ศ.1830) ก่อให้เกิดความแตกต่างและช่องว่างระหว่างคนมีกับคนจน คนมีจำนวนน้อยได้ผลประโยชน์จากการผลิตมาก แต่คนจนจำนวนมากต้องทำงานหนักและได้ผลตอบแทนน้อย ยิ่งปล่อยเอาไว้นานเพียงไรสังคมจะยิ่งมีปัญหาเพิ่มขึ้น ทางแก้ก็คือจะต้องมีการโอนกิจการ

อุตสาหกรรมขนาดใหญ่ของเอกชนมาให้สังคม (รัฐ) โดยเจ้าของเดิมได้ค่าตอบแทน และผู้ใช้แรงงานในอุตสาหกรรมก็ได้ค่าตอบแทนตามปริมาณงานของเขาที่ทำได้ การสืบทอดมรดกควรยกเลิกเพราะคนควรได้ค่าตอบแทนตามอัตราส่วนแรงงานเท่านั้น สังคมในทัศนะของแซงต์ ซิมอง คือสังคมสหกรณ์ ที่บริหารงานโดยผู้มีความรู้ความสามารถในเทคนิคใหม่ ๆ แซงต์ ซิมอง ยอมรับว่าโดยธรรมชาติคนเรามีความไม่เท่าเทียมกัน แต่เขาปฏิเสธการให้สิทธิที่เกิดจากฐานะและกำเหนิด .คือยกเลิกการสืบทอดมรดกและเลิกล้มกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลที่เป็นปัจจัยการผลิต หันมาสนับสนุนการใช้กรรมสิทธิ์ร่วมกันในสังคม

ฟูริเยร์ (Fourier)

ฟูริเยร์ (ค.ศ.1772 - 1837) มีความคิดว่าในสังคมหนึ่ง ๆ มีความปรารถนาอยู่ 12 ประการแบ่งออกเป็นใหญ่ ๆ คือ (Lichtheim ,1969:34)

ประเภทที่หนึ่งได้แก่ ความปรารถนาในประสาทสัมผัสทั้งห้า คือ รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส

กลุ่มที่สองคือความปรารถนาสี่ประการได้แก่ มิตรภาพ ความรัก ความผูกพันธ์ในครอบครัว และความมักใหญ่ใฝ่สูง

กลุ่มที่สามเป็นความปรารถนาเกี่ยวกับการจัดแบ่งปันผลประโยชน์คือ ความปรารถนาที่จะต้องการให้มีการวางแผนเตรียมการเอาไว้ล่วงหน้า ความปรารถนาที่จะให้สังคมเปลี่ยนแปลงในทางดี และความปรารถนาที่จะสร้างความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ฟูริเยร์ กล่าวว่าความปรารถนาทั้งสิบสองประการควรจะมีอยู่ในลักษณะผสมกลมเกลียวกันให้มากที่สุดด้วยวิธีการให้คนมาอยู่รวมกันในสังคมเล็ก ๆ ฟูริเยร์ให้ชื่อสังคมเล็ก ๆ ของเขาว่า ฟาลังซ์ (Phalanges) มาอยู่รวมกันในสถานที่เดียวกันทำงานร่วมกันตามความถนัดของแต่ละบุคคล แบ่งปันผลประโยชน์ตามความสามารถ ฟูริเยร์ เชื่อว่าวิธีนี้จะทำให้ผลผลิตส่วนรวมเพิ่มมากขึ้นถึงสี่หรือห้าเท่าตัว

ชุมชนฟาลังซ์ ยังมีระบบครอบครัวอยู่ ครอบครัวของฟาลังกซ์เป็นครอบครัวที่

คำนึงถึงความร่วมมือระหว่างครอบครัวมากกว่าผลประโยชน์เฉพาะครอบครัว ครอบครัวในฟาลังกซ์คำนึงถึงประโยชน์ของชุมชนเหนือประโยชน์ส่วนตัว ในแต่ละฟาลังกซ์มีความเป็นอยู่อย่างกลมกลืนกันมีความร่วมมือกัน อยู่ในบ้านเดียวกัน หุงหาอาหารรับทานร่วมกัน การกระทำเช่นนี้ฟูริเยร์ถือว่าจะทำให้เพิ่มผลการผลิตมากขึ้น ตรงข้ามกับหลักเศรษฐศาสตร์สมัยปัจจุบันที่กล่าวว่า การมีครอบครัวใหญ่ทำให้ผลผลิตต่ำและก่อให้เกิดความด้อยพัฒนาด้วย (ดร. ไพรัช กฤษณมิษ, 2514:5)

บล็องก์ (Blanc)

หลุยส์ บล็องก์ (Louis Blanc 1813 - 1882) มีความเห็นว่าระบบเสรีนิยมแบบปล่อยให้ต่างคนต่างทำตามใจชอบ (Laissez - Faire) นั้น ไม่ได้ช่วยให้ชีวิตคนในสังคมดีขึ้นเลย แต่กลับเป็นส่วนทำให้สังคมเกิดทุกข์ยากและการเป็นปฏิปักษ์ระหว่างคนในสังคมอีกด้วย (Lichtheim, 1968:78) บล็องก์ได้เสนอถึงความคิดของเขาว่ามนุษย์ทั้งหลายต่างก็เป็นเสมือนครอบครัวใหญ่ร่วมครอบครัวเดียวกัน รัฐควรสร้างโรงงานสำหรับชุมชน จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้และปัจจัยการผลิตต่าง ๆ ให้คนงาน กล่าวคือให้รัฐทำหน้าที่นายทุนเสียเอง เป็นธนาคารกลางสำหรับคนยากคนจน เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยากจนพึ่งตนเองไม่ได้หากไม่พึ่งรัฐบาลก็ต้องหันไปพึ่งนายทุน ดังนั้นรัฐจึงน่าจะเป็นนายทุนเสียเองดีกว่า โรงงานต่าง ๆ ของรัฐควรรวมตัวกันเข้าเป็นสหพันธ์เพื่อช่วยเหลือคนงาน แบ่งกำไรส่วนหนึ่งเป็นกองทุนสะสมเอาไว้ช่วยเหลือคนงานและประกันภัยสังคม

สรุปแนวคิดแบบสังคมอุดมคติ ไม่ว่าจะเป็นยุคพระศรีอาริย์ ไตรภูมิพระร่วง อุตตรกุรุ เพลโต้ แซงต์ ซิมอง ฟูริเยร์ หรือ บล็องก์ นั้นมีลักษณะตรงกันสองประการคือ

1. สนับสนุนให้มีกรรสิทธิ์ร่วมในทรัพย์สินแทนกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล
2. เน้นความร่วมมือระหว่างคนในสังคม

คำว่าอุดมคติที่แปลมาจาก Utopia นั้นหมายถึงภาวะในอุดมคติ หรือภาวะที่สมบูรณ์แบบ ตามปกติมักจะมีความหมายถึงสังคมหรือรัฐที่มีคุณลักษณะเพรียบพร้อมบริบูรณ์ รัฐ

หรือสังคมที่ดีพร้อมนี้ไม่อาจพบเห็นหรือปรากฏขึ้นจริง ๆ ในโลก หากเป็นแต่เพียงสิ่งที่นักปรัชญาได้วาดภาพเอาไว้ เพื่อจะเป็นแรงดลใจให้มนุษย์ได้พยายามสร้างสรรค์รัฐให้มีสภาวะใกล้เคียงกับสภาวะดังกล่าวนั้นเท่านั้น (จรูญ สุภาพ, 2512:97)

สังคมนิยมแบบประชาธิปไตย

(Democratic Socialism)

สังคมนิยมแบบประชาธิปไตย มีพื้นฐานความคิดแบบสังคมนิยม แต่มีวิถีการต่อสู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายภายในระบบประชาธิปไตย ตามวิถีทางประชาธิปไตย (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2519:171) เป็นลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจที่ใช้กันอยู่ทั่วไปในแถบยุโรปตะวันตก ปกติสังคมนิยมแบบประชาธิปไตยมีลักษณะสำคัญดังนี้คือ

(1) ปกครองโดยระบบรัฐสภา คือมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเข้าไปในรัฐสภาเพื่อควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน

(2) รักษากรรมสิทธิ์ทรัพย์สินส่วนบุคคล

(3) ไม่ต้องการให้มีการต่อสู้ระหว่างชนชั้น และไม่ต้องการการปฏิวัติ

(4) นิยมการเปลี่ยนแปลงแบบวิวัฒนาการ คือค่อยเป็นค่อยไป

(5) นิยมการแก้ปัญหาโดยรัฐธรรมนูญ

(6) มีเสรีภาพทางการเมือง มีพรรคการเมืองมากกว่าหนึ่งพรรค

(7) มีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนบางประการในปัญหาที่เกี่ยวกับสาธารณูปโภคส่วนรวม

แนวความคิดสังคมนิยมประชาธิปไตยแบบสมาคมเฟเบี้ยน(Fabian Society)

คำว่าเฟเบี้ยนเป็นชื่อนักรบโรมันชื่อ Fabius ทำการสู้รบกับฮันนีบาล ด้วยการคอยโอกาสอันเหมาะสมที่จะเข้าโจมตี พวกเฟเบี้ยนถือว่าการไปสู่เป้าหมายสังคมนิยมนั้นไม่จำเป็นต้องกระทำรีบร้อนปฏิวัติ แต่รอคอยโอกาสได้ สมาคมเฟเบี้ยนก่อตั้งขึ้นในประเทศอังกฤษในปี ค.ศ.1884 ประกอบด้วยนักคิดคนสำคัญ ๆ อาทิเช่น ซิดนีย์ เบียทริซเวบบ์ (Sydney and Beatrice Webb) ยอรัช เบอร์นาดชอร์

(Geoge Bernaed Shaw) เป็นต้น

สมาคมเฟเบี้ยนมีความเชื่อว่าสังคมควรจะค่อยพัฒนาไปทีละน้อยด้วยการที่รัฐค่อย ๆ ควบคุมระบบเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น เป็นการก้าวไปสู่สังคมนิยมที่ละขั้นตอน มิใช่เปลี่ยนโดยกระทันหันรุนแรงเช่นการปฏิวัติ นองเลือด นายทุนและผู้ใช้แรงงานเป็นของคู่ควบที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน มิใช่เป็นศัตรูคู่อาฆาตที่จะต้องทำลายล้างกันตามความเชื่อของมาร์คซ์และไม่จำเป็นที่นายทุนทุกคนจะต้องคอยขูดรีดเอารัดเอาเปรียบกรรมกรเสมอไป

ประเทศอังกฤษขณะนั้นเป็นประเทศอุตสาหกรรม นายทุนและกรรมกรต่างก็มีความสำคัญคู่ควบกันไป กรรมกรมีพัฒนาการรวมตัวกันดีขึ้น มีบทบาททางการเมืองและมีพรรคการเมืองคอยพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของกรรมกรเกิดขึ้น อังกฤษจำเป็นต้องปรับระบบเศรษฐกิจเพื่อลดการขัดแย้งระหว่างนายทุนและกรรมกรให้ได้ ด้วยการหาทางมิให้นายทุนเอารัดเอาเปรียบกรรมกรมากเกินไป เพราะการปล่อยให้มีการเอารัดเอาเปรียบกันต่อไปแล้ว ระบบมาร์กซิสต์จะประสบความสำเร็จในประเทศอังกฤษแน่ สมาเฟเบี้ยนมีจุดมุ่งหมายเพื่อหลีกเลี่ยงสภาพการขัดแย้งระหว่างนายทุนกับกรรมกรด้วยการเสนอแนวทางแก้ด้วยสังคมนิยมแบบประชาธิปไตย

สมาคมเฟเบี้ยนเสนอวิธีการลดความขัดแย้งด้วยการชักจูงบรรดานักการเมืองให้ตรากฎหมายที่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อสังคม ให้กรรมกรได้รับผลประโยชน์จากแรงงานของเขาเพิ่มขึ้นทีละน้อยและให้มีความเชื่อว่าอนาคตพวกเขาจะดีขึ้น ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงแนวคิดของมาร์กซิสต์ที่เชื่อว่า ผู้คุมอำนาจเศรษฐกิจเอาไว้ได้ก็จะคุมอำนาจทางการเมืองไว้ได้ กฎหมายของนักการเมืองที่เป็นนายทุนก็จะรักษาผลประโยชน์ของนายทุน กรรมกรต้องอยู่ในฐานะเสียเปรียบ พวกเฟเบี้ยนจึงเสนอแนวทางแก้ลบล้างแนวคิดของมาร์กซิสต์เสีย ในด้านการเมืองเฟเบี้ยนมีความเห็นว่ารัฐสภาเป็นศูนย์กลางการบริหารมีบทบาทที่สำคัญยิ่ง รัฐสภามาจากตัวแทนของชนหลายกลุ่ม มิได้ผูกขาดโดยชนชั้นหนึ่งชั้นใดโดยเฉพาะ ดังที่มาร์กซ์เข้าใจ พรรคกรรมกรก็อาจชนะการเลือกตั้งเป็นรัฐบาลได้ดังเช่นในปี ค.ศ.1945 พรรคกรรมกรอังกฤษได้รับเลือกตั้งถึง

229 คน ในจำนวนสมาชิกทั้งหมด 394 คน (Ebenstein, 1957:731)

ปัญหาการโอนกิจการสาธารณูประโภคมาเป็นของรัฐพวกเฟเบี้ยนเสนอให้กระทำโดยการตรากฎหมาย ผ่านการไตร่ตรองพินิจพิจารณาจากตัวแทนของปวงชนในรัฐสภาตามวิถีทางของประชาธิปไตยจึงจะโอนได้ ดังนั้นสังคมนิยมประชาธิปไตยในทัศนะของเฟเบี้ยนก็คือวิธีการปฏิรูปกฎหมายที่ตราโดยสภาผู้แทนราษฎรไปในทางที่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมทางสังคม เศรษฐกิจ เพื่อแก้ปัญหาภายในระบบทุนนิยม ดังที่ ซิดนี่ย์ เวบบ์ กล่าวเอาไว้ว่า สังคมนิยมก็คือ "อุดมคติอีกด้านหนึ่งของประชาธิปไตยที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจนั่นเอง" (Ebenstein, 1957:730) ซิดนี่ย์ เวบบ์ กล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมที่พึงปรารถนาต้องประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ 4 ประการ คือ (Gray 1963:393)

(1) การเปลี่ยนต้องดำเนินไปตามวิถีทางประชาธิปไตย และเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่

(2) ต้องเป็นการเปลี่ยนที่ค่อยเป็นค่อยไป

(3) ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าไม่ผิดศีลธรรม

(4) ต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงตามวิธีทางรัฐธรรมนูญโดยลัทธิวิธี

สรุปทัศนะของเฟเบี้ยนที่มีต่อสังคมนิยมแบบประชาธิปไตยก็คือ สังคมนิยมแบบค่อยเป็นค่อยไปตามหลักการวิวัฒนาการ (Evolution Socialism) ซึ่งต่างจากหลักการของมาร์กาซิสต์ที่นิยมการเปลี่ยนแปลงสังคมแบบปฏิวัติ (Revolutionay Socialism)

สังคมนิยมประชาธิปไตยแบบของคาร์ล เคาท์สกี้ (Karl Kautsky)

เคาท์สกี้ มีความเห็นพ้องร่วมกับมาร์กซ์ในปัญหาที่ว่า สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมของมนุษย์เป็นพลังในการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ และในที่สุดระบบทุนนิยมก็ต้องสูญไป แต่เขาก็ไม่เห็นด้วยกับมาร์กซ์ว่าจะต้องเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิวัติ เพราะเขานิยมการเปลี่ยนแปลงโดยวิถีทางประชาธิปไตยมากกว่า (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2519:178)

เคาท์สกี้ ได้อธิบายมาร์กซิสต์ต่างไปจากของเลนินอย่างมากมาย คือเขาอธิบายว่า สังคมนิยมจะบรรลุเป้าหมายได้โดยสันติวิธี โดยไม่ต้องมีการปฏิวัติอย่างใด ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมจะค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมโดยไม่ต้องบังคับให้เปลี่ยน การปกครองโดยรัฐสภาก็สามารถใช้เป็นรูปการปกครองชนชั้นกรรมาชีพได้ (กระมล ทองธรรมชาติ, 2516:163) ซึ่งเป็นคำอธิบายที่ตรงข้ามกันกับคำอธิบายของมาร์กซ์โดยสิ้นเชิง เพราะมาร์กซ์อธิบายว่าสังคมนิยมจะบรรลุเป้าหมายได้ด้วยการปฏิวัติเท่านั้น ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมจะไม่มีทางเปลี่ยนเป็นสังคมนิยมได้เอง หลังจากปฏิวัติแล้วจะปกครองโดยระบบรัฐสภาไม่ได้ ต้องเป็นการปกครองโดยเผด็จการโดยชนชั้นกรรมาชีพ เลนินโจมตีเคาท์สกี้ว่าทรยศต่ออุดมการคอมมิวนิสต์ ทำให้เลนินกับเคาท์สกี้แตกแยกกันอย่างรุนแรง "การแตกแยกดังกล่าวนี้ทำให้พรรคสังคมนิยมประชาธิปไตยกับพรรคคอมมิวนิสต์แยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด (กระมล ทองธรรมชาติ, 2516:163)"

แม้ว่าเคาท์สกี้จะได้พื้นฐานแนวความคิดมาจากมาร์กซิสต์แต่วิธีการของเขาต่างกันไป เคาท์สกี้เชื่อมั่นในวิธีการต่อสู้ตามวิถีประชาธิปไตย นิยมการเปลี่ยนแปลงโดยสันติวิธีไม่นิยมการใช้กำลังปฏิวัติรุนแรง การเปลี่ยนแปลงที่ดีจะต้องได้รับความเห็นชอบและยินยอมสนับสนุนจากประชาชนส่วนใหญ่ ประชาธิปไตยเป็นหนทางสั้นที่สุด แน่นอนที่สุดและเสียหายน้อยที่สุด ในการนำสังคมไปสู่สังคมนิยม

สังคมนิยมแบบมาร์ซิสต์และเลนินนิสม์

เมื่อ คาร์ล มาร์กซ จัดตั้งองค์การคอมมิวนิสต์สากลขึ้นในปี ค.ศ.1864 เป็นหน่วยงานขบวนการคอมมิวนิสต์เป็นขบวนการระหว่างประเทศเพื่อล้มล้างระบบการปกครองอื่น ๆ เหลือไว้แต่ระบบคอมมิวนิสต์เท่านั้น องค์การนี้จึงถูกตามล่าจนล้มไปในที่สุด แต่ในปี ค.ศ.1889 เองเกลส์ เพื่อนสนิทของมาร์กซ์ได้จัดตั้งองค์การคอมมิวนิสต์สากลขึ้นเป็นครั้งที่สอง ให้ชื่อว่าพรรคสังคมนิยมประชาธิปไตย (Social Democratic Party) เพื่อหลีกเลี่ยงการตามล่า ในปี ค.ศ.1909 เลนินได้สถาปนาองค์การคอมมิวนิสต์สากลขึ้นเป็นครั้งที่สามที่มอสโค โดยยึดหลักการบริหารตามหลักประ-

ชาธิปไตยแบบศูนย์รวม (Democratic Centralism) ขึ้นดำเนินการให้มอสโคเป็นศูนย์กลางของขบวนการคอมมิวนิสต์สากลที่แท้จริง (กระมล ทองโรรมชาติ, 2516 :163 - 164)

คอมมิวนิสต์ เป็นลัทธิการเมืองและเศรษฐกิจ คิดขึ้นโดยคาร์ล มาร์กซ์และเองเกล ซึ่งต้องการให้รัฐบาลกลางภายใต้พรรคคอมมิวนิสต์มีอำนาจควบคุมการเมืองและเศรษฐกิจของชาติ โดยขจัดพวกที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินปัจจัยการผลิต ลัทธินี้ต้องการให้มีการทำลายล้างระบบการเมืองอื่น ๆ คงเหลือไว้แต่ลัทธิเดียวและพวกปกครองจะต้องเป็นพวกคอมมิวนิสต์พวกเดียวเท่านั้น ประชาชนอื่น ๆ ไม่มีสิทธิ พวกคอมมิวนิสต์ถือว่าตนมีอำนาจปกครองเพราะอ้างว่าเป็นตัวแทนของชนชั้นกรรมาชีพ (จรูญ สุภาพ, 1512:21)

คอมมิวนิสต์ในปัจจุบันนี้มีชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า"มาร์กซิสต์ - เลนินนิสม์" มาร์กซิสม์เป็นส่วนแรกของลัทธิคอมมิวนิสต์ที่แพร่หลายอยู่ทั่วไป เลนินนิสต์ถือเป็นส่วนที่สองที่ช่วยทำให้แนวคิดคอมมิวนิสต์สามารถนำไปปฏิบัติได้

มาร์กซิสต์ มีเป้าหมายเพื่อล้มล้างระบบการเมืองและเศรษฐกิจระบบนายทุนให้เป็นสังคมนิยม เพื่อเป็นบันไดไปสู่ความเป็นคอมมูนิสต์ที่สมบูรณ์ต่อไปในขั้นสุดท้าย การเปลี่ยนแปลงสังคมดังกล่าวต้องอาศัยพลังของชนชั้นกรรมาชีพ มาร์กซ์จึงให้ความสำคัญแก่กรรมาชีพมากและมีหลักการ ดังนี้คือ

(1) รัฐเป็นเครื่องมือให้ชนชั้นมั่งมีกดขี่กรรมกรผู้ยากไร้ เพราะชนชั้นมั่งมีมีโอกาสไปดำรงตำแหน่งทางการเมืองมากกว่า และเมื่อมีอำนาจทางการเมืองแล้วก็สร้างสถาบันต่าง ๆ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตน กดขี่กรรมกร

(2) ข้อบกพร่องของระบบนายทุนเอง ที่พยายามแข่งขันกันอาจจะล่มจมผู้ที่ไม่แข็งแรง ก็ถูกบีบให้ล้มละลายไปในที่สุด กรรมกรก็ถูกนายทุนกดขี่เอารัดเอาเปรียบตลอดเวลา

(3) วัตถุนิยมมีอิทธิพลต่อประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์มีแนววิวัฒนาการไปตามกฎ ไดอเลคติก

(4) ผู้นำกรรมกรต้องเป็นพรรคคอมมิวนิสต์ เพราะมีความสามารถสูงและมีความเข้าใจเจตนารมณ์ของชนชั้นกรรมาชีพดี

(5) การยึดอำนาจและล้มล้างนายทุน เลิกการลืบทอดมรดก เลิกกรรมสิทธิ์ทรัพย์สิน รวมอำนาจทางเศรษฐกิจมาไว้ในกำมือของรัฐแต่ผู้เดียว

เลนินนิสม์

เลนินได้แนวความคิดไปจากมาร์กซ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือ Das Capital ของมาร์กซ์ ได้นำเอาแนวคิดของมาร์กซ์ไปประยุกต์เพื่อให้ปฏิบัติได้จริงๆ ดังนี้คือ

(1) การแก้ปัญหานายทุนขูดรีด ข่มเหงรังแกกรรมกรนั้นต้องแก้ด้วยวิธีการปฏิวัติอย่างเฉียบขาดและรุนแรง

(2) เมื่อล้มล้างสถาบันของนายทุนแล้ว ต้องสร้างพรรคคอมมิวนิสต์ขึ้นมาเป็นพลังทางการเมืองคอยปกป้องพิทักษ์ผลประโยชน์ของกรรมกร

นับตั้งแต่มีการปฏิวัติในรุสเซีย บุคคลชั้นนำของรุสเซียพยายามที่จะนำเอาปรัชญาความคิดการเมืองระบอบประชาธิปไตย มาประสมประสานกับอุดมการของคอมมิวนิสต์ ซึ่งในทางปฏิบัติเป็นไปได้ยากมาก เพราะอุดมการคอมมิวนิสต์ถือว่าพรรคคอมมิวนิสต์ต้องเป็นผู้ผูกขาดการเมืองแต่ผู้เดียว ในขณะที่ประชาธิปไตยถือว่าประชาชนทุกคนควรมีส่วนร่วมในการเมือง เลนินจึงหาวิธีทางเรียกชื่อวิธีการคอมมิวนิสต์เสียใหม่ในรูป "ประชาธิปไตยแบบรวมอำนาจ" (Democratic Centralism) เพื่อให้รุสเซียมีสภาพการปกครองคล้ายกับการปกครองของประเทศต่าง ๆ ในสังคมโลกขณะนั้น แม้เนื้อหาสาระจะต่างไปแต่การมีชื่อประชาธิปไตยเอาไว้ชื่อก็มีส่วนคล้ายกันอยู่บ้าง เลนินได้ปรับรูปแบบการปกครองรุสเซียให้คล้ายกับประชาธิปไตย ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 21 แห่งธรรมนูญของพรรคคอมมิวนิสต์ ดังนี้คือ (จรูญ สุภาพ, 2519:81)

(1) ให้มีการเลือกตั้งเจ้าหน้าที่ของพรรคทุกระดับ ตั้งแต่ระดับสูงสุดจนถึงต่ำสุด

(2) ให้เจ้าหน้าที่พรรคทุกระดับรายงานผลการปฏิบัติงานของตนต่อหน้าหน่วย

งานของพรรค ตามระยะเวลาที่สม่ำเสมอติดต่อกันไป

(3) กำหนดให้มีการใช้ระบบวินัยของพรรคอย่างเข้มงวดกวดขัน และให้ฝ่ายข้างน้อยอยู่ภายใต้ฝ่ายข้างมาก

(4) คำสั่งหรือคำตัดสินใจ หรือนโยบายของเจ้าหน้าที่ หรือหน่วยงานระดับสูงย่อมผูกพันเจ้าหน้าที่ระดับต่ำลงไป

พิจารณาตามรูปแบบทั้งสี่ประการแสดงว่าวิธีการของเลนินน่าจะเป็นประชาธิปไตยอยู่มาก แต่ในทางปฏิบัติแล้วประชาธิปไตยแบบระบอบอำนาจของรุสเซียนั้นเข้าลักษณะรวมอำนาจ (Centralism) อยู่เหนือประชาธิปไตย (Democratic) เช่น การเลือกตั้งที่กระทำกันก็ไม่ได้มีการเลือกตั้งจริง ๆ -- เพราะไม่มีคู่แข่ง เพราะมีจำนวนผู้รับเลือกตั้งเท่ากับตำแหน่งพอดี ผู้เข้ารับการเลือกตั้งดังกล่าวก็ถูกกำหนดตัวโดยพรรคคอมมิวนิสต์ ในการวิพากวิจารณ์นั้นคอมมิวนิสต์คือว่า ผู้ที่วิพากวิจารณ์คือผู้ทำลายความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพรรค และเป็นอันตรายต่อระบบการปกครองของคอมมิวนิสต์ การดำรงชีวิตของประชาชนก็ถูกครอบงำโดยพรรคอย่างเข้มงวด ปราศจากเสรีภาพที่พึงมีพึงได้รับโดยทั่วไป ทั้งนี้เพราะพรรคคอมมิวนิสต์ถือว่าเป็นหน้าที่ของตนที่จะต้องเปลี่ยนแปลงผันแปรสภาพของมนุษย์ให้เป็นไปตามหลักปรัชญาของตน ต้องก่อตั้งพรรคขึ้นในลักษณะที่เป็นศูนย์รวมของชนชั้นนำ (Elite) ซึ่งมีเข้าใจเลื่อมใสศรัทธาในลัทธิ มีความสามารถเข้าใจเหตุการณ์ในอนาคตได้ดีกว่าประชาชนทั้งปวง เป็นกลุ่มบุคคลที่ตั้งตัวเองขึ้นมาโดยไม่ต้องให้ประชาชนเลือกและรัฐที่เจริญอย่างเต็มที่ก็คือรัฐที่ถูกควบคุมโดยชนชั้นนำ มิใช่รัฐที่ถูกควบคุมโดยประชาชน ความคิดของมาร์กซ์นั้นคือว่ารัฐที่ถูกควบคุมโดยประชาชนเป็นรัฐที่ไม่สมบูรณ์มีลักษณะพิการอย่างเรื้อรัง (Chronically Pathological State) เพราะประชาชนส่วนใหญ่ขาดความเข้าใจกระบวนการปกครองไม่เข้าใจความมุ่งหมายของรัฐดีพอ การปกครองโดยชนชั้นนำกลุ่มน้อยที่ได้รับการฝึกอบรมมาอย่างดีแล้ว ย่อมจะถูกต้องสมบูรณ์และนำสังคมไปสู่แนวทางที่ดีกว่า

ในขั้นสุดท้ายของการวิวัฒนาการของมนุษยชาตินั้นมาร์กซ์บอกว่า ประชาชนจะอยู่ได้โดยปราศจากการปกครองคือเมื่อมนุษย์วิวัฒนาการไปถึงจุดสุดยอดแล้วรัฐก็จะสลาย

ไป (State Will Wither Away) ตามหลักการวิวัฒนาการของทฤษฎี ไดอะเลคติค

คอมมิวนิสต์ยังมีความเชื่อต่อไปอีกว่า รัฐทุกรัฐจะกลายเป็นคอมมิวนิสต์โดยอัตโนมัติทุกประเทศ การปฏิวัติจะเกิดขึ้นเองเพราะในท้ายสุดรัฐทุกรัฐจะเป็นคอมมิวนิสต์ เพราะความเป็นคอมมิวนิสต์นั้นเป็นความจริงของชีวิต

ความเชื่อประการท้ายนี้ดูเหมือนเป็นการปลุกระดมที่หนักหน่วงมากเพราะว่ายังไม่เคยมีสังคมใดเป็นคอมมิวนิสต์โดยอัตโนมัติเลย ที่เป็นคอมมิวนิสต์ก็เป็นเพราะการปฏิวัติยึดอำนาจทั้งนั้น

ตารางเปรียบเทียบสังคมนิยมสามประเภท

ความคิดด้านต่าง ๆ	สังคมนิยมประชาธิปไตย		สังคมนิยมมาร์ซิสต์และเลนินนิสต์
	แบบเฟเบี้ยน	แบบเคาท์สกี้	
ความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจกับการเมือง	เพียงมีความสัมพันธ์กัน	เศรษฐกิจกำหนดการเมือง	เศรษฐกิจกำหนดการเมือง
ความคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งทางสังคม	ไม่ใช่เป็นการขัดแย้งระหว่างชนชั้นเสมอไป	เป็นความขัดแย้งทางชนชั้น	เป็นความขัดแย้งทางชนชั้น
ความคิดเกี่ยวกับรัฐและอำนาจรัฐ	ชุมชนควรมีความร่วมกันในทรัพย์สินมิใช่เอกชน	เหมือนกัน	เหมือนกัน
ความคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม	ค่อยเป็นค่อยไป	ค่อยเป็นค่อยไป	เด็ดขาดกระทันหัน
วิธีทางแนวการต่อสู้	วิธีรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย	วิถีทางรัฐธรรมนูญและประชาธิปไตย	ปฏิวัติใช้กำลังยึดอำนาจของรัฐ
องค์การทางการเมือง	ไม่จัดตั้งพรรคเอง แต่สนับสนุนพรรคที่มีแนวสังคมนิยม	สนับสนุนพรรคมีแนวสังคมนิยมคัดค้านพรรคคอมมิวนิสต์	พรรคคอมมิวนิสต์สภาจัดองค์การพรรคแบบรวมอำนาจไว้ศูนย์กลาง

(ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2519:195)

เศรษฐกิจแบบสังคมนิยมบังคับ

เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผนจากส่วนกลางซึ่งถือปฏิบัติกันในประเทศคอมมิวนิสต์ หรือเรียกว่าสังคมนิยมแบบบังคับ (authoritarian socialism) มีลักษณะสำคัญที่ต่างไปจากแบบอื่น ๆ คือ รัฐเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทั้งหมดเป็นผู้กำหนดการจำหน่ายจ่ายแจกผลิตผลโดยผ่านการวางแผนเศรษฐกิจจากส่วนกลาง เศรษฐกิจสังคมนิยมแบบบังคับต่างจากเศรษฐกิจสังคมนิยมเสรี เพราะสังคมนิยมเสรีรัฐเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่สำคัญ ๆ การผลิตก็คำนึงถึงอธิปไตยของผู้บริโภค และพยายามจะใช้กลไกแห่งราคาในการจำหน่ายจ่ายแจกปัจจัยทรัพยากรในการบริโภคและผลิต แต่ระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมแบบบังคับไม่ได้คำนึงถึงกลไกดังกล่าว ดังจะขอยกตัวอย่างระบบเศรษฐกิจของประเทศรุสเซียและจีนคอมมิวนิสต์ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับระบบสังคมนิยมแบบบังคับ ดังนี้คือ

ระบบเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียต

หลังจากประสบความสำเร็จในการปฏิวัติใหญ่ ปี ค.ศ.1917 แล้ว เลนินก็ได้ก่อตั้งสภาเศรษฐกิจสูงสุด (Supreme Economic Council) รับผิดชอบและดำเนินงานเศรษฐกิจแห่งชาติ ปลายปี 1918 รัฐก็ได้โอนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ธนาคาร และการค้าเป็นของรัฐ แบ่งที่ดินให้อยู่ภายใต้สหกรณ์ ห้ามจ้างผู้อื่นมาทำนาให้เจ้าของที่ดินส่งพืชผลที่ทำได้ที่เหลือจากเอาไว้ เลี้ยงชีพให้รัฐทั้งหมด ในปี 1919 รัฐก็โอนอุตสาหกรรมขนาดเล็กและกิจการค้ามาเป็นของรัฐอีก

การบีบบังคับทางเศรษฐกิจของเลนินทำให้ราษฎรขาดสิ่งจูงใจในการผลิตทั้งทางอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม ดังนั้นในปี 1921 เลนินได้ปรับปรุงนโยบายเศรษฐกิจของชาติเสียใหม่ (new economic policy) ผ่อนปรนให้ชาวไร่ชาวนาส่งมอบผลิตผลของตนตามส่วนของผืนดินที่ทำการเพาะปลูก ยอมให้เก็บไว้ใช้ส่วนตัวหรือขายส่วนที่เหลือจากให้รัฐ อุตสาหกรรมขนาดเล็กก็ให้เอกชนเป็นเจ้าของได้ รัฐคงยึดเอาอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ไว้เป็นของรัฐ ระบบเศรษฐกิจตามนโยบายใหม่นี้เลนินเรียกว่า รัฐสังคมนิยม (State Socialism) ทำให้ประสิทธิภาพในการดำเนิน

เศรษฐกิจดีขึ้นกว่าเดิม หลังจากเลนินสิ้นชีวิตไปแล้ว ได้มีการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ 5 ปีระยะแรก (1928 - 1933) ตามแผนนี้เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมหนักซึ่งเป็นอุตสาหกรรมพื้นฐาน ด้านเกษตรกรรมมีการจัดตั้งนารวม (collective farm) เพื่อยับยั้งคับเก็บภาษีพืชผลจากชาวนา ข้อผ่อนปรนที่ให้เอกชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตได้บ้างของเลนินในระยะหลังถูกยกเลิกไปโดยสิ้นเชิง รัฐเป็นเจ้าของกิจการการผลิตแทบทั้งหมดใหม่อีกครั้ง

โซเวียตเป็นประเทศสังคมนิยมบังคับที่มีการวางแผนจากส่วนกลางอย่างเข้มงวด สิทธิเสรีภาพของเอกชนในด้านเศรษฐกิจและอธิปไตยของผู้บริโภคมีเหลือน้อยมากดังพิจารณาได้ดังนี้คือ

ตลาดแรงงาน (labour market) องค์การวางแผนส่วนกลางจะเป็นผู้กำหนดราคาค่าจ้างแรงงาน โดยพิจารณาถึงความแตกต่างของงาน สภาพแวดล้อมการทำงาน คุณภาพของงาน ถ้ารัฐต้องการพัฒนาอุตสาหกรรมประเภทใดมากก็พิจารณาเพิ่มค่าแรงในอุตสาหกรรมนั้น ๆ ไม่ปล่อยให้เป็นไปตามกลไกราคาตลาดแรงงานเหมือนในประเทศเสรี

ในตลาดสินค้าบริโภค (consumers' goods market) แม้ว่าเอกชนจะมีสิทธิ์ เลือกบริโภคตามความต้องการของตน (consumers' choice) แต่รัฐก็เป็นผู้กำหนดปริมาณการผลิต ถ้าปริมาณไม่พอรัฐจะไม่เพิ่มการผลิตแต่จะเพิ่มราคาให้สูงขึ้นโดยการเพิ่มภาษีทำให้ลดปริมาณยอดการขายลงไปได้ เพราะราคาของสูงขึ้นผู้ซื้อก็จะลดลงไปตามหลักอุปสงค์และอุปทาน การกระทำเช่นนี้ถือว่าเอกชนไม่มีอธิปไตยในฐานะผู้บริโภค (consumers' sovereignty)

โซเวียตเป็นระบบเศรษฐกิจสังคมนิยมที่มีองค์การกลางเป็นผู้วางแผนเศรษฐกิจของชาติ เดิมก่อน ค.ศ.1957 มีองค์การวางแผนส่วนกลาง (Gosplan) เพียงหน่วยเดียวรับผิดชอบทั้งทั้งประเทศ การวางแผนแบบรวมอำนาจก่อให้เกิดการไม่ประสานงาน อุตสาหกรรมที่อยู่ใกล้กันก็ไม่สนับสนุนประสานงานกัน ในปี ค.ศ.1957 ยังได้ตั้งองค์การวางแผนส่วนภูมิภาค (Sovnarkhoz) ขึ้นเพื่อกระจายอำนาจและ

ประสานงานให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เป้าหมายหลักของการวางแผนทั้งส่วนกลางและภูมิภาค เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจผลิตของทุกชนิดให้เพียงพอกับความต้องการภายในชาติเป็นสำคัญ สนใจต่อการค้าระหว่างประเทศเพียงเล็กน้อย เพราะการค้าระหว่างประเทศมีลักษณะเป็นแบบเสรีนิยมดำเนินไปตามหลักแห่งกลไกราคาตลาด ยากแก่การควบคุมอย่างเด็ดขาดตามที่โซเวียตทำอยู่ภายในประเทศได้

เศรษฐกิจสังคมนิยมแบบบังคับของโซเวียตนี้ มีลักษณะที่ธุรกิจทุกชนิดเป็นของรัฐหมด ได้รับทุนอุดหนุนจากรัฐ จะซื้อหรือขายเงินทุนไม่ได้ ไม่มีอำนาจกำหนดราคาและปริมาณการผลิต เพราะรัฐจะเป็นผู้กำหนดราคาและปริมาณการผลิตเอง ในตลาดเสรีรีเป้าหมายของอุตสาหกรรมก็คือการแสวงหากำไรสูงสุด การคำนึงแต่เป้าหมายของโซเวียตต้องการปริมาณการผลิตสูงสุด ปริมาณโดยปราศจากคุณภาพเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

ระบบเศรษฐกิจของประเทศจีนคอมมิวนิสต์

พรรคคอมมิวนิสต์มีชัยชนะบนผืนแผ่นดินใหญ่จีน ในปี ค.ศ.1949 แล้วได้รับกิจการการลงทุนของชาวญี่ปุ่นในประเทศเป็นของจีน ส่วนของประเทศอื่นถึงแม้ไม่ถูกริบเช่นญี่ปุ่นแต่ก็เลิกกิจการไป เพราะถูกรัฐบาลจำกัดกิจการและถูกเพิ่มภาษี เมื่อจัดการกิจการของต่างชาติหมดแล้วก็โอนกิจการธนาคารทั้งหมดมาเป็นของรัฐบาล ล้มเลิกสถาบันการเงินของเอกชนทั้งหมด

ในด้านเกษตรกรรมรัฐบาลริบที่ดินรายใหญ่ (landlord) นำไปแจกจ่ายให้ราษฎรตามโครงการปฏิรูปที่ดิน ในปี ค.ศ.1950 (The Agarian Reformation Law of 1950) ในระยะแรกประสบปัญหาเพราะชาวนายากจนเมื่อได้รับที่ดินแล้วก็ไม่มีอุปกรณ์อื่น ๆ ทำการเพาะปลูก จึงหันมาใช้ระบบนารวม (collective farm) ระบบนารวมของจีนนั้นเป็นการยกเลิกความฝันของชาวนาที่อยากจะมีที่นาเป็นของตนเอง และเป็นการล้มล้างราชาที่ดินพร้อม ๆ กัน ในการเข้าเป็นสมาชิกนารวมสมาชิกต้องยกที่ดินและเครื่องมือเพาะปลูกให้แก่คณะกรรมการนารวม กิจการของนารวมเมื่อเก็บเกี่ยวและรวบรวมรายได้อื่น ๆ แล้ว ต้องจ่ายภาษีให้แก่รัฐบาลส่วนหนึ่ง เก็บเป็นรายจ่ายด้านสวัสดิการสมาชิกส่วนหนึ่ง และจ่ายเป็นค่าแรงงานตามปริมาณงานของแต่ละคน

นารวมในประเทศจีนได้พัฒนาก้าวหน้าพัฒนาไปเป็นคอมมูน (commune)ทั้งนี้เพราะนารวมทำการผลิตด้านเกษตรกรรมอย่างเดียวและเล็กเกินไปที่จะมีทุนและแรงงานดำเนินการใหญ่ ๆ ได้ โดยมีหลักการกว้าง ๆ ว่า นารวมประมาณ 30 แห่งรวมกันเข้าเป็นหนึ่งคอมมูน แต่ละคอมมูนจะมีกิจกรรมหลาย ๆ อย่างนอกจากเกษตรกรรมเดิมแล้ว ยังมีอุตสาหกรรม การค้า การศึกษา วัฒนธรรม และการปกครอง คอมมูนเป็นทั้งหน่วยทางเศรษฐกิจสังคมและการปกครองที่มีบทบาทครอบงำชีวิตประจำวันของสมาชิกอย่างมาก บทบาทของครอบครัวตามขนบธรรมเนียมดั้งเดิมของจีนลดความสำคัญลงไป เพราะคอมมูนแต่ละแห่งทำหน้าที่ดูแลด้านอาหารการกินของทุกคนที่เป็นสมาชิก เลี้ยงเด็กที่เป็นบุตรของสมาชิกให้การศึกษาทั้งวิชาพื้นฐานและการเมือง ฯลฯ แทนครอบครัว เกี่ยวกับกรรมสิทธิ์ระบบนารวมนั้นทุกคนมีกรรมสิทธิ์ร่วมกัน (collective ownership) แต่เมื่อพัฒนาเป็นระบบคอมมูนแล้วถือว่ากรรมสิทธิ์เป็นของประชาชนส่วนรวม (ownership by the people as a whole) และผู้แสดงเจตนารมณ์แทนประชาชนจีนก็คือรัฐบาลนั่นเอง ดังนั้นรัฐบาลจึงเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทั้งหมดของประเทศ เกี่ยวกับการแบ่งปันรายได้ของประชาชนนั้น ระบบนารวมถือว่าเป็นการจ่ายค่าจ้าง (wage) ชาวนากลายเป็นลูกจ้างทำงาน แต่ระบบคอมมูนใช้ระบบจ่ายกึ่งค่าจ้างแรงงานและกึ่งให้บริการ (a half-fare and half-supply system) รายได้ของประชากรในระบบคอมมูนไม่ได้ขึ้นอยู่กับผลผลิตแต่มีอัตราค่าจ้างแทน นอกจากค่าแรงแล้วคอมมูนยังให้บริการอาหารทุกมื้อ การรักษาพยาบาล การศึกษา สันทนาการ พักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ เป็นหลักประกันขั้นต่ำให้แก่ทุกคนอีกด้วย

ระบบเศรษฐกิจประเทศจีนเป็นสังคมนิยมแบบบังคับที่กรรมสิทธิ์ในปัจจัยการผลิตเป็นของรัฐ การจำหน่ายจ่ายแจกทรัพยากรการผลิตเป็นไปโดยบังคับ, มีหน่วยงานวางแผนส่วนกลาง(State Phanning Committee) เป็นผู้ควบคุมบังคับบัญชาด้านเศรษฐกิจ · จีนกำหนดราคาสินค้าประเภทบริโภคเอาไว้ต่างกัน โดยไม่คำนึงถึงกลไกราคาตลาด สินค้าที่จำเป็นเช่นอาหารและเสื้อผ้า รัฐจะกำหนดราคาต่ำกว่าราคาปกติที่

ควรจะเป็น หากสินค้ามีปริมาณไม่พอก็ใช้การปันส่วน (ratio system) ถ้าสินค้าที่ไม่ใช่ของจำเป็นแก่การครองชีพพื้นฐานรัฐจะตั้งราคาเอาไว้สูงมาก

จีนเป็นประเทศใหญ่มีประชากรมากใช้นโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมหนัก ใช้ระบบคอมมูนและการรวมในการผลิตทางเกษตร ตามแบบฉบับของโซเวียต จีนมีประชากรมากแต่มีพื้นที่น้อยกว่าโซเวียต ผลิตผลทางด้านเกษตรจึงเพิ่มขึ้นอย่างเชื่องช้ากว่าการพัฒนาอุตสาหกรรม ทำให้ช่องว่างระหว่างเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมห่างออกไปทุกที จนกระทั่งความจริงก้าวหน้าทางอุตสาหกรรมต้องหยุดชะงักลง เพราะขาดอาหารและวัตถุดิบจากสาขาเกษตร ยิ่งในระยะปฏิวัติทางวัฒนธรรมทำให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจหยุดชะงักไปอีก ซึ่งจีนต้องพยายามแก้ปัญหาของตนเองต่อไป

สรุปความระบบเศรษฐกิจกับลัทธิการเมือง

โลกที่เราอาศัยอยู่ทุกวันนี้ประกอบด้วยสังคมใหญ่ ๆ หลายสังคม และในแต่ละสังคมหนึ่งก็ยังแบ่งเป็นกลุ่มสังคมย่อยอีกจำนวนมาก บุคคลที่เป็นสมาชิกในแต่ละกลุ่มมี การเมือง รัฐบาล ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี เชื้อชาติ ภาษา ฯลฯ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้บุคคลเหล่านี้ร่วมกันอยู่ ตามความบุคคลเหล่านี้ย่อมมีความต้องการสิ่งต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตทั้งในทางวัตถุและอารมณ์ แต่เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่อย่างจำกัดบุคคลจึงไม่สามารถจะหาสิ่งของมาตอบสนองความต้องการให้แก่ตนเองได้ทุกอย่าง จึงจำเป็นต้องให้นักธุรกิจช่วยจัดการทำหน้าที่จัดหาสิ่งบริโภคอุปโภคมาบำบัดความต้องการให้นักธุรกิจนั้นก็อาจแบ่งกว้าง ๆ ตามลัทธิการเมืองหลายระบบ เหตุที่ต้องมีระบบเศรษฐกิจหลาย ๆ ระบบก็เพราะสินค้าและบริการมีอยู่อย่างจำกัด ไม่เพียงพอที่จะนำมาบริโภค ดังนั้นคนในสังคมจึงต้องเลือกว่าจะใช้ระบบเศรษฐกิจและลัทธิการเมืองเช่นใดจึงจะเหมาะสมสอดคล้องกลมกลืนและให้ผลประโยชน์ดีที่สุดกับสังคมของตน ระบบเศรษฐกิจในโลกนี้พอจะแบ่งออกอย่างกว้าง ๆ ได้ 3 ระบบคือ

(1) ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี หรือทุนนิยม หรือแบบใช้กลไกราคา หรือแบบเอกชนเป็นผู้ประกอบการ หมายถึงระบบเศรษฐกิจที่ปล่อยให้เอกชนเลือกตัดสินใจจัดลำดับความสำคัญของสิ่งของและบริการที่จะใช้บำบัดความต้องการของคนโดยเสรี รัฐบาล

สนับสนุนกิจการของเอกชน ปัจจัยการผลิตส่วนใหญ่เป็นของเอกชน กิจกรรมทางเศรษฐกิจ เช่น การผลิต การจำหน่าย สินค้า และบริการ ดำเนินไปภายใต้การควบคุมและการเลือกตัดสินใจของอุปโภค บริโภค และหน่วยธุรกิจ ทั้งนี้โดยมีกลไกราคาเป็นเครื่องมือสำคัญ ไม่มีผู้ใดบงการให้ผลิต หรือแบ่งปันสิ่งที่ผลิตได้ระหว่างบุคคลในเศรษฐกิจ ระบบนี้ธุรกิจมุ่งแสวงหากำไร หรือรายได้ส่วนเอกชนทำให้เกิดการผลิตสินค้าและบริการมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค

(2) ระบบธุรกิจแบบวางแผน หรือ ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม หมายถึง ระบบเศรษฐกิจที่เจ้าหน้าที่ของรัฐเป็นผู้พิจารณาว่า ควรจะผลิตสินค้าชนิดใดบ้าง เป็นจำนวนเท่าใด และวิธีใด อย่างไร การเลือกตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจไม่ปล่อยให้เอกชนตัดสินใจตามชอบใจ เสรีภาพของบุคคลถูกจำกัดมากกว่าระบบเศรษฐกิจแบบเสรี

เพื่อความเข้าใจจึงขอนำข้อแตกต่างระหว่างระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม กับแบบวางแผนมาเปรียบเทียบให้เห็นดังนี้ (Hasting, 1974:12)

ระบบเศรษฐกิจแบบเสรี	ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม
1. เอกชนมีสิทธิเป็นเจ้าของในทรัพย์สิน	1. รัฐบาลมีสิทธิเป็นเจ้าของในทรัพย์สิน
2. ทำการผลิตเพื่อแสวงหากำไร	2. จัดการแสวงหากำไร
3. ราคาสินค้ากำหนดขึ้นโดยอุปสงค์ และอุปทาน ในตลาดเสรี	3. รัฐบาลเป็นผู้วางนโยบายกำหนดราคา
4. ความอยู่รอดของผู้ผลิตขึ้นอยู่กับการแข่งขันในตลาด	4. รัฐบาลจะทบทวนการปฏิบัติงานของสิ่งอำนวยการผลิตเป็นระยะ
5. เน้นการใช้ทุนอย่างกว้าง	5. เป็นการใช้ทุนอย่างกว้างขวางมีความจุดประสงค์มากกว่าความเป็นจริง
6. จำกัดการเข้าแทรกแทรง ของรัฐบาลในการตัดสินใจทางธุรกิจ	6. รัฐบาลควบคุมการตัดสินใจทุกอย่างทางธุรกิจ

บทที่ 5

อุดมการและความมั่นคงของชาติไทย

อุดมการคืออะไร ลางคนอธิบายความหมายของคำว่าอุดมการจากรากศัพท์ว่าเป็นคำสมาสระหว่าง "อุดม" ซึ่งแปลว่า ดีเลิศกับ "การ" ซึ่งแปลว่า การกระทำ และสรุปเอาว่า "อุดมการ" หมายถึง "การกระทำที่ดีเลิศ" การแปลความหมายเช่นนี้นับว่าผิดทาง เพราะเราไม่ได้อธิบายถึงที่มาแห่งความหมายของคำว่า "
(ชันอนันต์ สมุทวาณิช, 2517: 1)

อุดมการหมายถึง ระบบความคิดความเชื่อถืออันเกี่ยวกับการเมือง การปกครองของประเทศ ซึ่งมักจะเกี่ยวข้องกับปัญหาเหล่านี้คือ ผู้ใดควรจะเป็นผู้มีอำนาจอธิปไตย ผู้ใช้อำนาจอธิปไตยและผู้มีอำนาจอธิปไตย ควรจะมีความสัมพันธ์กันในลักษณะไหน อำนาจทางการเมืองควรจะรวมไว้ในหน่วยปกครองเดียว หรือควรจะมีการรวมหรือกระจายอำนาจในทางการเมือง ควรอำนวยประโยชน์ต่อประชาชนในลักษณะใด อำนาจของรัฐควรมีขอบเขตแค่ไหน? เป็นต้น ประชาชนควรมีหน้าที่ต่อรัฐประการใดบ้าง (จรูญ สุภาพ, 2512: 49)

อุดมการเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมืองระหว่างบุคคล หรือกลุ่มบุคคลสองฝ่าย ที่มุ่งโต้แย้งหลักการและความเชื่อ ตลอดจนทัศนคติของฝ่ายตรงข้าม โดยถือว่าอุดมการของอีกฝ่ายหนึ่งมีรากฐานมาจากผลประโยชน์ทางสังคม-ของชนกลุ่มนั้น ตามความคิดนี้อุดมการเป็นเพียงสิ่งฉาบหน้า หรือภาพลวงตาของสิ่งอื่นซึ่งอำพรางอยู่ สิ่งนั้นได้แก่ผลประโยชน์แท้จริงของผู้สนับสนุนอุดมการ จึงใช้อุดมการเป็นอุปกรณ์ในการแสวงหาอำนาจเป็นข้ออ้างที่จะทำการกดขี่ชนกลุ่มอื่น เป็นเครื่องมือในการพิทักษ์ปกป้องผลประโยชน์ของชนชั้นนั้น แนวความคิดหรืออุดมการดังกล่าวมานี้มาจาก คาร์ล มารกซ์ และ เฟรดริค เองเกล ผู้ให้แนวความคิดว่าอุดมการเป็นของจอมปลอม

อุดมการเป็นแนวความคิดที่มีความคงเส้นคงวา อันเกี่ยวกับวิธีทางในการปฏิบัติว่า ทำอย่างไรจึงจะเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปสังคมขึ้นใหม่ โดยวิจารณ์ว่าสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ หรือเป็นมาแล้วในอดีตมีความผิดพลาดไม่ดี (Friedich and Brzezizski, 1956: 74)

อุดมการทางการเมืองมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมคนในชาติเข้าไว้ด้วยกัน ประชาชนภายในชาติหนึ่งอาจจะนับถือศาสนา เชื้อชาติ วัฒนธรรมต่างกันได้ และความแตกต่างเหล่านี้ทำให้มีทัศนคติแตกต่างกันไป ผู้นำของชาติที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ ย่อมประสบความยากลำบากในการรวมชาติ อุดมการทางการเมืองแห่งชาติต้องทำหน้าที่ เป็นศูนย์รวมของคนในชาติเป็นอย่างดี เพราะอุดมการทางการเมืองชี้ให้เห็นในสิ่งที่ทุกคนมีอยู่รวมกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

อุดมการทางการเมืองยังถูกนำมาใช้ภายหลังการปฏิวัติรัฐประหาร ที่ทำการกวาดล้างอำนาจการปกครองระบบเก่า ผู้นำทางการเมืองที่ขึ้นมาปกครองประเทศ - ใหม่ย่อมประสงค์จะวาดภาพสังคมใหม่ วางเป้าหมายในการบริหารประเทศเสียใหม่ให้สามารถตอบสนองความต้องการของมวลชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะชักจูงให้ประชาชนสนับสนุนยินยอมรับอำนาจและเสียสละร่วมกัน ในการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมเสียใหม่ ตัวอย่างของอุดมการดังกล่าวนี้ได้แก่ประกาศของคณะราษฎร ภายหลังยึดอำนาจการปกครองจากพระมหากษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตยได้แล้ว เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ดังมีข้อความบางตอนว่า .....

"รัฐบาลของกษัตริย์ได้ปกครองอย่างหลอกลวง ไม่ซื่อตรงต่อราษฎร มีเป็นต้นว่า หลอกว่าจะมีการปรุงอย่างโน้น-อย่างนี้ แต่ครั้นต่อ ๆ มาก็เหลวไป หาได้ทำความเจริญจริงจังไม่ มิหนำซ้ำกล่าวคำหมิ่นประมาทราษฎรผู้มีบุญคุณเสียภาษีให้เจ้าได้กิน ว่าราษฎรมีเสียงการเมืองไม่ได้เพราะราษฎรโง่ว่าราษฎรโง่ เจ้าก็โง่เพราะเป็นคนชาติเดียวกัน.....ราษฎรทั้งหลายพึงรู้เถิดว่าประเทศเรานี้เป็นของราษฎร มิใช่ของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง บรรพบุรุษของราษฎรเป็นผู้ช่วยกันกู้ให้ประเทศมีอิสระภาพพ้นจากมือของข้าศึก พวกเจ้ามีแต่จะชุบมือเปิบ และกวาดรวบรวมทรัพย์สมบัติเข้าไว้ตั้งหลายร้อยล้าน เงินเหล่านี้เอามาจากไหน? ก็เอามาจากราษฎรด้วยวิธีทำนาบนหลังคนนั่นเอง"

ประกาศคณะราษฎรฉบับนี้ เป็นประกาศที่ทำทายอุดมการเก่าของลัทธิเทวสิทธิ์ที่มีพระมหากษัตริย์เป็นใหญ่ตามระบบสมบูรณาญาสิทธิราชหลายประการ ประเทศไทยเป็นของราษฎรมิใช่เป็นของกษัตริย์ การปกครองระบบราชาธิปไตยเป็นการปก -

ครองที่ขูดรีด เอารัดเอาเปรียบ ขาดความยุติธรรมเต็มไปด้วยการดูถูกเหยียดหยามระหว่างชนชั้น ฯลฯ ประกาศฉบับนี้ยังแถลงอุดมการใหม่ว่า ชีวิตใหม่ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยของคณะราษฎรเอาไว้เป็นเป้าหมายใหม่ว่า ....

ตามวิธีนี้ราษฎรพึงหวังเถิดว่า ราษฎรจะได้รับการบำรุงอย่างดีที่สุดทุก ๆ คนจะมีงานทำ เพราะประเทศเราเป็นประเทศอุดมอยู่แล้ว .... หลักใหญ่ ๆ ที่คณะราษฎร์วางไว้มีอยู่ว่า

(1) จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย เช่นเอกราชในทางการเมือง ในทางศาล ทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศเอาไว้ให้มั่นคง

(2) จะต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศให้มีการประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก

(3) จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทำทุกคน จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก

(4) จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่ปล่อยให้พวกเจ้ามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎรเช่นที่เป็นอยู่)

(5) จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความอิสระ เมื่อเสรีภาพนั้น ไม่ขัดกับหลัก 4 ประการ ดังกล่าวข้างต้น

(6) จะให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

เป้าหมายใหม่ดังกล่าวนี้ถูกรวมเข้าไว้ในอุดมการ ทั้งนี้เพื่อจะได้ใช้เป็นเครื่องมือรวมคนเข้าไว้ด้วยกันในการทำกระทำในสิ่งที่ผู้นำคนใหม่ต้องการ ดังนั้นอุดมการในลักษณะนี้จึงเป็นการสร้างความเชื่อทางการเมืองซึ่งผู้นำพยายามสร้างขึ้นภายหลังที่ยึดอำนาจการปกครองได้แล้ว เพื่อใช้เป็นแนวทางรวมอำนาจและรักษาอำนาจนั้นไว้ รวมทั้งสร้างความชอบธรรมในการปกครองและชักจูงให้ประชาชนยอมรับความชอบธรรมของรัฐบาลใหม่ด้วย การสร้างภาระกิจที่อ้างว่าเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ เช่นหลักหกประการ และมีรัฐบาลตามหลักการอารยะประเทศเป็นต้น ส่วนในการปฏิบัติจริง ๆ

ตามอุดมการนั้นเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาวิเคราะห์กันต่อไปว่า คณะราษฎรได้ดำเนินงานไปตามที่กำหนดได้เพียงไร

อย่างไรก็ตามอุดมการทางการเมืองที่ใช้กันอยู่ในระบบการเมือง หรือสังคมใดสังคมหนึ่งนั้น อาจจะได้รับความเห็นชอบจากประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมนั้น หรือประชาชนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นอาจจะไม่เห็นชอบก็ได้ แต่ที่ประกาศใช้เป็นอุดมการประจำชาติ ก็เพราะกลุ่มผู้นำที่มีอำนาจทางการเมืองยึดมั่นในอุดมการนั้น ๆ อุดมการดังกล่าวนี้อาจจะเป็นที่เข้าใจกันเฉพาะในกลุ่มปัญญาชน ที่ชาวพื้นบ้านยังไม่ซาบซึ้งได้ดี แต่ผู้นำทางการเมืองเห็นว่าเป็นสิ่งดี ที่ต้องพยายามชักจูงให้คนส่วนใหญ่เชื่อถือ และยอมรับ ด้วยการโฆษณาชวนเชื่อต่าง ๆ อุดมการบางอุดมการให้ประชาชนภายในชาติยอมรับแล้วยังไม่พอ ยังมีความปรารถนาให้ชาติอื่น ๆ ยอมรับอีกด้วย เพื่อจะได้มีพวกพ้องที่ยึดถืออุดมการเดียวกันมาก ๆ จึงได้เกิดสงครามการโฆษณาชวนเชื่อ(Ideological Warfare) เพื่อแย่งกันหาสมาชิก ดังตัวอย่างการโฆษณาชวนเชื่อของระหว่างอุดมการทางการเมืองของค่ายคอมมิวนิสต์ กับค่ายโลกเสรีซึ่งต่างก็ยกย่องอุดมการของตนว่าเลอเลิศและประนามอุดมการของอีกอย่างว่าชั่วร้ายต่าง ๆ นานา เป็นต้น

ลักษณะสำคัญของอุดมการที่ใช้ในการเมืองต้องมีลักษณะดังนี้คือ (ชัยอนันต์ สมุทวาณิช, 2517: 19-20)

(1) เป็นการนำอุดมการมาใช้เพื่อปกครองและยึดกลุ่มเข้าไว้ด้วยกัน

(2) เป็นการใช้อุดมการเพื่อประโยชน์ในการชักจูงให้คนมาเสียสละเพื่อเป้าหมายส่วนรวม หรือ "ทำเพื่ออุดมการ" ซึ่งมักจะเป็นประโยชน์โดยตรงกับผู้นำ ทางการเมืองมากกว่าต่อตัวประชาชนโดยทั่ว ๆ ไป ประชาชนถูกเรียกร้องให้เสียสละมอบกายถวายชีวิตเพื่ออุดมการ

(3) เป็นการใช้อุดมการเพื่อประโยชน์ในการขยายอำนาจของรัฐบาล

(4) เป็นการใช้อุดมการภายในพรรคหรือองค์การอื่น ๆ โดยที่ผู้ต้องการเข้าไปยึด หรือเมื่อยึดอำนาจแล้วก็เพื่อรักษาอำนาจนั้นไว้

ความมั่นคงของชาติ

ความมั่นคงของชาติ เป็นเป้าหมายสำคัญในการกำหนดนโยบายของทุกชาติ โลกทุกวันนี้เป็นโลกที่ก้าวรุดหน้าอย่างมิหยุดยั้ง กระแส แห่งความผันผวนของเหตุการณ์ในโลกทำให้นักวิชาการและนักปฏิบัติการ ต้องเริ่มหันเหความสนใจไปสู่องค์ประกอบนานาชนิดของความมั่นคง เดิมนั้นมักคำนึงถึงความมั่นคงของชาติในแง่ของการสูญเสียดินแดนและอาณาเขตเท่านั้น, ปัจจุบันนี้ความมั่นคงของชาติ รวมถึงสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เช่น คุณภาพของประชาชน อำนาจทางเศรษฐกิจ ความอยู่ดีกินดีของประชาชน เสถียรภาพของรัฐบาล ฯ อีกด้วย หรือความมั่นคงของชาติอาจแบ่งออกได้เป็นความมั่นคงภายในและความมั่นคงระหว่างประเทศได้ ดังนี้คือ

ความมั่นคงภายในประเทศ

ก. ความมั่นคงในแง่ของการรักษาดินแดนหมายถึงการรักษาอธิปไตยเหนือดินแดนเอาไว้ให้เท่าเดิม ถึงแม้ว่าลัทธิการล่าอาณานิคมจะผ่านไปแล้ว การสูญเสียดินแดนทั้งประเทศอาจจะไม่เกิดขึ้นเหมือนสมัยก่อน แต่การปฏิบัติการของผู้ก่อการร้ายบางประเภทสามารถยึดครองดินแดนบางส่วนไปบางครั้งบางคราว อาจเกิดขึ้นได้เสมอในหลายประเทศ การรบแบบกองโจรสงครามนอกแบบอย่างยืดเยื้อ ในที่สุดประเทศแถบเอเชียหลายประเทศก็เปลี่ยนลัทธิทางการเมืองไปเป็นต้น การเมืองระดับโลกทุกวันนี้สนใจการแย่งชิงดินแดนน้อยกว่าการแผ่อิทธิพลทางเศรษฐกิจวัฒนธรรมและลัทธิการเมือง เพราะการได้ดินแดนมาย่อมเป็นปัญหายุ่งยากต่อการปกครองดูแล การรุกรานในปัจจุบันนี้จึงมาในรูปลัทธิการเมือง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจมากกว่าในรูปการล่าอาณานิคมที่เคยมีมาแต่อดีต

ข. ความมั่นคงของประชากร หมายถึงประชากรของชาติต้องมีฐานะทางเศรษฐกิจดีพอสมควร มีการศึกษาดี มีทักษะความรู้ความสามารถดี มีจริยธรรมระเบียบวินัยในหมู่ประชากร มีความขยันขันแข็งและรักชาติ ทำให้เกิดพลังส่งเสริมความมั่นคงของชาติดังเช่นประชากรของชาติญี่ปุ่น และอิสราเอล เป็นต้น

ความสามัคคีภายในชาติ การทะเลาะเบาะแว้งบาดหมางไม่สามัคคีกันระหว่างคนในชาติเองเป็นเครื่องบั่นทอนความมั่นคงของชาตินี้ได้ประชาชนเมื่อมาอยู่รวมกัน ณ ดินแดนเดียวกัน มีรัฐบาลเดียวกันถือสัญชาติเดียวกัน แม้จะต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนา ผิวพรรณ และโลกทัศน์ต่างกันก็ควรต้องหันหน้าเข้ามาสร้างความสามัคคีร่วมกัน เพราะเป็นชนชาติเดียวกันแล้ว

ค. ความมั่นคงของรัฐบาล ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะเปลี่ยนแปลงได้ ตามวาระ ความมั่นคงของรัฐบาลจะเป็นคนละส่วนกับความมั่นคงของชาติก็ตาม แต่เสถียรภาพของรัฐบาลช่วยให้ชาติมีความมั่นคง การมีรัฐบาลที่มีเสถียรภาพมั่นคงและมีคุณภาพสูงและสามารถกำหนดนโยบายของชาติได้เหมาะสม เข้ามาบริหารงานของชาติอย่างต่อเนื่องกัน การปราศจากเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดภาวะสั่นคลอนหรือโค่นล้มรัฐบาลบ่อยๆ โดยไม่จำเป็น การมีโครงสร้างทางพรรคการเมืองที่เหมาะสม มีประชาชนเข้ามามีบทบาทร่วมในทางการรับผิดชอบทางการเมืองที่ดี ย่อมจะก่อให้เกิดบรรยากาศทางการเมืองที่มั่นคงและทำให้ชาติมีความมั่นคงสูงด้วย

<u>ความมั่นคงทางการเมืองระหว่างประเทศ</u>

รัฐบาลผู้กำหนดนโยบายของชาติ จะต้องถือว่าผลประโยชน์ของชาติเป็นสิ่งสำคัญสูงสุด และผลประโยชน์ของชาติหมายถึง ความมีเอกราชอธิปไตยอย่างสมบูรณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศ ความสงบเรียบร้อยภายในชาติมาตราฐานการดำรงชีวิตที่ดี และเกียรติภูมิศักดิ์ศรีของชาติ ความมั่นคงของชาติในท่ามกลางนานาประเทศต้องคำนึงถึง

ก. ความพร้อมทางการเมือง หมายถึงการมีสัมพันธมิตรที่เข้มแข็งที่สามารถให้ความช่วยเหลือได้เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ สามารถดำเนินนโยบายแยกคัตรูให้อยู่โดดเดี่ยวตามลำพัง สามารถดำเนินกุศโลบายหลีกเลี่ยงวิกฤตการณ์ที่ตึงเครียดระหว่างประเทศ และสามารถดำเนินนโยบายสร้างความมั่นคงร่วมกันกับนานาประเทศได้

ข. ความพร้อมทางด้านเศรษฐกิจ มีระดับการพัฒนาเศรษฐกิจที่สามารถทำให้ประเทศมีความสมบูรณ์พูนสุข มีทรัพยากรแร่ธาตุ อาหาร อย่างเพียงพอ มีความ

สามารถพัฒนาทางการอุตสาหกรรมให้เจริญก้าวหน้า มีความสามารถในการพัฒนาเทคโนโลยีสูง สามารถค้นคิดประดิษฐกรรมใหม่ที่ใช้ในการพัฒนาและป้องกันประเทศชาติได้ มีฐานะทางการคลัง การเงินดี

ค. ความพร้อมทางด้านการทหาร หมายถึงการมีแผนยุทธศาสตร์ที่ฉลาดล้ำป้องกันประเทศของตนให้พ้นจากการโจมตีของศัตรู มีการพัฒนากองทัพให้ทันสมัย และการส่งกำลังบำรุงที่เหมาะสมพร้อมมูล

ง. ความพร้อมในด้านทำสงครามเย็นหรือสงความจิตวิทยาหมายถึงสงครามโฆษณาชวนเชื่อ การก่อให้เกิดความแตกแยกแก่ฝ่ายศัตรู การรักษาขวัญและกำลังใจของประชากรภายในชาติ ให้มั่นคงเหนียวแน่นและมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พร้อมที่จะเสียสละทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อความมั่นคงของชาติได้เสมอ

อุดมการและความมั่นคงของชาติ

ทั้งอุดมการและความมั่นคงของชาติมิได้เกิดขึ้นเองในสภาวะอันว่างเปล่า อุดมการที่เกิดขึ้นใหม่จะต้องต่อสู้กับพลังที่ทรงอิทธิพลที่มีอยู่ดั้งเดิมในสังคมให้ได้ เพื่อจะได้ธำรงอยู่รอด ถ้าหากอุดมการใหม่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าดีพอ อุดมการนั้น ๆ ก็ต้องล้มเลิกไป ความมั่นคงก็เช่นกันที่จะต้องดำรงอยู่ในท่ามกลางนานารัฐที่มีการติดต่อกันในลักษณะต่าง ๆ กล่าวคือถ้ารัฐหนึ่งมีความมั่นคงอย่างมาก รัฐอีกรัฐหนึ่งซึ่งอยู่ข้างเคียงกันอาจจะไม่มีความมั่นคงก็ได้ ทั้งนี้ย่อมดำเนินไปตามทฤษฎีดุลย์แห่งอำนาจ (Balance of Power) ดังนั้นการพิจารณาอุดมการและความมั่นคงของชาติต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ระบบความเชื่อ ประเพณีและสถานการณ์ระหว่างประเทศควบคู่กันไปด้วย

การปฏิวัติทางอุดมการที่ยิ่งใหญ่ของโลกแทบทุกกรณีเกิดเพราะมีกลุ่มบุคคลที่มีแนวคิดทางอุดมการการเมืองในแนวเดียวกัน มาร่วมชีวิตต่อสู้ในวิถีทางการเมืองร่วมกันเป็นระยะเวลายาวนานพอสมควร แต่การปฏิวัติ พ.ศ.2475 ของไทยน่าจะเป็นการรัฐประหารมากกว่า - ความหมายของการปฏิวัติที่แท้จริง แม้ว่าจะทำการยึดอำนาจการปกครองจากพระมหากษัตริย์ได้สำเร็จ มีรัฐบาลและรัฐสภาแล้วก็ตาม แต่ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดอุดมการประชาธิปไตย ยังเคยชินอยู่กับอุดมการเก่า ๆ คือเป็นอุดมการไพร่ฟ้ามากกว่าพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย นักอุดมการในระยะแรก ๆ เช่น หลวงประดิษฐ์ได้พยายามเอาอุดมการประชาธิไตยไปเผยแพร่ยังประชาชนส่วนใหญ่ของชาติ แต่เป็นที่น่าเสียใจที่กลุ่มผู้ครองอำนาจทางการเมืองรุ่นต่อ ๆ มากลับมองไม่เห็นความสำคัญของอุดมการตามทัศนะของหลวงประดิษฐ์ กล่าวคือเขามองความมั่นคงของชาติอยู่ที่ความมั่นคงของรัฐบาล และความมั่นคงของรัฐบาลอยู่ที่การมีกลุ่มผู้ถืออาวุธสนับสนุน

การศึกษาเรื่องราวของหลวงประดิษฐ์ช่วยชี้ให้เห็นว่า อุดมการทางการเมืองของไทยนั้นเกิดไม่ยากนัก แต่ความยากลำบากอยู่ที่การดำรงรักษาและแพร่ขยายอุดมการไปยังมวลชน ภาพพจน์ที่ดีของสังคมไทยนั้น อยู่ห่างไกลจากชีวิตที่เป็นปัจจุบัน

โดยทั่วไป ผลประโยชน์เฉพาะหน้ามักมีอิทธิพลในการตัดสินใจของคนไทย มากกว่าความคาดหมายในอนาคต เข้าทำนองสิบเบี้ยใกล้มือ สภาพชีวิตที่แร้นแค้นช่วยให้ประชาชนส่วนใหญ่มุ่งคำนึงถึงปัญหาเฉพาะหน้า เฉพาะตัว เฉพาะครอบครัว และหมู่พวกพ้องของตนเองมากกว่าที่จะใฝ่ฝันถึงความสมบูรณ์พูนสุขในอนาคตกาล

ความชงักงันหรือจุดอ่อนทางอุดมการทางการเมืองของไทย ก็คือการขาดกระบวนการต่อเนื่องที่จะนำเอาอุดมการนั้น ๆ ไปเผยแพร่ยังมวลชนของชาติ ประเทศเพื่อนบ้านของไทยที่ตกเป็นอาณานิคมชาติตะวันตกมาก่อน แต่เขาก็รวมตัวกันก่อกู้เอกราชได้เพราะเขามีศัตรูของชาติร่วมกัน คือผู้ที่มายึดครองอำนาจของเขา ในการกอบกู้เอกราชของเขานั้น จะมีความเหมือน ๆ กันอยู่อย่างหนึ่งคือ ขบวนการทางการเมืองเพื่อความเป็นเอกราชของเขา เขาใช้เวลาในการดำเนินงานนานพอสมควร ผู้นำของเขาต้องร่วมเป็นร่วมตายกันใช้ชีวิตปฏิวัติ เพื่อปลดแอกให้ชาติของเขา ความยากลำบากทุกข์ยากในการดำเนินงาน ความข่มขืนที่ได้รับจากการกดขี่จากลัทธิจักรวรรดินิยม การใช้ชีวิตร่วมกันของกลุ่มผู้นำเป็นสิ่งผูกมัดจิตใจของพวกเขาไปพร้อม ๆ กันอุดมการทางการเมือง ทำให้การดำเนินของเขามั่นคงและสืบเนื่องต่อกันได้ดี หันมาดูการปฏิวัติ พ.ศ.2475 ของไทยบ้าง เป็นการปฏิวัติที่ปราศจากการนองเลือดและสำเร็จลงด้วยความรวดเร็วและง่ายดายโดยปราศจากอุปสรรค ประกอบกับสถาบันพระมหากษัตริย์ในขณะนั้นเป็นกษัตริย์ที่อยู่ในทศพิธราชธรรม พระองค์มีความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด เมื่อต้องการรัฐธรรมนูญพระองค์ก็พระราชทานให้ ความเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีของพระองค์ทำให้คณะราษฎรประสบความยากลำบากในการโน้นน้าวประชาชนให้เข้าร่วมปฏิวัติด้วยเป็นอย่างยิ่ง (ถ้าหากทำการปฏิวัติในรัฐสมัยของกษัตริย์ เช่น พระเจ้าเสือ อาจจะต้องเป็นการปฏิวัตินองเลือด เช่นประเทศรุสเซียก็ได้) การเผยแพร่อุดมการทางการเมืองใหม่ ๆ ไปยังประชาชนส่วนใหญ่ของชาติ ก็พลอยยากลำบากไปด้วยเพราะขาดเหตุผลจูงใจ อุดมการที่จะนำไปเผยแพร่ก็เป็นอุดมการที่เห็นดีเห็นงามกันเฉพาะในปัญญาชน ในขณะนั้นซึ่งเป็นผู้ได้รับการศึกษาตามอารยธรรมตะวันตกเท่านั้น ถ้าหากพระมหากษัตริย์ในขณะนั้นขาดคุณธรรมเช่นพระเจ้าเสือ (ในสมัยอยุธยาตอนปลาย) แล้วการปฏิวัติอาจจะนองเลือดคล้าย ๆ การปฏิวัติระเจ้าซารก็ได้

สังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดถือตัวบุคคลมากกว่าหลักการทำให้การเผยแพร่อุดมการเป็นไปด้วยความลำบาก การรวมกลุ่มของสังคมไทยซึ่งเกิดขึ้นชั่วครั้งชั่วคราว นั้นยึดถือผลประโยชน์ที่จะได้รับและตัวบุคคลมากกว่าหลักการ และผลประโยชน์ของส่วนรวม ประกอบกับสังคมไทยชอบยึดมั่นในสิ่งศักดิ์สิทธิเหนือความดี การปฏิบัติงานสำคัญก็มักจะหาฤกษ์และตรวจดูดวงชะตาตามหลักโหราศาสตร์ การปฏิบัติการต่าง ๆ ยังอยู่กับความเชื่อในพิธีกรรมทางไสยาศาสตร์อยู่

การคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม การคำนึงถึงผลประโยชน์ปัจจุบันมากกว่าอนาคตที่จะเกิดขึ้นกับชาติเป็นส่วนรวม ย่อมก่อให้เกิดความยากลำบากในการเผยแพร่อุดมการทางการเมือง เพราะอุดมการมิให้ผลตอบแทนโดยทันทีทันใดแก่ผู้ยึดมั่นในอุดมการนั้น ๆ ได้ การปฏิบัติตามอุดมการอาจมีผลประโยชน์เกิดขึ้นในระยะยาวหรือชนรุ่นต่อ ๆ ไป การคาดหวังผลประโยชน์ในระยะสั้นยังเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งของการเผยแพร่อุดมการ

ประสบการณ์ทางการเมืองของไทย นับแต่อุดมการแบบไพร่ฟ้าเปลี่ยนมาเป็นประชาชนในระบอบประชาธิปไตย พลเมืองไทยมีสิทธิในทางการเมืองเพิ่มขึ้นและนับวันจะมีบทบาทเพิ่มขึ้น ตามหลักการ วิวัฒนาการเรื่อย ๆ ไป ขณะนี้ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่เริ่มตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนในฐานะประชาชน ในระบอบประชาธิปไตย สังคมไทยกำลังก้าวล่วงเลยพ้นอุดมการแบบไพร่ฟ้าเข้าสู่สังคมประชาธิปไตยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

สิ่งผูกพันคนในชาติเข้าด้วยกัน

ปัจจุบันนี้ผืนผิวโลกเกือบทั้งหมดที่เป็นดิน ได้ถูกแบ่งออกเป็นสัดส่วนเรียกว่าประเทศใหญ่บ้างเล็กบ้าง มนุษย์จะต้องอาศัยรวมกันอยู่ในประเทศใดประเทศหนึ่ง จะอยู่นอกประเทศเหมือนสมัยโบราณอีกไม่ได้แล้ว ปกติการเป็นเจ้าของที่ดินนั้น ดูกันตามโฉนดที่ดิน แต่การเป็นเจ้าของผืนดินในระดับประเทศนั้นไม่มีโฉนดกำหนดเอาไว้แน่นอน แม้ว่าอาณาเขตของประเทศจะค่อนข้างแน่นอนก็ตาม แต่อาณาเขตของแต่ละประเทศก็มีโอกาสเปลี่ยนแปลงได้ อาณาเขตของชาติใดชาติหนึ่งนั้น ผู้เป็นเจ้าของย่อม

จะหวงแหนปกป้องรักษาเอาไว้ประดุจชีวิต ยอมอุทิศร่างกายเพื่อปกป้องดินแดนของตนเอาไว้ให้พ้นจากการรุกรานของผู้อื่น สิ่งที่น่าจะหยิบยกมาพิจารณาก็คือ อะไรคือสาเหตุที่ทำให้คนบนผืนแผ่นดินหนึ่งมีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น จนกระทั่งคิดว่าตนมีความแตกต่างไปจากประชาชนผืนแผ่นดินอื่น ๆ สิ่งที่ผูกพันคนในชาติเข้าไว้ด้วยกันมีดังนี้คือ

1. ความผูกพันด้านดินแดน

องค์ประกอบของประเทศชาติที่สำคัญ คือ ต้องมีดินแดน ประชากร รัฐบาล และอธิปไตย ในเรื่องของดินแดนจะกว้างใหญ่ขนาดไหนนั้น เราไม่สามารถกำหนดได้ บางชาติมีอาณาเขตดินแดนกว้างใหญ่มาก เช่น สหภาพโซเวียตรุสเซีย อเมริกา ออสเตรเลีย แต่บางชาติก็มีดินแดนเพียงเล็ก ๆ เช่นประเทศอิสราเอล สิงคโปร์ ลาว เขมร เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นประเทศเล็กหรือประเทศใหญ่ ประชาชนที่อยู่ในดินแดนนั้นย่อมจะมีความรู้สึกหวงแหนแผ่นดินที่เขาและบรรพบุรุษของเขาได้อยู่อาศัยหรือสร้างมา ดินแดนขอบเขตของประเทศจึงเป็นสิ่งผูกพันจิตใจ ให้ประชาชนทั้งหมดที่อาศัยอยู่รวมกัน เอาไว้ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้

2. ความผูกพันทางด้านประวัติศาสตร์

โดยทั่วไปประวัติศาสตร์หมายถึง การไต่สวนเข้าไปให้รู้ถึงความจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษยชาติที่เกิดขึ้นในช่วงใดช่วงหนึ่งในอดีต (แถมสุข นุ่มนนท์, 2517: 239) ประวัติศาสตร์แต่ละชาติเป็นสิ่งที่มีอิทธิพลมากอีกประการหนึ่ง ในการสร้างสรรค์ความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติที่เคยมีอดีตร่วมกันมา

เรื่องราวต่าง ๆ ที่บันทึกเอาไว้ในประวัติศาสตร์ เช่น ประวัติศาสตร์การทำสงครามของชาติ ชื่อแม่ทัพนายกอง สถานที่สำคัญในการยุทธต่าง ๆ จะถูกจารึกเอาไว้เพื่อเตือนใจอนุชนรุ่นหลังของชาติ ตัวอย่างเช่นเจดีย์ยุทธหัตถี อนุสาวรีย์ บุคคลสำคัญของรัฐ ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งดึงดูดให้บุคคลในชาติระลึกถึงความผูกพันร่วมกันมาในอดีต ความผูกพันในอดีตนั้นย่อมจะมีผลกระทบมาถึงในปัจจุบันด้วย ชาติยิวที่ก่อตั้งประเทศได้ทุกวันนี้เพราะความผูกพันในอดีตของเขา ชาติเยอรมันถึงแม้จะแพ้สงครามโลกมาถึงสองครั้ง แต่ก็ไม่ทำให้เขาต้องละทิ้งความเป็นเยอรมัน หรือทำให้เขาสิ้นชาติไปได้เลย

3. ความผูกพันทางด้านการเมือง

ประเทศหนึ่งย่อมมีรัฐบาลหนึ่งเป็นผู้ปกครองดูแลให้ประชากรมีการดำรงชีวิตอยู่อย่างดีที่สุดตามอัตภาพของเขา รัฐบาลเป็นผู้แยกชาติหนึ่งให้แตกต่างไปจากอีกชาติหนึ่ง รัฐบาลเป็นผู้ดูแลกิจการทุกอย่างในประเทศของตน ไม่ว่าจะเป็นการเดินทางเข้าออกนอกประเทศ กิจการสาธารณูประโยชน์ต่าง ๆ การรักษาความสงบมั่นคงและความปลอดภัยของชาติ ตลอดจนการอยู่ดีกินดี และความมีศักดิ์ศรีของชาติในท่ามกลางนานาประเทศ รัฐบาลมีสิทธิในฐานะตัวแทนของคนทั้งชาติ ในการเจรจาทำความตกลงกับชาติอื่น ซึ่งการตกลงนี้อาจจะผูกพันคนทั้งชาติได้ รัฐบาลก็คือตัวแทนของคนทั้งชาตินั่นเอง ดังนั้น รัฐบาลจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะผูกพันคนทั้งชาติเข้าไว้ด้วยกัน

4. ความผูกพันทางด้านเชื้อชาติ

คนเชื้อชาติเดียวกัน แม้ว่าเขาจะพูดภาษาต่างกัน นับถือศาสนาต่างกัน แต่สิ่งที่เขาจะต้องมีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ รูปร่าง ผิวพรรณ สีตา สีผม เป็นต้น เชื้อชาติเป็นสิ่งสำคัญที่จะเชื่อมโยงคนทั้งชาติให้ผูกพันกันเอาไว้ ในประเทศที่มีคนเชื้อชาติเดียวกันมาก ๆ ย่อมจะมีความสามัคคีกันและแตกแยกกันได้ยากมากกว่า ประเทศที่มีคนหลาย ๆ เชื้อชาติ ดังเช่น ชนเชื้อชาติเตอรกี และกรีกในไซปรัส พวกนิโกรกับพวกผิวขาวในอเมริกา พวกนิโกรกับพวกผิวขาวในทวีปอาฟริกาหลาย ๆ ประเทศ ซึ่งต่างกระทบกระทั่งกันเพราะความมีเชื้อชาติต่างกัน ดังนั้น ประเทศที่มีประชากรเชื้อชาติเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ ย่อมจะได้เปรียบในการสร้างความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีความผูกพันคนในชาติเอาไว้ด้วยกันดีกว่า ส่งผลกระทบไปถึงความมั่นคงของชาติอีกด้วย

5. ความผูกพันทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม

การมีวัฒนธรรมเหมือนกันนั้นทำให้คนกลุ่มหนึ่งมีความแตกต่างจากคนกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งมีวัฒนธรรมไม่เหมือนกัน คนมีวัฒนธรรมแบบหนึ่งไปพบวัฒนธรรมแบบอื่น ๆ จะ

รู้ได้ว่า นี่ไม่ใช่วัฒนธรรมของเรา คนไทยที่เคยขึ้นรถเมล์แล้วลุกให้เด็กผู้หญิงหรือคนชรานั่ง จะรู้สึกแปลกใจว่าที่มาเลเซีย ฮ่องกง อเมริกาเขาไม่ทำกัน นักท่องเที่ยวชาวยุโรปไปอาฟริกา จะรู้สึกแปลกใจที่ชาวอาฟริกาไม่สวมรองเท้า ในขณะที่ชาว - อาฟริกาจะรู้สึกน่าขำที่ฝรั่งเอาเท้าไปยัดไว้ในถุงหนัง (คือรองเท้า) ทั้ง ๆ ที่ร้อนออกจะตายไป คนอเมริกันจะเห็นว่าคนอินเดียนี่สกปรก แต่คนอินเดียที่เกิดในตระกูลสูงจะรู้สึกรังเกียจที่เห็นคนอเมริกันสั่งน้ำมูกลงบนผ้าเช็ดหน้า แล้วก็เอาผ้าเช็ดหน้าเก็บเข้าไว้ในกระเป๋าเสื้อ หรือว่าคนไทยอาจจะไม่เข้าใจเลยว่าทำไมเด็ก ๆ อเมริกัน ถึงไม่มีกริยามารยาทเอาเสียเลย (ณรงค์ สินสวัสดิ์, 2514: 7)

อิทธิพลทางศาสนาก็มีผลต่อการสร้างความสามัคคีในภายในชาติ **ความต่าง**ศาสนากันทำให้อินเดียและปากีสถานต้องแยกออกเป็นสองประเทศ ภายหลังที่ได้รับเอกราชจากอังกฤษ การทะเลาะเบาะแว้งเรื่องศาสนายังคงมีอยู่ทั้ง ๆ ที่ทุกศาสนาต่างก็สอนให้คนเป็นคนดี ประเทศเลบานอน ประเทศฟิลิปปินส์ และเกาะไซปรัส ไม่ค่อยสงบนักเพราะพลเมืองของประเทศเหล่านี้**นับ**ถือศาสนาต่างกัน การก่อตั้งประเทศสหรัฐอเมริกาก็เกิดขึ้นเพราะศาสนาเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งด้วย

ศาสนา**ยัง**ก่อให้เกิดความแตกแยกในวงการเมืองระหว่างประเทศอีกด้วย กลุ่มประเทศอาหรับ ซึ่งต่างก็นับถือศาสนาอิสลามด้วยกัน เมื่อเกิดพิพาทกับอิสราเอล หลาย ๆ ชาติแถบเอเชียก็เข้าข้างอาหรับ เพราะนับถือศาสนาเดียวกัน โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลและความถูกต้อง สงครามครูเสดก็เป็นสงครามเกี่ยวกับศาสนา ดังนั้นการมีศาสนาเดียวกันนับถือหลักการคล้าย ๆ กัน เป็นส่วนใหญ่ดังเช่นชาติอาหรับ ศาสนาจะเป็นสิ่งช่วยผูกพันคนในชาติเอาไว้ให้แตกต่างไปจากชาติที่นับถือศาสนาที่ต่างกันได้

6. <u>ความผูกพันทางด้านภาษา</u>

การฟังภาษาพูดจะเป็นวิธีการที่ค่อนข้างง่ายว่าเขาเป็นคนชาติใดมาจากไหนเพราะสำเนียงย่อมบอกภาษาได้ ภาษาย่อมเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างชาติหนึ่งกับอีกชาติหนึ่ง ภาษาช่วยทำให้การสื่อถ้อยความหมายได้รวดเร็ว ภาษาจึงเป็นสิ่งผูกพันคนในชาติเข้าด้วยกันได้ประการหนึ่ง ถึงแม้ว่าจะมีข้อยกเว้นอยู่บ้าง

เช่น ภาษาอังกฤษ ฝรั่งเศส สเปญ จะมีพูดกันอยู่หลาย ๆ ประเทศก็ตาม

โดยสรุป

พอจะสรุปได้ว่า การที่กลุ่มคนบนพื้นแผ่นดินอาณาเขตประเทศหนึ่ง ๆ มีความผูกพันกันเป็นรัฐเป็นประเทศ มีเอกลักษณ์ของตนได้ก็เพราะเขามีสิ่งยึดเหนี่ยวให้ประชาชนทั้งชาติของเขาผูกพันกันอยู่ สิ่งผูกพันที่สำคัญที่สุดนั้นมีหลาย ๆ ประการเช่น การตั้งอยู่บนดินแดนเดียวกัน มีประวัติศาสตร์ร่วมกันมายาวนาน มีภาษาวัฒนธรรม ศาสนาเดียวกัน และสำคัญมากที่สุดก็คือการมีรัฐบาลร่วมกัน

ชาตินิยม (NATIONALISM)

ความหมายของชาตินิยม

ความรู้สึกชาตินิยมเป็นแนวความคิดหรือลัทธิที่เน้นถึงความจงรักภักดีที่มีต่อชาติมากว่าสิ่งใด ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นครอบครัว กลุ่มของคน วงศาคณาญาติ หรือประชาชาติอื่น (จรูญ สุภาพ, 2512: 67)

คำว่าชาตินิยมนั้นเป็นคำที่นำมาใช้เสมอในเรื่องที่เกี่ยวกับการเมืองระหว่างประเทศ (Grazia, 1967: 22) ปกติมนุษย์นั้นย่อมมีสิ่งยึดเหนี่ยวผูกมัดจิตใจให้อยู่รวมกันเป็นชาติ เช่นความผูกพันทางด้านการเมือง ดินแดน ภาษา วัฒนธรรม ศาสนา และเชื้อชาติ ฯลฯ ความผูกพันเหล่านี้ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันของคนในชาติที่มีต่อชาติของตน และสิ่งนี้เองที่ทำให้เกิดลัทธิชาตินิยมขึ้นมา (Emerson, 1966: 89)

อิทธิพลของชาตินิยม

อิทธิพลของชาตินิยมนั้นสามารถก่อให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ หลายด้านอาจจะทำให้คนภายในชาติมีความมุมานะ ขยันขันแข็งเพื่อสถาปนาชาติของตนให้มีความเจริญก้าวหน้ากว่าชาติอื่น ๆ เช่น ชาติญี่ปุ่นและเยอรมัน ที่แพ้สงครามโลกครั้งที่สองทั้งสองชาติ แต่ชาติทั้งสองในขณะนี้มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง มาก

กว่าหลาย ๆ ประเทศ ผู้ซึ่งเป็นฝ่ายชนะสงครามในครั้งนั้นเสียอีก ในบางกรณีชาตินิยมก็นำไปสู่เหตุการณ์ที่คนในชาติเดียวกันต้องรบราฆ่ากันเอง เช่นการรบพุ่งระหว่างคนเผ่าอิโบ (Ibo) ซึ่งแยกแคว้นไบเอฟรา (Biafra) ออกเป็นอิสระจากไนจีเรีย นอกเหนือจากทำให้คนต้องรบราฆ่าฟันกันแล้ว บางครั้งก็ทำให้ชาติบางชาติเห็นแก่ตัว ชาติที่ร่ำรวยหรือพัฒนาแล้วทั้งหลายต่างพากันเอารัดเอาเปรียบชาติที่ยากจนด้อยพัฒนา การให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศทั้งหลายนั้น กระทำทั้งในแง่จริงจังและเพื่อเหตุผลทางการเมืองและการโฆษณาชวนเชื่อเพื่อหวังผลประโยชน์ตอบแทนที่คุ้มค่า ทั้งนี้เพราะชาตินิยมทำให้คนจงรักภักดีอย่างสูงต่อชาติของตน คนในชาติเชื่อว่าตนมีสิทธิอันชอบธรรมที่ใช้อธิปไตยของตนที่จะให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดกับชาติอื่นมากนัก หน้าที่ของคนในฐานะพลเมืองของชาติมีหน้าที่สนับสนุนชาติของตนโดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจะชอบธรรมหรือไม่

ความรู้สึกชาตินิยมก่อให้เกิดการแข่งขันกันในระหว่างชาติ ดังเช่นปรากฏอยู่ในขณะนี้คือ การแข่งขันกันระหว่างอเมริกากับสหภาพโซเวียต ซึ่งทั้งสองชาติพยายามรักษาความเป็นมหาอำนาจระดับนำของโลกเอาไว้ คือต่างก็พยายามสร้างความทะเยอทะยานที่จะเป็นมหาอำนาจที่ใหญ่ที่สุดในโลก

ประวัติความเป็นมาของชาตินิยม

ในอดีตความรู้สึกชาตินิยมอาจแสดงออกมาในรูปของความจงรักภักดีต่อตัวผู้ปกครองประเทศนั้นเอง ชาตินิยมในสมัยแรก ๆ ถือว่ากษัตริย์เป็นสัญญลักษณ์ที่ยึดเหนี่ยวของความจงรักภักดีของคนในชาติ ดังเช่นพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 ทรงตรัสว่า "รัฐคือฉัน" (L' Ėtat e'est moi) ความสำคัญของกษัตริย์มิใช้จะมีอยู่เฉพาะภายในประเทศเท่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในสมัยเดิมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างบรรดากษัตริย์ผู้ครองรัฐด้วย ได้มีการผูกมิตรกันระหว่างรัฐโดยการเสกสมรสระหว่างเชื้อพระวงศ์ และกษัตริย์นานาชาติ วิธีนี้เป็นวิธีทางการทูตที่ใช้กันมาในศตวรรณที่ 17 และ 18 สมัยดังกล่าวนี้ เกิดลัทธิทางเศรษฐกิจพานิชยนิยม (Mercantilism) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อสนับสนุนการค้า ทั้งนี้เพราะการค้าจะนำมาซึ่งความ-

มั่งคั่งของชาติ และความมั่งคั่งเป็นบ่อเกิดแห่งอำนาจ มีการทำสงครามเพื่อแย่งตลาดการค้ากัน ในทางการเมืองและการปกครองถือว่าผลประโยชน์ของชาตินั้นเป็นสิ่งเดียวกับผลประโยชน์ของกษัตริย์ผู้ครองรัฐนั้น ๆ

การปฏิวัติใหญ่ในฝรั่งเศสในปี 1789 และการแผ่ขยายดินแดนของนโปเลียนได้ช่วยทำให้ชาตินิยมแพร่ขยายไปทั่วยุโรป ทั้งนี้เริ่มจากที่มีการเรียกร้องให้คนฝรั่งเศสที่รักชาติทุกคนสนับสนุนประเทศชาติของตน เมื่อมีภัยรุกรานประเทศชาติ การเรียกร้องนี้สำเร็จทำให้ฝรั่งเศสมีกองทัพแห่งชาติที่ประกอบด้วยประชาชนที่มีจิตใจพร้อมที่จะทำการต่อสู้ด้วยความสำนึกที่ว่า เขาต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของชาติตนเอง ผลที่ตามมาก็คือชัยชนะของกองทัพแห่งชาติที่มีต่อกองทัพของกัตรู ที่ส่วนใหญ่ประกอบขึ้นด้วยทหารรับจ้าง

การปฏิวัติในฝรั่งเศสทำให้ตื่นตัวทางการเมือง ชัยชนะของกองทัพแห่งชาติของฝรั่งเศสก่อให้เกิดชาตินิยมแผ่ในทั่วยุโรป ชาติอื่น ๆ ขึ้นชมต่อแนวความคิดใหม่ ๆ ของฝรั่งเศสที่รวมพลังของคนในชาติเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างผลประโยชน์ให้กับชาติ หลังสมัยนโปเลียนแล้วแม้ว่าจะยังคงมีกษัตริย์ปกครองประเทศในแถบยุโรปอยู่ต่อไป แต่ฐานะและอำนาจของกษัตริย์เริ่มเปลี่ยนแปลงไป แนวคิดที่ว่าผลประโยชน์ของชาติกับผลประโยชน์ของกษัตริย์ผู้ครองรัฐนั้นมิใช่เป็นของสิ่งเดียวกันอีกต่อไปแล้ว

ความเจริญเติบโตของชาตินิยม

การแพร่ขยายของการศึกษา การเจริญเติบโตทางเทคโนโลยี่ ความสะดวกในการสื่อสารคมนาคมทำให้ประชาชนรู้ข่าวสารได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และรับรู้ได้กว้างขวางขึ้นกว่าเดิม ทำให้ชาตินิยมเจริญเติบโตรวดเร็วตามไปด้วย มีผู้ทำนายเหตุการณ์ล่วง - หน้าเอาไว้ว่าถ้าหากเทคโนโลยี่เจริญสูงสุดมากขึ้น ทำให้การคมนาคมสื่อสารทำได้สะดวกรวดเร็ว โลกทั้งโลกจะแคบลง คนทั้งโลกจะใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น ความรู้สึกชาตินิยมอาจจะหมดไป เกิดความรู้สึกสากลนิยมขึ้นมาแทน อย่างไรก็ตามเท่าที่ผ่านมาปรากฏว่าความก้าวหน้าทางการศึกษา และเทคโนโลยี่มีผลช่วยทำให้ชาตินิยมแรงมากขึ้นมากกว่าทำให้ชาตินิยมอ่อนลง นอกจากนี้การแพร่ขยายทางการศึกษาและความก้าวหน้าในการสื่อสารคมนาคม ยังช่วยเร่งให้ผลของชาตินิยมปรากฏผลได้เร็วยิ่งขึ้น คือทำให้

การปลูกฝังชาตินิยมในชาติหนึ่งกินเวลาน้อยลง (มณีชัย รัตนมณี, 2519: 16)

การคุกคามจากศัตรูภายนอกประเทศ ก็มีผลต่อการปลูกสร้างชาตินิยมขึ้นภายในประเทศ ทั้งนี้เพราะคนในชาติย่อมต้องการที่จะมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างมั่นคงและปลอดภัย การคุกคามจากภายนอกประเทศนั้นย่อมขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นจริงในขณะนั้น กับสภาพการที่คนภายในชาติประเมินค่าของสถานะการณ์นั้น ๆ ว่าเป็นการคุกคามมากน้อยเพียงไร ถ้าหากว่าชาติตกอยู่ในห้วงแห่งอันตรายร้ายแรงแล้วการเรียกร้องให้คนเสียสละเพื่อป้องกันประเทศชาติ หรือการสร้างชาตินิยมให้เกิดขึ้นนั้นย่อมเป็นการง่าย แต่เมื่อพ้นภาวะอันตรายอย่างร้ายแรงของชาติไปแล้วชาติอยู่ในภาวะสงบสุข คนในชาติก็มักจะทะเลาะเบาะแว้งกันด้วยปัญหาที่ไม่สู้จะสำคัญใด ๆ ด้วยเหตุนี้เองผู้ปริหารประเทศชาติในบางประเทศจึงนิยมหันเหความสนใจของคนในชาติให้ออกไปจากเรื่องภายในสู่ภายนอก โดยพยายามชี้แจงให้เห็นว่า ยังมีภัยคุกคามที่มองไม่เห็นหรือปัญหากับต่างชาติที่สำคัญที่น่าสนใจ หรือสมควรได้รับการสะสางมากกว่าปัญหาภายในประเทศ ผลที่ได้ก็คือการตื่นตัวของประชาชนในด้านชาตินิยม

ความน้อยเนื้อต่ำใจในสังคมนานาชาติก็มีส่วนสำคัญในการสร้างชาตินิยมให้เกิดขึ้น เช่นชนชาติผิวดำถูกเหยียดหยาม ชาติที่เคยเป็นอาณานิคมของเขามาก่อนได้รับการดูถูก การแพ้สงคราม ทำให้ชาติเหล่านี้พยายามใหม่เพื่อลบรอยที่ต่ำต้อยของตนให้ได้ โดยสร้างลัทธิชาตินิยมขึ้นมา เป็นกระบวนการในการพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า

ชาตินิยมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ในศตวรรษที่ 17 และ 18 ลัทธิชาตินิยมยึดกษัตริย์ที่ปกครองประเทศเป็นหลัก ในศตวรรษที่ 19 ลัทธิชาตินิยมเริ่มมองปัญหาระบบการปกครองที่ตนเองเลือก และการเป็นอิสระปราศจากการปกครองของชาติอื่นซึ่งเรียกว่า "หลักการกำหนดใจตนเอง" (National self determination) ในศตวรรษที่ 20 ปัญหาเรื่องการนำชาติให้รอดพ้นจากอันตรายหรือภัยคุกคามจากภายนอกประเทศเพิ่มขึ้น คนภายในชาติจำต้องยอมเสียสละเสรีภาพบางประการของตน และเพิ่มอำนาจให้แก่ผู้ปกครองบริหารประเทศมีอำนาจมากขึ้น ทั้งนี้

เพื่อความอยู่รอดของชาติ รัฐบางรัฐก็แก้ปัญหาความมั่นคงของชาติโดยการยอมรับเอารัฐบุรุษผู้เข้มแข็งเข้ามามีอำนาจในการบริหารประเทศชาติ บุรุษผู้เข้มแข็งเหล่านี้อาจจะมีทหารหนุนหลัง และทำการปกครองประเทศแบบเผด็จการ ส่วนในประเทศที่กำลังพัฒนา ก็หาทางเพิ่มพูนรายได้ประชากรยกมาตราฐานการครองชีพให้สูงขึ้น ทุ่มเทการพัฒนาอุตสาหกรรม สาธารณูปโภคต่าง ๆ ให้เจริญก้าวหน้าตามประเทศที่พัฒนาแล้ว

ชาตินิยมกับลัทธิคอมมิวนิสต์

ลัทธิทั้งสองต่างก็มุ่งเน้นไปในทางการต่อสู้ โดยลัทธิคอมมิวนิสต์แบ่งการต่อสู้ออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบ และกลุ่มผู้เอารัดเอาเปรียบ ส่วนลัทธิชาตินิยมแบ่งโลกออกไปตามเชื้อชาติ คอมมิวนิสต์ประสบความสำเร็จในปี ค.ศ. 1917 เมื่อพรรคบอลเชวิคเข้ากุมอำนาจในรุสเซียในปี ค.ศ.1920 ยึดนโยบายสร้างสังคมนิยมในประเทศ ประกาศว่าสหภาพโซเวียตเป็นดินแดนแห่งชนชั้นกรรมาชีพ - ที่แท้จริง ลัทธิคอมมิวนิสต์ต้องการให้กรรมกรทั่วโลกร่วมมือกัน ความจงรักภักดีของชนชั้นกรรมกรต้องอยู่เหนือความจงรักภักดีต่อชาติ สงครามโลกครั้งที่สองพิสูจน์ถึงความผิดพลาดของทฤษฎีมาร์กซ เพราะกรรมกรของแต่ละชาติต่างก็ร่วมมือกับชนชั้นอื่นในชาติเดียวกันเพื่อต่อสู้กับศัตรูต่างชาติ

ในบรรดาประเทศคอมมิวนิสต์ด้วยกันเองก็มีชาตินิยมภายในแต่ละชาติ แทนที่แต่ละชาติจะคำนึงถึงอุดมการคอมมิวนิสต์เพื่อที่จะครองโลกเพียงลัทธิเดียวตามหลัก - การของมาร์กซ์ ประเทศที่ยึดถืออุดมการคอมมิวนิสต์แต่ละประเทศก็ยังคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติตน เช่นกรณีในปี ค.ศ.1945 สตาลินได้ก่อตั้งกลุ่มเศรษฐกิจยุโรปตะวันออก แต่ในทางปฏิบัติแล้วประเทศยุโรปตะวันออกตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบสหภาพโซเวียต ก่อให้เกิดปฏิกริยากับบรรดาประเทศคอมมิวนิสต์ผู้เสียเปรียบเพื่อขจัดข้อเสียเปรียบของชาติตน เริ่มต้นที่ประเทศยูโกสลาเวีย และต่อมาก็เริ่มที่ ฮังการี โปลแลนด์ รูมาเนีย ส่วนประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้นเป็นกรณีที่เห็นชัดในปัจจุบันที่เป็นตัวอย่างของการขัดแย้งกันในบรรดาประเทศที่มีการปกครองในแบบคอมมิวนิสต์ ลัทธิชาตินิยมในจีนค่อนข้างรุนแรง จนเกิดการขัดแย้งกับประเทศสหภาพโซเวียต ภาย

ในสหภาพโซเวียตเอง ซึ่งประกอบด้วยชนหลายเชื้อชาติ เป็นพวกที่มิใช่ชาติรุสเซีย ราวครึ่งหนึ่ง รัฐบาลได้พยายามเผยแพร่ชาตินิยมรุสเซียผสมเข้ากับลัทธิคอมมิวนิสต์ให้ขยายเข้าไปทั่วประเทศ ภายในสหภาพโซเวียตดูจะเป็นกรณีพิเศษที่บทบาทอุดมการ-คอมมิวนิสต์มีอิทธิพลเหนือชาติ และเป็นพลังทางสังคมที่ผนึกรัฐเข้าด้วยกัน (มณีชัย รัตนมณี, 2519: 18)

ในปัจจุบันนี้มีข้อสังเกตบางประเทศเกี่ยวกับชาติที่มีสองรัฐชาติ ดังเช่น ประเทศเกาหลีเหนือ เกาหลีใต้ เยอรมันตะวันออกและเยอรมันตะวันตก มูลเหตุของการแบ่งแยกประเทศนั้นดูเผินๆอาจจะวิเคราะห์ว่าเกิดขึ้นเพราะการยึดมั่นอุดมการที่ต่างกัน แต่ที่แท้จริงแล้วเหตุผลสำคัญของการแบ่งแยกประเทศเกิดจากสงครามเย็น และการแข่งขันกันแสวงหาอิทธิพลของสหภาพโซเวียตและสหรัฐอเมริกา การแบ่งแยกประเทศดังกล่าวเป็นเพราะเหตุผลทางการเมือง ประเทศเหล่านี้อาจจะหันหน้ารวมกันเหมือนเดิมได้ดังเช่นกรณีเวียตนาม ซึ่งเคยแบ่งแยกกันทำนองเกาหลีเมื่อสหรัฐ - อเมริกาถอนตัวออกไปเลิกสนับสนุนเวียตนามใต้ เวียตนามก็ได้รวมเข้าเป็นประเทศเดียวกัน คือ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียตนาม

โดยสรุปชาตินิยมก็คือสิ่งที่มนุษย์คิดขึ้นมาเพื่อผูกพันจิตใจของคนทั้งชาติเอาไว้ด้วยกัน ชาตินิยมทำให้คนภายในชาติเกิดความสามัคคี มีความภาคภูมิใจในประเทศ และยอมเสียสละผลประโยชน์ส่วนตัว เพื่อเผชิญภัยและการคุกคามจากภายนอก ไม่ว่าภัยนั้นจะมีอยู่ในความจริงหรือปรากฏในแนวความนึกคิดเท่านั้น และบางครั้งชาตินิยมจึงเป็นส่วนหนึ่งที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประเทศด้วย

พลังอำนาจของชาติและปัจจัยแห่งพลังอำนาจของชาติ

ข้อความทั่วไป

ในการศึกษาเรื่องเกี่ยวกับการเมือง สิ่งที่จะขาดเสียมิได้ก็คือการศึกษาเรื่องอำนาจ ถ้ายิ่งศึกษาเรื่องการเมืองระหว่างประเทศด้วยกล้วอำนาจของชาติจะยิ่ง - ปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น เป็นการยากที่จะตอบคำถามว่าทำไมชาติใดชาติหนึ่งถึงมีอำนาจมาก เพราะปัจจัยแห่งการมีอำนาจของชาตินั้นมีได้หลาย ๆ ประการ เช่น ขนาดของ

ประเทศ ความมั่งคั่ง ทรัพยากร คุณภาพของประชากร กำลังทหาร ฯลฯ ปัจจัยดังกล่าวมิใช่ปัจจัยที่แน่นอนบางครั้งก็มีการเปลี่ยนแปลงได้ การมีอำนาจนั้นย่อมประกอบขึ้นด้วยปัจจัยหลาย ๆ อย่างช่วยกันสร้างขึ้นมา การพิจารณาปัจจัยเพียงอย่างเดียวอาจจะก่อให้เกิดความผิดพลาดได้ เช่น ประเทศบราซิล มีขนาดใหญ่โตเท่ากับสหรัฐ แต่ก็มีอำนาจไม่เท่าสหรัฐ อินเดียมีประชากรมากกว่าอังกฤษ แต่ก็มีอำนาจน้อยกว่าอังกฤษ เป็นต้น

ความหมายของคำว่าอำนาจของชาติ

อำนาจของชาติหมายถึง ความสามารถของชาติหนึ่งที่สามารถทำให้ชาติอื่นกระทำตามที่ตนปรารถนาได้ (ณรงค์ สินสวัสดิ์, 2512: 26)

พิจารณาตามคำจำกัดความของอำนาจของชาติดังกล่าวแล้ว ความใหญ่โตของอาณาเขต ประเทศ จำนวนประชากร คุณภาพของประชากร จะดีอย่างไรก็ไม่ถือว่าชาติจะมีอำนาจได้ เพราะพิจารณาความมีอำนาจของชาติตน "ความสามารถให้ชาติอื่นกระทำตามที่ตนปรารถนา" ทั้งนี้เพราะประเทศเล็ก ๆ อาจจะมีอำนาจของชาติมาก เช่น ประเทศอิสราเอลเล็กกว่าชาติอาหรับ แต่สามารถรบชนะประเทศอาหรับหลาย ๆ ประเทศได้ การพิจารณาเฉพาะส่วนหนึ่งส่วนใดก็อาจจะทำให้เกิดความไขว้เขวในเรื่องอำนาจชาติได้ เช่น การที่สหรัฐถอยออกไปจากเวียตนาม ฝรั่งเศสถูกเวียตนามขับไล่ออกไปจากอินโดจีน ก็ไม่ได้หมายความว่าเวียตนามจะมีอำนาจเหนืออเมริกา และฝรั่งเศส เป็นแต่ว่าถ้าพิจารณาจำกัดวงอยู่เฉพาะภายในอาณาเขตเวียตนามแล้วเวียตนามมีอำนาจมากกว่า แต่ถ้าพิจารณารวม ๆ กันในระดับโลกแล้ว ฝรั่งเศสและอเมริกาย่อมมีอำนาจเหนือกว่าเวียตนาม การพิจารณาเฉพาะส่วนเฉพาะกรณีย่อมจะไม่ได้ภาพของอำนาจของชาติที่แม้จริง ต้องพิจารณาเหตุการณ์รวม ๆ กันจะได้ภาพความเป็นอำนาจของชาติที่แท้จริงและถูกต้องมากกว่า

ประสพการณ์เก่า ๆ ก็มีผลต่อความมีอำนาจของชาติกล่าวคือ ชาติที่เป็นมหาอำนาจก็มักจะได้รับความยกย่องให้เป็นมหาอำนาจเรื่อย ๆ ไป จนกว่าสงครามจะพิสูจน์ความเป็นมหาอำนาจว่าจะยังครองความเป็นมหาอำนาจอยู่เหมือนเดิมหรือเปล่า

เช่น รัสเซียรบชนะนโปเลียนมหาราช ในสายตาของโลกเชื่อว่ารัสเซียเป็นประเทศมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่และความเชื่อว่ารัสเซียเป็นมหาอำนาจ เช่นนั้นมานานถึงร้อยปีเศษจนกระทั่งรัสเซียประกาศสงครามกับญี่ปุ่นในปี ค.ศ.1904 และรัสเซียแพ้สงคราม โลกจึงรู้ว่ารัสเซียมิได้เข้มแข็งเท่าที่คาดเอาไว้ แต่โลกกลับยอมรับความเป็นมหาอำนาจยิ่งใหญ่ของญี่ปุ่นตั้งแต่นั้นมา จากตัวอย่างนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าอำนาจของชาติย่อมเกี่ยวข้องโดยตรงกับกาลเวลาด้วย อดีตในสมัยรัชกาลที่สามที่สี่ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ของไทย อังกฤษเคยเป็นประเทศที่เป็นมหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ของโลก แต่ปัจจุบันนี้อังกฤษก็ได้เสียความเป็นผู้นำนั้นให้แก่สหรัฐและสภาพโซเวียตไปแล้ว อำนาจของชาติอาจจะมีมากในระยะหนึ่ง เมื่อกาลเวลาผ่านไปอำนาจนั้น ๆ อาจจะยังคงอยู่หรือ อาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ เพราะกาลเวลาย่อมเปลี่ยนแปลงทุกสิ่งทุกอย่างได้เสมอ

ปัจจัยแห่งอำนาจของชาติ

ปัจจัยแห่งพลังอำนาจของชาติหมายถึง สิ่งที่เข้ามารวมกันแล้วทำให้รัฐสามารถดำเนินตามเจตนารมณ์ของรัฐในกิจการต่าง ๆ ความเข้มแข็งและอ่อนแอของชาติขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. ปัจจัยทางด้านภูมิศาสตร์ (Geographical Setting)

ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ของประเทศหมายถึงลักษณะต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติของประเทศนั้น ที่สำคัญก็คือ ที่ตั้ง รูปร่าง และขนาดของประเทศ ซึ่งจะขอแยกกล่าวดังนี้คือ

1.1 ที่ตั้งของประเทศ (location)

เซอร์ฮาล์ทฟอร์ด แมคคินเดอร์ (ค.ศ.1861 - 1947) นักภูมิศาสตร์ชาวอังกฤษได้กล่าวถึงความสำคัญในเรื่องที่ตั้งประเทศเอาไว้ว่า .-

ใครครองยุโรปตะวันออกได้ - จะได้ครองหัวใจโลก (คือบริเวณประเทศรัสเซีย)

ใครครองหัวใจโลกได้ จะสามารถครองเกาะโลกได้(คือทวีปยุโรป เอเชีย และอาฟริกา)

ใครครองเกาะโลกได้ก็จะสามารถครองโลกได้ (Mackinder, 1942:150)

ทฤษฎีของแมคคินเดอร์ได้เป็นที่ยอมรับนับถือกันอย่างกว้างขวางก่อน และระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง (ณรงค์ สินสวัสดิ์, 2512: 31) แต่ปัจจุบันล้าสมัยไปแล้ว

ส่วนสปิคแมนมีความเห็นตรงข้ามกับแมคคินเดอร์ว่า ใครครองดินแดนตอนริมของยูเรเซียได้ จะสามารถกุมชะตาชีวิตของเกาะโลกได้ ใครครองเกาะโลกได้ ก็จะสามาระครองโลกได้ (Spykman, 1944 : 48) ทั้งนี้เพราะสปิคแมนมีความเชื่อว่าอาณาบริเวณที่ตั้งอยู่ตอนริม (rimland) ของทวีปยูเรเซีย มีความสำคัญว่าแคนหัวใจตามทัศนะของแมคคินเดอร์ เพราะอาณาบริเวณดังกล่าวนี้อยู่ติดกับกระแส น้ำอุ่นจากทะเล มีอากาศดีและมีฝนเหมาะแก่การเพาะปลูก มีประชากรอยู่หนาแน่น ดินแดนเหล่านี้ได้แก่อาณาบริเวณประเทศนอรเว เดนมาร์ค เบลเยี่ยม ฝรั่งเศส เลียบตามชายทวีปมาถึงอาฟริกา เอเชีย มาสุดสิ้นที่ไซบีเรียตะวันออก ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมาอเมริกาและโซเวียตต่างฝ่ายก็พยายามที่จะเข้าไปมีอิทธิพลในอาณาบริเวณดังกล่าว เช่นในเกาหลี อินโดจีน และตะวันออกกลาง เป็นต้น ทั้งนี้เพราะทั้งสองฝ่ายดูเหมือนจะเชื่อตามทฤษฎีของสปิคแมนอยู่มาก (กระมล ทองธรรมชาติ, 2516:55)

เรื่องของที่ตั้งประเทศมีผลกระทบต่อฐานะของประเทศมากกว่ารูปร่างของประเทศ เพราะหากตั้งอยู่ในทำเลที่ขาดความเหมาะสมแล้ว แม้จะมีรูปร่างและขนาดใหญ่โตเพียงใดก็ไม่ช่วยให้ประเทศมั่นคงได้เลย ตัวอย่างเช่น อาฟริกานิสถานมีดินแดนมากกว่า 245,000 ตารางไมล์ มีโอกาสก้าวหน้าเป็นประเทศสำคัญในโลกน้อยกว่าประเทศสิงคโปร์ ซึ่งมีดินแดนเพียง 225 ตารางไมล์ ทั้งนี้เพราะ ความไม่เหมาะสมในเรื่องที่ตั้งของประเทศ เพราะอาฟกานิสถานตั้งอยู่ใกล้กับประเทศรุสเซียที่พยายามแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ แต่สิงคโปร์ตั้งอยู่ในศูนย์กลางการคมนาคมทั้งทางเรือและอากาศในย่านนี้ รวมทั้งมีเพื่อนบ้านที่ดีไม่อยู่ในฐานะที่จะแผ่อิทธิพลครอบงำตนเองได้ ทำให้สิงคโปร์มีฐานะดีหลาย ๆ ด้านดีกว่าอาฟกานิสถาน ซึ่งเป็นประเทศที่ใหญ่กว่าตน

1.2 ขนาดของประเทศ (Size)

ประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้เกือบสองร้อยประเทศมีขนาดต่าง ๆ กันไป ประเทศขนาดใหญ่ เช่นสหภาพโซเวียต (8,576,000 ตารางไมล์) แคนาดา(3,841,000 ตารางไมล์) จีน (3,755,000 ตารางไมล์) หรือประเทศขนาดเล็ก เช่น

สิงคโปร์ (225 ตารางไมล์) ลักเซมเบอร์ก (998 ตารางไมล์) ไซปรัส (3,580 ตารางไมล์)

ปกติแล้ว ขนาดประเทศที่ใหญ่มักจะได้เปรียบประเทศเล็ก ๆ เพราะขนาดใหญ่โตของประเทศเช่น สหภาพโซเวียตย่อมจะตั้งรับการบุกรุกจากศัตรูภายนอกได้ดีกว่าประเทศเล็ก ขนาดประเทศใหญ่รองรับประชากรได้มาก มีโอกาสขุดค้นหาทรัพยากรได้มาก เป็นต้น แต่ความสำคัญของขนาดประเทศย่อมเกี่ยวโยงถึงที่ตั้งดังกล่าวแล้วในหัวข้อที่ตั้งของประเทศด้วย

1.3 รูปร่างของประเทศ (Form)

รูปร่างของประเทศต่างก็มักต่างกันไป บางประเทศรูปร่างกระทัดรัด (Compact) เช่น ฝรั่งเศส บางประเทศก็มีรูปร่างยาว (elongate) เช่น อิตาลี บางประเทศก็มีรูปร่างกระจัดกระจาย (fragmented) เช่น ฟิลิปปินส์ เป็นต้น

รูปร่างของประเทศมีผลต่อการสร้างอำนาจของชาติ ประเทศที่มีรูปร่างกระทัดรัดย่อมจะสร้างเอกภาพในการป้องกันข้าศึก สร้างความสามัคคีได้ดีกว่าประเทศที่มีรูปร่างยาวหรือกระจัดกระจาย ในทางยุทธศาสตร์รูปร่างประเทศก็มีส่วนสำคัญ ตัวอย่างเช่น การป้องกันดินแดนตอนเหนือของประเทศไทยซึ่งมีรูปร่างกระทัดรัด ย่อมทำได้สะดวกกว่าการป้องกันดินแดนตอนใต้ของไทย ที่มีรูปร่างยาว ซึ่งอาจถูกตัดขาดออกจากกันด้วยการโจมตีของศัตรูได้ง่ายกว่า

2. ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources)

ทรัพยากรไม่ว่าจะเป็นพวก อาหาร พวกแร่ธาตุ เชื้อเพลิง ฯลฯ ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยสำคัญในการนำมาพัฒนาประเทศชาติให้เจริญรุดหน้า ดังนั้นชาติที่มีทรัพยากรมากย่อมได้เปรียบ แต่ชาติที่สามารถนำเอาทรัพยากรมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ยิ่งได้เปรียบมากกว่า เช่น ญี่ปุ่น เยอรมัน อังกฤษ ได้เปรียบมากกว่า อินเดีย อินโดเนเซีย ซึ่งมีทรัพยากรมาก แต่ไม่รู้จักนำมาใช้ เพราะทรัพยากรที่มีมากแต่ไม่มีความรู้ความสามารถที่จะขุดค้นขึ้นมาใช้ก็ไม่เกิดประโยชน์อันใด ชาติอื่นที่มาช่วยขุดค้นก็ไม่ได้ก่อให้เกิดอำนาจแก่ประเทศเจ้าของเลย ทุกชาติมีความต้องการทรัพยากร ถ้าหากชาติ

ของตนไม่มีก็ต้องพยายามหามาให้ได้ วิธีการหาทรัพยากรของแต่ละชาติก็ต่างกันไป หลายประการ เช่น รบให้ชนะแล้วยึดครอง ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมกันมากในสมัยล่าอาณานิคม วิธีที่สองคือเข้าไปขอทำสัมปทานขุดค้นแล้วแบ่งผลประโยชน์ให้ชาติเจ้าของบ้างตามสมควร ประการสุดท้ายคือซื้อขาย เช่น ญี่ปุ่น อิตาลี ซื้อเหล็ก น้ำมัน ฯลฯ เข้าประเทศปีละมาก ๆ ยามสงครามการซื้อขายไม่สะดวกประเทศที่ขาดทรัพยากรอาจจะต้องลำบากมากกว่า ในยามปกติทรัพยากรด้านอาหารมีความจำเป็นมากที่สุด อินเดียซึ่งผลิตอาหารไม่พอกินทำให้เกียรติภูมิของชาติต้องลดน้อยไป แต่ประเทศที่ผลิตอาหารเหลือกินเหลือใช้เช่น ออสเตรเลีย แคนาดา กลายเป็นชาติที่มีเกียรติภูมิมากขึ้น

3. ความสามารถในทางวิชาการ (Technology)

ความสามารถในการนำเอาทรัพยากรมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งเสริมสร้างอำนาจให้กับชาติชัดเจนมากกว่า การมีทรัพยากรเสียอีก เช่น คองโก มีแร่ยูเรเนียม แต่ไม่สามารถนำเอายูเรเนียมมาใช้ประโยชน์ใด ๆ ได้เลย การมีทรัพยากรหากไม่รู้จักดัดแปลงมาใช้ดูเหมือนจะไม่ผิดอะไรกับไก่ได้พลอย อังกฤษสามารถพัฒนาความรู้วิทยาการใหม่ ๆ ได้ก่อนประเทศอื่น ๆ ทำให้เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมขึ้นในประเทศอังกฤษก่อนชาติอื่น อังกฤษสามารถผลิตสินค้าอุตสาหกรรมและอาวุธต่าง ๆ ทำให้อังกฤษเป็นประเทศมหาอำนาจของโลกได้ก่อนประเทศอื่น ๆ อดีตจักรวรรดิอังกฤษเคยมีความกว้างใหญ่ไพศาลมาก ขนาดพระอาทิตย์ไม่เคยตกดิน เพราะอังกฤษมีอาณานิคมอยู่ทั่วโลก

หลังจากอังกฤษประสบความสำเร็จด้านเทคโนโลยีแล้ว ประเทศอื่น ๆ เช่น อเมริกา ญี่ปุ่น เยอรมัน ฯ ต่างก็ทุ่มเทค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ ตามแบบอังกฤษด้วยเงินจำนวนมหาศาล ทำให้อุตสาหกรรมและอาวุธของประเทศเหล่านั้นเจริญรุดหน้าไม่แพ้อังกฤษ เทคโนโลยีมีทั้งประโยชน์และโทษ เทคโนโลยีด้านอาวุธการทำลายล้างยิ่งก้าวหน้ามากเท่าไร ก็เป็นการทำให้โลกต้องเสี่ยงกับการถูกทำลายให้พินาศย่อยยับไปมากเท่านั้น ประเทศที่อำนาจในทางทำลายมากประเทศนั้นก็มีอำนาจมากด้วย

4. ประชากร (population)

ประชากรของประเทศต่าง ๆ ในโลกนั้นต่างกันทั้งในปริมาณและคุณภาพปัจจุบันนี้โลกมีประชากรอยู่ประมาณสี่พันล้านคน ปัญหาของโลกที่สำคัญประการหนึ่งก็คือการมีประชากรล้นโลก ต้องเพิ่มการผลิตอาหารสาธารณูปโภคต่าง ๆ เพื่อให้พอแก่การเลี้ยงดู เพิ่มการแพทย์ พยาบาลและการศึกษา เพื่อสร้างคุณภาพของประชากรเพราะโลกต้องการคุณภาพของประชากรมากกว่าปริมาณ แต่ถ้าหันไปดูในอดีตในปี ค.ศ.1800 ฝรั่งเศสมีพลเมืองมากที่สุดในยุโรปรองจากรัสเซีย ฝรั่งเศสมีอำนาจมากในขณะนั้น ถึงปี ค.ศ.1869 เยอรมันมีพลเมืองมากกว่าฝรั่งเศส พอรบกันในปี ค.ศ.1871 ฝรั่งเศสจึงแพ้เยอรมัน ในปี ค.ศ.1870 ทั้งฝรั่งเศสและเยอรมันมีประชากรมากกว่าสหรัฐ แต่พอถึงปี ค.ศ.1940 สหรัฐกลับมีประชากรมากกว่าเยอรมันและฝรั่งเศสรวมกันอีก (ณรงค์ สินสวัสดิ์, 2512: 41) จากที่กล่าวมานี้แสดงว่าประชากรเป็นปัจจัยที่แปรผันไปตามกาลเวลา การทำศึกสงครามในอดีตยังไม่ใช้เทคโนโลยี่มากนัก ใครมีกำลังมากโอกาสชนะย่อมมีมากกว่า แต่ในปัจจุบันโลกเน้นถึงคุณภาพมากกว่าจำนวน ยิวประเทศเล็ก ๆ มีประชากรไม่มากแต่สามารถสู้กับอาหรับหลาย ๆ ประเทศได้ทั้งที่ประเทศก็ใหญ่กว่า ประชากรก็มากกว่า สภาพที่ตั้งก็ไม่ต่างกันมากนัก ทั้งนี้เพราะคุณภาพของประชากรนั่นเอง จำนวนประชากรที่น่าศึกษาอีกประการหนึ่งก็คือ อายุของประชากร ประชากรที่มีอายุมากเกินกว่าวัยทำงาน และประชากรวัยเด็ก บุคคลสองประเภทนี้ทำงานไม่ได้เป็นภาระของชาติที่จะต้องเลี้ยงดู ดังนั้นถ้ามีประชากรทั้งสองพวกนี้มากเกินไปย่อมไม่เกิดผลดีแก่การพัฒนาประเทศด้วย

5. การพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic development)

ระบบเศรษฐกิจเป็นปัจจัยของการมีอำนาจที่สำคัญของชาติประการหนึ่ง ทรัพยากรแม้จะช่วยทำให้ประเทศชาติเจริญ แต่หลายชาติที่ขาดทรัพยากรแต่ก็สามารถสร้างความเจริญได้ เช่น ญี่ปุ่น อิตาลี ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะทั้งสองชาตินี้มีระบบเศรษฐกิจดีและมีประชากรที่มีคุณภาพดี สามารถพัฒนาเทคโนโลยี่ดีกว่าชาติอื่น ๆ

ชาติที่มีระบบเศรษฐกิจ ล้าหลังประชากรมักจะผลิตเพื่อการดำรงชีพ เพียงเพื่อยังชีพเท่านั้น วิธีการผลิตก็ไม่พัฒนาคงใช้วิธีการเก่า ๆ ที่ ล้าหลัง คนส่วนมากจึงมีฐานะยากจน ในทางตรงกันข้ามประเทศที่เขามีระบบเศรษฐกิจเจริญแล้ว ประชากรเขาผลิตผล ออกมามากเกินกว่าที่เขาจะบริโภคหมดด้วยเครื่องมือการผลิตที่ทันสมัย ด้วยเครื่องจักร และเทคนิคที่ล้ำหน้า จึงสามารถสร้างผลิตผลได้เหลือกินเหลือใช้ และสิ่งที่เหลือนี้เองจะก่อให้เกิดอำนาจของชาติ เพราะสามารถนำของไปพัฒนาอาวุธดีๆนำเงินไปวิจัยค้นหาสิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ ปรับปรุงการศึกษา คมนาคม เป็นต้น

6. ขวัญกำลังใจของคนในชาติ ประชามติ และอุดมการ (national morale, public opinion and ideology)

หมายถึง ความเต็มใจของคนในชาติหนึ่ง ๆ จะอุทิศผลประโยชน์กำลังกายแม้แต่ชีวิตของตนเพื่อผลประโยชน์ของชาติ ถ้าประชาชนทั้งชาติอินดีเสียสละให้ชาติมากชาติก็จะมีอำนาจมาก กองทัพที่มีระเบียบวินัยขวัญและกำลังใจดี เช่นกองทัพของเยอรมัน ญี่ปุ่น ในสงครามโลกครั้งที่สอง มีประสิทธิภาพในการรบสูงมาก ในด้านพลเรือนก็เช่นกัน ยามประเทศชาติต้องทำสงคราม พลเรือนก็ต้องเกี่ยวข้องด้วย ต้องผลิตให้มากและบริโภคน้อยลง ยอมถูกเกณฑ์ไปรบ การที่คนอังกฤษยืนหยัดอยู่เบื้องหลังรัฐบาลของเขาอย่างเหนียวแน่น ไม่ว่าเยอรมันจะทิ้งระเบิดหนักเพียงไร ต้องรัดเข็มขัดเพียงไร ขวัญของคนอังกฤษก็ยังอยู่ดีเสมอ ฮิตเลอร์เองก็คาดไม่ถึง ขวัญของคนอังกฤษเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งที่ทำให้อังกฤษเป็นฝ่ายชนะสงครามโลกครั้งที่สองได้

7. คุณภาพของรัฐบาล (quality of government)

รัฐบาลเปรียบเสมือนสมองของชาติเป็นผู้กำหนดนโยบายต่าง ๆ เป็นผู้วางแผนการพัฒนาประเทศ เป็นผู้นำแผนพัฒนาประเทศไปให้กระทรวงทบวงกรมปฏิบัติ เป็นผู้ตัดสินความใหญ่เล็กของกองทัพ ชนิดของอาวุธและเป็นผู้ชี้ขาดว่าจะทำสงครามหรือไม่ และจะทำสงครามเข้าข้างใดรัฐบาลจะมีคุณภาพมากน้อยเพียงไรนั้น อาจดูได้จากความสามารถของรัฐบาลในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้คือ (กระมล ทองธรรมชาติ, 2516: 70)

(1) ความสามารถในการรักษากฎหมายและระเบียบข้อบังคับ

(2) ความสามารถรักษาเสถียรภาพทางการเมือง

(3) ความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

(4) ความสามารถในการรักษาขวัญและกำลังใจของประชาชาติ

(5) ความสามารถในการดำเนินการทูต

ในเรื่องของรูปรัฐบาลว่ารัฐบาลเผด็จการกับรัฐบาลประชาธิปไตย ใครจะมีคุณภาพดีนั้น ชี้ขาดลงไปได้ยากมาก ว่ารัฐบาลชนิดใดทำให้ชาติมีอำนาจมากกว่ากัน มหาอำนาจที่ยิ่งใหญ่ของโลก 2 ชาติในปัจจุบันนี้ ชาติหนึ่งเป็นสหรัฐอเมริกาที่เป็นประชาธิปไตยแต่อีกชาติหนึ่งคือรัสเซียซึ่งเป็นรัฐบาลเผด็จการ

8. <u>การเตรียมพร้อมทางทหาร</u> (military preparedness)

แม้ว่าอาวุธปืนทำให้ระบบอัศวินขี่ม้าใส่เกราะถือหอกยาว สู้รบอย่างกล้าหาญในสมัยกลางต้องหมดสมัยไป แต่การสงครามปัจจุบันนี้ทหารและอาวุธก็ยังเป็นสิ่งสำคัญอยู่ เพียงแต่อาวุธได้พัฒนาก้าวหน้าให้มีคุณภาพดีกว่าเดิมและควรต้องดีกว่าอาวุธของศัตรูเสมอ เพราะการมีอาวุธกับทหารที่มีคุณภาพดีกว่าและ มีสภาพเตรียมพร้อมกว่าถือว่ามีดุลย์แห่งอำนาจ (balance of power) ที่ได้เปรียบข้างหนึ่งกว่า

ในเรื่องคุณภาพของทหาร และคุณภาพของอาวุธ ถือว่าทั้งสองประการเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการทำสงคราม แม้จะมีคำกล่าวว่าจำนวนทหารเป็นสิ่งสำคัญดังภาษิตเก่า ๆ ที่กล่าวว่า "พระเจ้าอยู่กับกองทัพที่ใหญ่กว่า" แต่ปัจจุบันนี้คุณภาพทหารและคุณภาพของอาวุธต่างหากที่สำคัญกว่า อาวุธนิวเคลียที่ร้ายแรงและมีประสิทธิภาพสูงพร้อมด้วยทหารจำนวนไม่มากนัก อาจจะทำลายชาติใหญ่ ๆ ที่ล้าหลังได้ โดยง่ายดาย และใช้เวลาไม่นานนัก

<u>สรุปเรื่องปัจจัยแห่งอำนาจของชาติ</u>

ปัจจัยแห่งอำนาจมีหลายประการ ที่กล่าวมานี้เป็นเพียงปัจจัยใหญ่ ๆ เท่านั้น ยังมีปัจจัยย่อยอื่น ๆ อีกมาก ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ต้องมีความสัมพันธ์กันอย่างพอเหมาะสม การมีปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งดีเด่นเพียงปัจจัยเดียวนั้นไม่เป็นการเพียงพอในการชี้ขาดความมีอำนาจของชาติได้ เช่นการมีกองทัพเตรียมพร้อมดี แต่ถ้าหากฐานะทางเศรษฐกิจ

ของชาติไม่ดี ก็ไม่สามารถจะบำรุงกองทัพและอาวุธให้ดีได้ สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือปัจจัยต่าง ๆ ดังกล่าวนี้สามารถแปรผันเปลี่ยนแปลงได้ เช่นการมีรัฐบาลที่คุณภาพสูง อาจจะปรับปรุงการศึกษาปรับปรุงคุณภาพประชากรให้ดีได้ ปรับปรุงเศรษฐกิจและเทคโนโลยี่ให้เจริญได้ ในทำนองเดียวกันสิ่งต่าง ๆ ที่มีคุณภาพดีเหล่านี้หากมิได้ทนุบำรุงให้ดีอยู่เสมอแล้วอาจจะตกต่ำลงมาได้ เช่นการตกต่ำของประเทศอังกฤษหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมา ย่อมเป็นตัวอย่างที่ดีในการแสดงถึงว่า ความมีอำนาจนั้นสามารถแปรผันไปตามกาลเวลาได้

บรรณานุกรม

กระมล ทองธรรมชาติ การเมืองระหว่างประเทศ ไทยวัฒนาพานิช 2514.

กระมล ทองธรรมชาติ ความรู้เรื่องรัฐธรรมนูญไทย เมืองนคร 2518.

กระมล ทองธรรมชาติ การเมืองและประชาธิปไตยของไทย บรรณกิจ 2519.

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์ รัฐศาสตร์เบื้องต้น กรุงสยามการพิมพ์ 2517.

ถึกฤทธิ์ ปราโมช,ม.ร.ว. สถาบันพระมหากษัตริย์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2519.

จรูญ สุภาพ ทฤษฎีการเมือง ไทยวัฒนาพานิช 2514.

จรูญ สุภาพ ระบบการเมืองเปรียบเทียบ ไทยวัฒนาพานิช 2519.

จรูญ สุภาพ ศัพท์วิชาการทางรัฐศาสตร์ ไทยวัฒนาพานิช 2512.

จรูญ สุภาพ หลักรัฐศาสตร์ ไทยวัฒนาพานิช 2518.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา กฎหมายระหว่างประเทศ ไทยวัฒนาพานิช 2511.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา สันติเสรษฐกิจการเมือง ไทยวัฒนาพานิช 2519.

ชัยอนันต์ สมุทวาณิช อุดมการทางการเมือง เคล็ดไทย 2517.

ณรงค์ สินสวัสดิ์ การเมืองระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2512.

เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ หลักรัฐศาสตร์ สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย 2508.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร พระมหากษัตริย์ไทยในระบอบประชาธิปไตย คุรุสภา 2519.

บรรพต วีระสัย และ สุชุม นวลสกุล รัฐศาสตร์ทั่วไป มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2517.

ไพรัช กฤษณะมิษ พัฒนาเศรษฐกิจเบื้องต้น ร.ร.อาชีวะคอนเซ็ปโก 2514.

มณี รัตนเมธี ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ไทยวัฒนาพานิช 2519.

ราชบัณฑิตยสถาน บัญญัติศัพท์ โรงพิมพ์กรมการทหารราบ 2517.

สมพงษ์ เกษมสิน สิทธิการเมือง ไทยวัฒนาพานิช 2519.

สุชุม นวลสกุล และ คณะ การเมืองการปกครองไทย มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2520.

อนุช อาภาภิรม "อุดมการและค่านิยมในสังคมไทย" อุดมการกับสังคมไทย สมาคมสังคมศาสตร์ 2515.

Cole,Magaret, The Story of Fabian Socialism, Stanford University Press, Stanford, 1961.

Dahl, Robert, Modern Political Analysis, Prentice Hall, Inc., New Jessey, 1963.

Emerson, Rupert, From Empire to Nations, Bacon Press, Boston, 1966.

Ebenstein, Willian, Great Political Think: From Plato to Present, Rinchart Com., New York, 1957.

Enbernstein, William, Introduction to Political Philosophy,Rinchart Com., New York, 1954.

Friedrich, Carl I, Man and His Government, Mc Grow Hill, London, 1963.

Friedrich, Carl I,and Zbigniewk Brzezinski, Totalitarian Dictatorship and Authocracy, Pracger, New York, 1961.

Gray, Alexander, The Socialist Tradition, Longman, London, 1963.

Grazia, De Alfred, The Politic Behavious, The Free Press, New York, 1966.

H.W., Laidler, History of Socialism, Thomas Y. Crowell, New York, 1968.

Huntington, P. Samual, Changing Pattern of Military Politics, The Free Press, New York, 1961.

Lasswell, Harold D., Politics: Who Gets What, Where and How, Meirdian, New York, 1956.

Jacobson, G.A. and Lipman, M., Politic Science, Barn and Noble, New York, 1969.

Lasswell, Harold D. and Abraham, Kaplan, Power and Society, Yale University Press, Connecticut, 1963.

Lichtheim, The Origin of Socialism, Praeger, New York, 1969.

Mackinder, J. Halford, Democratic Ideas & Reality, Conotable Book Co., London, 1919.

Michels, Robert, Political Parties, Collier Book, New York, 1962.

Polmieri, Mano, The Philosophy of Fascism, The University of Chicago Press, Chicago, 1936.

Sondermann, A. Fred, William C. Olson and David S. Mc Lellan, The Theory and Practice of International Relations, Prentice-Hall Eglewood, 1966.

S.S., Wolin, Polititcs and Vision, Little Brown and Co., New York, 1960.

